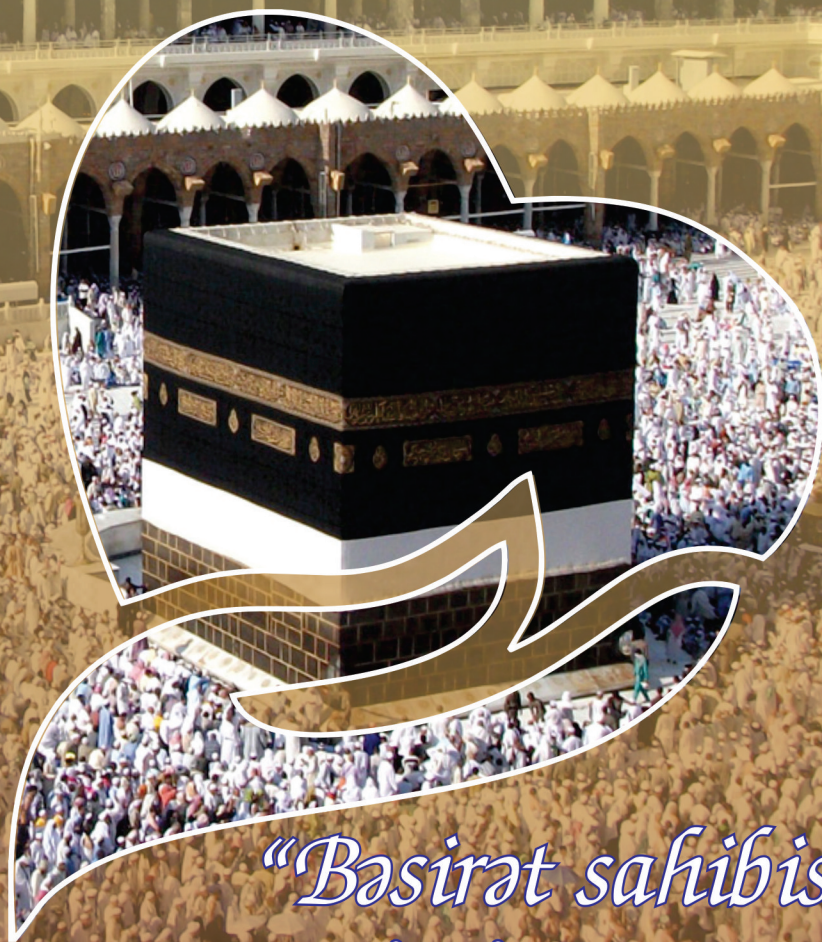

İRFAN

№ 95 Oktyabr 2014 İctimai fikir jurnalı 3 AZN

*“Basirət sahibisənsə,
KÖNÜL KƏBƏSİNİ TƏVAF ET!”*

• Halal
Loğma

• Könül
Yorğunu
Olmamaq

• Həcc
Ömrün
Zəkatıdır

• Qəlbin
Mərəzləri

Əziz Oxucu!

Maddənin mənanın önünə keçdiyi müasir zamanəmizdə ən çox zərərə məruz qalan şübhəsiz ki, qəlbdir. İmandan uzaqlaşmaq, günaha meyil etmək və bu kimi mənfiliklər ən çox qəblərimizi yaralayan amillərdir. Əlbəttə ki, qəlb yerinə sinəsində daş gəzdirenlər digər insanları da yaralayaraq asanlıqla qəlb qıra bilirlər. Bu cür neqativ halların artdığı bir zamanda jurnalımızın bu sayında qəlb üzərində durmaq qərarına gəldik. Bu sayımızda qəlbın əhəmiyyəti, dinimizdə qəlbə verilən önəm, qəlb xəstəlikləri, qəlb qırmağın fəsadları, qəblərin şəfası kimi mövzuları işlədik.

“Könül Kəbəsinə təvaf et”, “Sağlam qəlbə sağlam iman”, “Qəlbın mərzələri” ümumilikdə ana mövzumuzu xülasə edən məqalələrdir. *“Könül yorgunu olmamaq”* üçünsə *“Saleh və sadiqlərlə bərabər olmaq”, “Halal Loğma”* həssa-siyyətinə riayət etməli olduğumuzu eyniadlı məqalələrdən oxuyacaqsınız.

Mübarək Qurban baytamı ərəfəsin-

dəyik. Zilhicce ayının ilk on günü, ərəfə və bayram günləri İslam dinində xüsusi yerə malikdir. İbadətlərin artırıldığı, Allah üçün əllərin duaya açıldığı bu gözəl günlərdə görüşünüə gəldiyimizi unutmayaraq Həcc və Qurban mövzularına da xüsusi yer ayırdıq.

Oxuduqca bir daha xatırlayacaqsınız ki, *“Qurban mülkün sahibinə yaxınlaşmaqdır”, “Həcc ömrün zəkətidir”*. Möhtərəm könül insanı Osman Nuri Topbaşın qələmindən çıxan və hər ay jurnalımızda yayımlanan *“Təsəvvüf Quran və Sünnə ilə kamilləşməkdir”* silsilə yazıları əsil təsəvvüfün nə olduğunu açıq-aşkar ortaya qoyması baxımından hər birimizin önündə yeni pəncərələr açır. Bir-birindən maraqlı və dəyərli məqalələri sevrək oxuyacağınızdan əminik.

“İrfan” kollektivi olaraq hər birinizi Qurban bayramı münasibətilə səmimi qəlbədən təbrik edirik!

İRFAN
Oktyabr/2014/№:95
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reyestr №: 1763

Təsisçi:
İpəkyolu MMC

Baş redaktor:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsləhətçi:
Dr. Abbas QURBANOV

Kompüter dizaynı:
Ülvi MƏMMƏDOV
Copyright 2013 © All Rights Reserved
Created and supported by “İrfan”

Foto:
«İRFAN»

Redaksiya heyəti:
Akademik
Vasim MƏMMƏDƏLİYEV
Prof.Dr. Şahin XƏLİLLİ
Dr.Siracəddin HACI
Dr.Alpay ƏHMƏDOV
Seyid Camal ƏZİMBƏYLİ
Eldəniz SALMANOV
Ramiz MƏMMƏDOV
Səadət MÜRŞÜDOVA
Arif HEYDƏROĞLU
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV

Ünvan:
Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

www.irfandergisi.com
E-mail
irfandergisi@yahoo.com

Abunə və reklam işləri:
Tel: 051 412-22-82

**Təklifləriniz üçün bu nömrəyə
müraciət edə bilərsiniz**

Jurnalın materiallarından istifadə edərkən istinad zəruridir. Müəllifin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 35 AZN
Xarici ölkələr üçün 60 Avro

3

“KÖNÜL
KƏBƏSİNİ
TƏVAF ET!”

Nurlan
MƏMMƏDZADƏ

12

KÖNÜL
YORĞUNU
OLMAMAQ

Dr. Adem ERGÜL

28

TƏSƏVVÜF
QURAN VƏ SÜNNƏ
İLƏ
KAMİLLƏŞMƏKDİR
-4-

Osman Nuri
TOPBAŞ

20

HƏCC
ÖMRÜN
ZƏKATIDIR

Müşfiq XƏLİLOV

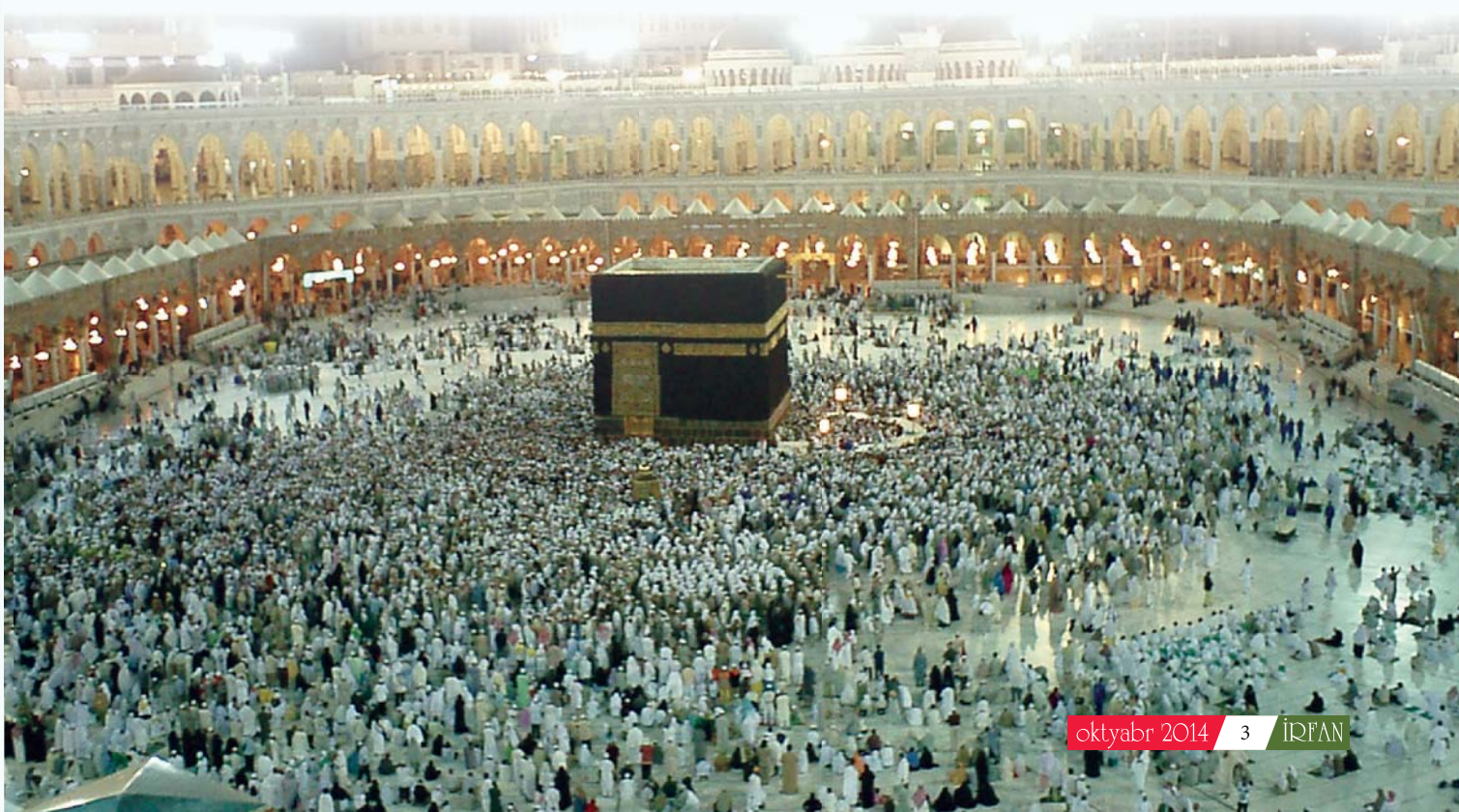

“KÖNÜL KƏBƏSİNİ TƏVAF ET!”

Qəlb mədəniyyəti olan İslam daha çox insanın mənəvi tərəfinin inkişafına çalışır. Mənəviyyatın yeri isə heç şübhəsiz ki, qəlbdir. Ona görə də Qurani-Kərimdə ən çox üzərində durulan mövzulardan biri məhz qəlbdir. Statistik olaraq baxdıqda, müqəddəs kitabımızda sırf qəlb kəlməsi 135 yerdə zikr olunmuşdur. Bununla yanaşı sadr, fudad, lübb kimi ifadələr də işlədilmişdir ki, hər biri qəlb ilə yaxınmənalıdır. Duyğu və təfəkkürün, keçirdiyimzi hisslərin, vicdanımızın, sevgimizin, şəfqət və mərhəmətin, bir sözlə, mənliyimizi formalaşdıran bütün mənəvi tərəflərimizin birbaşa qəlblə bağlılığı var. Əlini vicdanının üstünə qoy deyildikdə sağ

əlimizi ürəyimizin üstünə qoymağımız, bəzən hər hansı bir narahatçılıq keçirəndə “ürəyimə damır ki, bunun axırı heç yaxşı olmayacaq” kimi cümlələr qurmağımız, mərhəmət duyğusundan məhrum olanları “daşürəkli” adlandırmağımız və verə biləcəyimiz bu kimi saysız-hesabsız misallar insanlıq keyfiyyətimizin qəlbimizlə ölçüldüyünü göstərmirmi? İnsan qəlbdən ibarətdir desək, yəqin ki, yanlışlarıq. Qurani-Kərim dərin düşünməyin və idrakın əslində aqlımızla deyil, qəlbimizlə mümkün olduğunu belə bildirir: **“...Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar...”** (əl-Əraf, 179). Digər bir ayədə isə əslində gözlərin deyil, qəlblərin kor olduğundan söz açılır:

Hər bir insan qəlbinin halına görə, ürəyinin meyil etdiyi istiqamətdə yaşamağa can atar. İman gətirmiş bir insanın küfr, şirk və əxlaqsızlığın tüğyan etdiyi cəmiyyətdə yaşamağa cəhd etməsi düşünülə bilməz. Bunun əksinə, küfr çirkabına batmış qəlblər də təmiz həyata biganə qalarlar. Eynilə ömrünü murdar çirkab suları içində keçirən bir siçovulu gülüstanda saxlamaq mümkün olmadığı kimi, bunun ziddi olan bal arısını da alışıdığı aləmdən kənarda yaşatmaq qeyri-mümkündür.

“...Həqiqətən, gözlər kor olmaz, lakin sinələrdəki ürəklər (qəlb gözü) kor olar...” (əl-Həcc, 46)

Misallardan da görürük ki, vücudu-muzun mərkəzi qəlb olduğu kimi, mənəviyyatımızın da mərkəzi qəlbdir. Qəlbimiz bir növ zahirimizin və batinimizin paytaxtı mövqeyindədir. Elə ona görə də mələk və şeytanın, nəfs və ruhun iman-küfr davası məhz buranı ələ keçirmək üstündə gedir. Qəlb nəfsin tikanlı məftilləri ilə əhatə olunarsa, o zaman şərə meyil edər. Ruhun nəzarətinə girərsə, o zaman şəffaf hala gələr, paklaşar və Quranın ifadəsi ilə desək, aram tapar.

Hər bir insan qəlbinin halına görə, ürəyinin meyil etdiyi istiqamətdə yaşamağa can atar. İman gətirmiş bir insanın küfr, şirk və əxlaqsızlığın tüğyan etdiyi cəmiyyətdə yaşamağa cəhd etməsi düşünülə bilməz. Bunun əksinə, küfr çirkabına batmış qəlblər də təmiz həyata biganə qalarlar. Eynilə ömrünü murdar çirkab suları içində keçirən bir siçovulu gülüstanda saxlamaq mümkün olmadığı kimi, bunun ziddi olan bal arısını da alış-

dığı aləmdən kənarda yaşatmaq qeyri-mümkündür. Çünki onun qidası, tənəffüs etdiyi hava gül-çiçək rayihəsi ilə doludur. Hər bir varlıq həyatını təbiətinə uyğun sürdürür. Elə insan da. Təmiz qəlblər Allahın qoyduğu yola meyil edər, xəbis qəblərsə çirkaba can atar. Burada bir nüansa diqqət çəkmək lazımdır ki, insan qəlbi yaşadığı mühitin rənginə boyanmağa da çox əlverişlidir. Ona görədir ki, Quran ayələrində və hədisi-şəriflərdə yaxşı insanlarla, əməlisalehlərlə oturub-durmaq təlqin edilir. Allah-Təala iman gətirənlərə **“sadiqlərlə bərabər olun”** (ət-Tövbə, 119) buyurduğu halda, digər bir ayeyi-kərimədə zalım tayfa ilə birlikdə olmağı belə qadağan edir: **“(Ya Rəsulum!) Ayələrimizi istehza edənləri gördüyün zaman onlar söhbəti dəyişənə qədər onlardan üz çevir. Əgər şeytan sənə unutsursa, xatırlayandan sonra o zalım tayfa ilə bərabər oturma”** (əl-Ənam, 68)

Əməllərimizin yaxşı və ya pis olması qəlbimizin vəziyyəti ilə birbaşa əlaqəli olduğu üçün onu qorumaq məcburiyyətindəyik. Allah və Rəsulunun yolundan gedən Haqq dostları, mürşidi kamillər ömürləri boyunca qəblərini paklaşdırmağa və şəffaf hala gətirməyə çalışmışlar. Çünki məhz bu zaman qəlb cilalanaraq kainatdakı ilahi təcəllilərə güzgülü halına gələr. Hikmət və təcəllilər orada öz əksini tapar. Allah-Təala bizdən qəlbisəlim sahibi olmağımızı istəyir. Ayeyi-kərimədə belə buyurulur: **“O gün ki, nə mal-dövlət, nə də övlad bir fayda verər! Ancaq qəlbisəlim ilə Allahın hüzuruna gələn kimsədən (möminlərdən) başqa!”** (əş-Şuəra, 88-89). Bu ayədə keçən “səlim qəlb” ifadəsi müfəssirlər tərəfindən küfr və günahlara meyil etməkdən uzaq, şirk və şübhədən təmizlənən, Allahın haqq olduğuna yəqin iman gətirən, hər cür mənəvi xəstəlikdən qurtulan, bidətdən qaçıb sünnə ilə dirilik tapan qəlb olaraq

izah edilmişdir. O dəhşətli qiyamət günündə Allahın hüzurunda bizdən istənən yeganə şeyin “qəlbi-səlim” olduğunu şair nə gözəl ifadə edir:

“Sanma, ey hacə ki, səndən zəru-sim istərlər

Yovma lə yənfəuda qəlbi-səlim istərlər”.

Uca dinimiz qəlblərimizi mənəvi kirlərdən təmizləməyi təlim etdiyi halda digər tərəfdən də insanların qəlbini qırmamağı əmr etməkdədir. Çünki qəlb nəzərgahi-ilahidir. Allah Rəsulu, Onun mübarək əshabı və Allah dostları qəlb qırmağı böyük qəbahət saymışlar. Həzrət Ömər in Kəbəyə baxaraq söylədiyi bu sözlər necə də ibrətlidir: *“Sən nə böyüksən, şənin necə də ucadır. Lakin möminin Allah qatındakı şərəf və dəyəri səndən daha yüksəkdir”* (Tirmizi, Birr, 85).

Şərqin dahi Mövlanası da qəlb in Allah nəzərində nə qədər böyük dəyəərə sahib olduğunu ifadə etmək üçün belə deyirdi:

*“Kəbə bünyadi-Xəlil Azər əst
Dil nəzərgahi-Cəlil Əkbər əst*

Kəbə Azər oğlu İbrahim tərəfindən tikilmişdir, Qəlb isə uca və böyük olan Allahın nəzərgahıdır”.

“Əgər bəsirət sahibisənsə, könül Kəbəsini təvaf et! Torpaqdan inşa edilmiş Kəbənin əsl mənası könlüdür Allah-Təala gözlə görünən surət Kəbəsinə təvaf etməyi günahdan təmizlənməmiş bir könül Kəbəsinə sahib olan deyə sənə fərz qılmışdır. Bunu da yaxşı bil ki, Allahın nəzərgahı olan bir qəlb i incidərsənsə, Kəbəyə piyada da getsən, qazanacağın savab bir qəlb qırmağın günahını yuya bilməz”.

Könül Çalabın Taxtı

Miskinlikdə buldular kimdə ərlək var isə
Mərdivəndən itərlər, kim yüksəkdən baxar isə.

Könlü yüksəkdə gəzər, dəmbədəm yoldan azar
Dış üzünə ol sızar, içində nə var isə.

Ağ saqqallı bir qoca, bilməz ki halı necə
Əmək yeməsin həccə, bir könül yıxar isə.

Sağır eşitməz sözü, gecə sanır gündüzü
Kordur münkirin gözü, aləm münəvvər isə.

Könül Çalabın taxtı, Çalab könlə baxdı
İki cahan bədbəxti, kim könül yıxar isə.

Sən sənə nə sanırsan, ayruğa da anı san
Dörd kitabın mənası, budur əgər var isə.

Manada götürmüşlər, qardaşdan yar yegrəkdir
Oğuldan dahi dadlı, əgər doğru yar isə

Gördün yarın doğrudur, baş qoygil ayağına
Çıxar ciyərin yedir, əgər çarən var isə.

Gördün yarın əgridir, nən var isə ver qurtul
Ululardan öyüddür, eşitdiyin var isə

Az söz ərin yüküdür, çox söz heyvan yüküdür
Bilirə bir söz yetər, səndə gövhər var isə

Bildik gələnlər keçmiş, qonanlar geri köçmüş,
Eşq şərabından içmiş, kim məna duyar isə.

Yunus yoldan azmasın, yüksək yerə durmasın
Sinlə sirat görməsin, sevdiyi didar isə.

YUNUS ƏMRƏ

SAĞLAM QƏLBDƏ SAĞLAM İMAN!

Yaradılan ilə Yaradan arasındakı münasibətləri tənzimləyən əsaslara din deyilir. Müsəlmanlar üçün bu dinin adı İslamdır. İslam dini yaradılan ilə Yaradan arasındakı dəyərləri və münasibətlərdəki keyfiyyəti, insanın qəlb aləminə, könül dünyasına bağlayır. Yəni bir müsəlmanın qəlb aləmində Yaradana nə qədər yer ayrılıbmışsa onun müsəlmançılığı o qədərdir, Allah dərgahındakı dəyəri o nisbətdədir. Əgər qəlbində ilah olaraq Allahdan başqa nə isə varsa, buna da İslam dini şirk deyir. Şirk İslam dinində əfv edilməyən böyük günahlardan qəbul edilir. Odur ki, bir müsəlmanın qəlbinə hakim olması və sahib çıxması çox böyük önəm kəsb edir.

Könül dünyasını Allah sevgisi ilə zənginləşdirmək üçün dinimiz bizə bir çox yol göstərmişdir. Bu mənada Qurani-Kərimdə çoxlu ayələr qeyd var. Məsələn, **“Qəlblər ancaq Allahı zikr etməklə (yad etməklə) aram tapar”** (ər-Rad 28). Allahı daim yad etmək qəlbə ona olan

sevgi və bağlılığı artırır. Hər bir müsəlman çalışmalıdır ki, onun dili hər an Allahın zikri ilə məşğul olsun. Əgər bir insan daim mal-dövlətini düşünürsə, sevgisini düşünürsə o zaman onun qəlbi həmin xüsuslarla dolar və qəlbin yeganə sahibi olan Allah üçün orada yer qalmaz. Bu mənada gündəlik ibadətlər və yaşayış tərzimiz, halal-harama olan diqqətimiz bir daha nəzərdən keçirilməlidir ki, görək, könül aləmində kimə daha çox yer ayırmışıq. Qəlbimizdəki fani Leylələrdən qurtulub həqiqi Leylaya Məcnun olmalıdır hər bir müsəlman.

Təəssüf ki, günümüzdə insanlar xarici gözəlliklərinə əhəmiyyət verirlər. Çünki cəmiyyətdə varlı, gözəl və yaraşlıq insanlara daha çox etibar edilir və dəyər verilir. Halbuki Allaha görə insanın ruh gözəlliyi və könül zənginliyi əsasdır. Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) belə buyurmuşdur: *“Allah sizin surətinizə və bədənlerinizə deyil, qəblərinizə (və əməllərinizə) baxar”* (Müslim, Birr 33). Bir müsəlman üçün də əsas

sevgi və dəyər Allahın sevgisi və Onun dərğahındakı yeridir.

Gəlin bir az düşünək: Əgər evimizə ən çox sevdiyimiz və dəyər verdiniz biri qonaq gələrsə, biz evimizi necə təmizləyər, və necə gözəlləşdirməyə çalışırıq? Elə isə nəzərgahi-ilahi olan qəlbimizi də bütün günahlardan, pis xislətlərdən təmizləməyə çalışmalı, gözəl əməllərlə, Quran və zikrlərlə cilalamalıyıq, ki bizi Yaradan oraya nəzər saldıqda razı qalsın. Hamımıza məlumdur insanın yaşaması və fəaliyyət göstərməsi üçün ürəyin yeri müstəsna-dır. Ürək fəaliyyətini dayandırarsa bütün bədən üzvlərinin fəaliyyəti dayanar və insan yararsız hala düşər. Eyni şəkildə, bütün ibadətlərimiz, yaxşıqlarımız qəlbə bağlıdır. Əgər mənəvi qəlb ölüdürsə, heç bir yaxşılıq və ibadətə dəyəri və faydası olmaz.

Qəlbin kin-küdurət və pis şeylərdən təmiz olması kamil imanın göstəricisidir. Sadəcə kəlmələrlə ifadə edilən "Mənim ürəyim təmizdir" cümləsi ilə qəlb təmiz olmaz. Bunun üçün Allahın göstərdiyi yol ilə getmək, onun buyurduğu ibadətləri yerinə yetirmək şərtidir. Həzrət Peyğəmbər də (s.ə.s) insanın həm maddi, həm də mənəvi həyatının düzgün olmasını qəlbə bağlamışdır. Belə ki, o bir hədisdə buyurur: "... İnsanda bir ət parçası vardır. Bu ət parçası düzgün və sağlam olarsa, bədən də sağlam olar, pozularsa, bütün bədən pozular. Diqqət edin, bu, qəlbdir" (Buxari, İman 39). Bəs bu ət parçasının xəstə olmaması üçün nələrə diqqət yetirməliyik? Qısaca; işlənən günahlardan ötrü peşmançılıq duyub tövbə etməli, halal qazanıb halal yerə xərcləməli və halal olanı yeməli, Qurani-Kərimin tilavəti ilə məşğul olub əhkamı ilə əməl etməli, gündəlik ibadətləri xüsu ilə əda etməyə səy göstərməli, saleh və gözəl qəlbli insanlarla oturub-durmalı və ünsiyyət qurmalı, kamil əxlaq sahibi olmalı, daim Allahı zikrlə məşğul olmalıyıq.

Həzrət Peyğəmbər də (s.ə.s) insanın həm maddi, həm də mənəvi həyatının düzgün olmasını qəlbə bağlamışdır. Belə ki, o bir hədisdə buyurur: "... İnsanda bir ət parçası vardır. Bu ət parçası düzgün və sağlam olarsa, bədən də sağlam olar, pozularsa, bütün bədən pozular. Diqqət edin, bu, qəlbdir" (Buxari, İman 39).

Xülasə, qəlb aləmi təmiz olarsa ibadətlər əziyyət deyil, ləzzət verəcəkdir. Qəlbini Allah sevgisi ilə dolduran hər halına şükür edəcək və bu dünyada səadət içində yaşayacaqdır. Uca Allah sanki insanlar öz dərəcələrini görsün deyər Qurani-Kərimdə belə buyurmuşdur: **"Möminlər yalnız o kəslərdir ki, Allah adı çəkiləndə ürəkləri qorxudan titrəyər..."** (əl-Ənfal, 2). Qəlbində Allah sevgisi olan kəs Allahdan başqasından nə qorxar, nə də çəkinər.

Əbu Hüreyrədən rəvayət edildiyinə görə Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurmuşdur: **"Qəlb bədənə sultanıdır və onun orduları vardır. Sultan düzgün və yaxşı biri olarsa, əsgərləri də yaxşı və düzgün olar. Qulaqlar bu sultanın xəbərçiləridir. Gözlər mühafizəçiləridir. Dil sultanın tərcüməçisidir. Öllər rəiyyətdəkiləri himayə edən qanadlarıdır. Ayaqlar qasidləridir. Ciyər şəfqət və mərhəmət mənbəyidir. Dalaq və böyrəklər təhlükələrə qarşı fəndləridir. Ağ ciyər nəfəsidir. Sultan yaxşı olsa, əsgərləri də yaxşı olar, pis olsa əsgərləri də pis olar".** (Abdurrəzzaq, Müsənnəf, XI, 221). Bizim sultanımız olan qəlbimizin, sultanlar sultanının hüzuruna üzəg çıxması üçün, əsgərlərin (ibadətlərin) ona xəyanət deyil, xidmət etməsi lazımdır.

"Ey qəlbləri haldan-hala salan Allahım, qəlblərimizi dinin üzrə sabit qıl!" (Tirmizi).

Qəlbın qorunması üçün

Halal Loğma

Həyatımızı davam etdirə bilməmiş üçün hər canlı kimi bizim də yeməyə və içməyə ehtiyacımız var. Əlbəttə, yaşamaq üçün yeyib-icməliyik, lakin halal və harama diqqət etmək şərtilə.

Allah-Təala insanı imtahan etmək üçün yer üzündə bəzi şeyləri halal, bəzi şeyləri də haram qılmışdır. Bu səbəblə insan oğlunun ən başda gələn vəzifələrindən biri də halal hüduqları içərisində yaşamaq, halal qazanmaq və halal yolda xərcləməkdir.

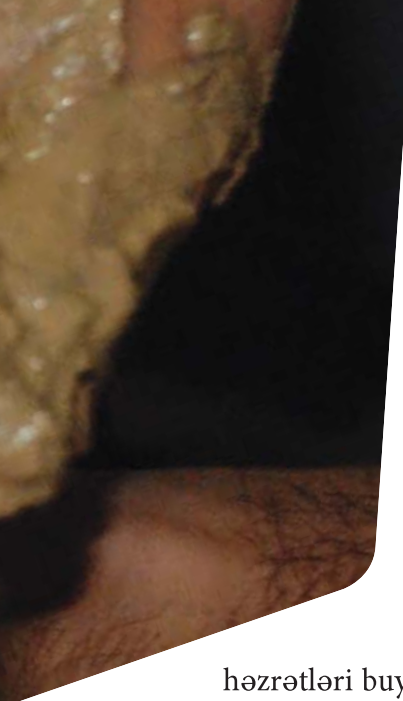
Rəhmət sahibi olan Rəbbimiz halal və haramı bildirməklə qalmamış, halal sərhədlərini harama görə daha geniş tu-

araq harama ehtiyac duymaq və ya məcbur qalmaq kimi ehtimalları da ortadan qaldırmışdır.

İslamiyyət insana halal qazancı və **halal loğmanı** tövsiyə edir. Ancaq təəssüflərlə olsun ki, zamanəmizdə halal loğma dərdi öz əhəmiyyətini demək olar ki, itirmişdir. **“Meyvəni ye, bağını soruşma”** ifadəsi müsəlmana əsla yaraşmayan sözdür.

İnsanın yediyi şeylər bir növ etdiyi əməllərin toxumu kimidir. Eynilə, torpağa əkilən dadlı meyvə toxumunun verdiyi məhsul necə dadlı meyvə gətirərsə, toxumu acı və zərərli olan meyvənin verəcəyi məhsul da acı və zərərli olar. Eyni şəkildə

mədəyə atılan toxum da halal olarsa, yəni insan halal və təmiz qidalarla bəslənərsə, o şəxsin üzvlərindən də xeyirli və gözəl işlər meydana gələr. Əksinə, mədəyə girənlər haram olarsa, haram ilə qidalanan üzvlər bir növ günah mexanizması kimi işləyər. Əbu Bəkr Dukki

həzrətləri buyurur ki: "Mədə yeyilən şeylərin toplandığı yerdir. Ora halal loğma qoyularsa, üzvlərdən də saleh əməllər meydana gələr. Şübhəli loğma qoyularsa, üzvlər də Allah yolunda əməl etməkdə şübhəyə düşərlər. Əgər haram loğma qoyularsa, o loğma səninlə Allah arasında bir pərdə olar və bu yolda irəliləyişin mümkün olmaz".

Bu xüsusda Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) buyurur ki: *"Halal da bəllidir, haram da. Bir də bunların arasında (halal, yaxud haram olduğu bəlli olmayan) bəzi şübhəli şeylər vardır ki, çox insanlar bunların halalmı, harammı olduğunu bilməzlər. Kim şübhəli şeylərdən çəkinsə, dinini və namusunu qorumuş olar. Kim də şübhəli şeylərə dalsa, mal-qarasını qoruğun kənarında otaran çoban kimi çox keçməz qoruğa keçər (harama düşər). Diqqət edin! Bilin ki, hər bir hökmdarın qoruğu vardır. Unutmayın ki, Allahın yer üzərindəki qoruğu haram buyurduğu şeylərdir. Diqqət edin! Bədəndə bir ət parçası vardır ki, o yaxşı olduqda bütün bədən yaxşı olar. O, pozulduqda da bütün bədən pozular. O, qəlbdir."* (Müslim).

Diqqət edilsə, Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) hədisin sonunda halal və harama, şübhəli şeylərə diqqət çəkdiədən sonar qəlbə də diqqət çəkməkdədir. Buradan da öyrəndiyimiz budur ki, yediyimiz və içdiyimiz şeylərin halal və ya haram olması qəlbə təsir edir.

Əbu Bəkr Dukki həzrətləri buyurur ki: "Mədə yeyilən şeylərin toplandığı yerdir. Ora halal loğma qoyularsa, üzvlərdən də saleh əməllər meydana gələr. Şübhəli loğma qoyularsa, üzvlər də Allah yolunda əməl etməkdə şübhəyə düşərlər. Əgər haram loğma qoyularsa, o loğma səninlə Allah arasında bir pərdə olar və bu yolda irəliləyişin mümkün olmaz".

Demək ki, bütün işin başı halal loğmada düyünlənir. Yəni yeyilən şeylərin və alınan qidaların insanın maddi vücut quruluşuna təsiri olduğu kimi, mənəvi quruluşuna və inkişafına da çox böyük təsiri vardır. Madam ki, biz, bu dünyaya Allahı tanıyıb Ona qulluq üçün gəldik, elə isə yaradılış məqsədimizə uyğun yaşamaq və bu dünya imtahanını qazanmaq üçün yediklərimizə son dərəcə diqqət etməliyik. Hər gələn loğmaya keç deməməli, bədən və ruh sağlamlığımız üçün götür-qoy etməliyik.

Heyvanlar belə qabaqlarına qoyulan hər yeməyi yemirlər. Əvvəlcə yeməyə baxır, iyləyir, sonra yeyirlər. Məxluqatın ən şərəflisi olan insan da araşdırmadan hər qabağına gələnəni yeməməlidir. **Qəlbin qorunması üçün yediyi loğmanın halal-lığına diqqət etməlidir.**

Haram loğma eyni zamanda duaların qəbul olunmasına əngəldir.

Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) belə buyurur: *"Bir nəfər uzun bir səfərə çıxar. Saçları dağılmış, toz-torpağa bulşamış bir halda əllərini*

səməyə açaraq; ya Rəbb! Ya Rəbb! deyə dua edər. Halbuki onun yediyi haram, içdiyi haram, geydiyi haram, xülasə, tamamilə haramla qidalanan belə birinin duası necə qəbul olunar?” (Müslim).

Yahya bin Muaz həzrətləri buyurur: “Taət (yəni qulluq vəzifələrini ifa etmək) bir xəzinədir. Açarı dua, açarının dişləri isə halal loğmadır.”

İnsanın qazandıqları və yeyib içdikləri ilə mənəvi həyatı arasında yaxın bir əlaqə vardır. Qazancı, yediyi və içdiyi haram olan insanların mənəvi həyatları sönər, duaları qəbul olunmaz, Allah ilə bağları qopar. Sonda isə nəfsinin və şeytanın əsiri olar.

Bu xüsusun dəlili olaraq Allah-Təala Qurani-Kərimində buyurur: **“Ey insanlar! Yer üzündəki qidaların halal və təmiz olanlarını yeyin. Şeytanın izi ilə getməyin! Şübhəsiz ki, o (şeytan), sizin açıq-aşkar düşməninizdir.”** (Bəqərə 168).

Böyüklərdən biri bu xüsusta buyurur ki: “İnsanların xalis və saleh əməllər işləməyə müvəffəq ola bilməmələrinin səbəbi; yemək və içmək xüsusunda diqqətli olmamalarıdır”.

Əbu Bəkir Vərraq həzrətləri bir dəfə: “Səhər insanlara baxıram; kimin halal, kimin haram yediyini anlayıram”,- dedi. “Necə?”,- deyə soruşdular. Belə cavabı verdi: “Hər kim səhər oyanan kimi dilini boş söz, qeybət və söyüşlə məşğul edirsə, bilirəm ki, bu hal yediyi qidadan qaynaqlanır. Hər kim də səhər vaxtı dilini Allah-Təalanın zikri, kəlmeyi-tövhid və istiğfarla məşğul edirsə, onun aldığı qida da halal yoldandır”.

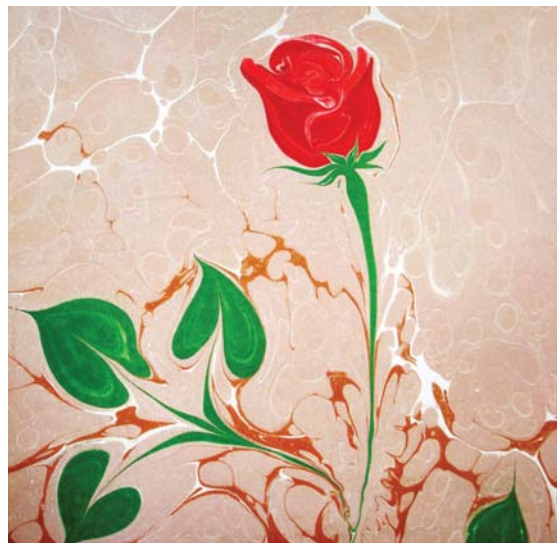
İnsanın xarakterinə iki şey dərinlən təsir edər: “Biri, yediyi loğmalar, digəri də bərabər olduğu insanlardır.” Sadiqlərlə bərabərlik qəlbin şəfasıdır. Halal loğma da o şəfanın enerjisidir. Yəni, insana maddi və mənəvi qida sadəcə halaldan olduğu zaman şəfa verir. Haram qarışan qida, mənfi tərbiyə, mənəffətə bağlı dostluq və

s. isə sadəcə olaraq zəhər və fəlakətdir. Çünki halal, insanda hikmət, elm və mərifəti inkişaf etdirər, qəlbində Allah eşqi, Allah şövqü və sevgisi oyandırar. Haram isə qəflət və cəhaləti körükləyər, üsyan və günah hisslərini oyandırar, qəlbi tənbelləşdirər.

Seyyid Əmir Külal həzrətləri buyurur: “Qəlbin, dilin və bədənin təmiz olması, halal loğma yeməyə bağlıdır”.

Abdullah bin Ömər (r.a) da bu xüsusta belə buyurur: “Namaz qılmaqdan yay kimi, oruc tutmaqdan mil kimi olsanız belə, haram və şübhəli şeylərdən uzaq durmasanız, Allah o ibadəti qəbul etməz”.

İnsanların üsyanlarının səbəbini haram loğmada axtarmaq lazımdır. Çünki haram loğma ilə qidalanan bir vücudun ibadətə meyilli olması mümkün deyildir. Haramla qidalanan bir vücud ibadətlərə deyil, şəhvətə, mala-mülkə həvəskar olar. Şeytan belə insanları qəflətlə günaha sövq edər və onları ibadətlərdən uzaqlaşdırar. Hz. Mövlana buyurur ki: *“Bilgi də, hikmət də halal loğmadan doğar. Eşq də, mərhəmət də halal loğmadan meydana gəlir. Bir loğmadan həsəd, hiylə doğarsa, cahillik və qəflət meydana gələrsə, sən o loğmanın haram olduğunu bil! Heç buğda əkdinin halda arpa çıxdığını gördünmü?”*

İslam əxlaqının əsası Allah-Təalaya eşq və ixlas ilə yönəlmək, bu yönəlişin ən mühüm nişanəsi isə əlbəttə ki, "xidmət"dir.

İmanın ən böyük meyvəsi mərhəmət, onun nəticəsi isə "xidmət"dir. Mərhəmət etmək, başqalarının halına acımaq Allahın ən böyük lütfüdür. Yalnız mərhəmət sahibi olan bir insan qəlb, anlayış və vicdan sahibidir.

Xidmət nəfsin egoist təmayüllərindən xilas olaraq, mərhəmət və şəfqət dolu könüllə məxluqata yaxınlaşmaq surətilə Allahın rızasını axtarmaqdır.

İnsan ruhunun yüksələ biləcəyi kamillik səmasına gedən yol mərhəmət və xidmət pillələrindən keçir. Mərhəmət və xidmət isə səna lütf edilmiş nemətlərdən məhrum olan möhtacların ehtiyacını təmin etməyə çalışmaqdır.

Mərhəmətli mömin cəmərd, təvazökar, xidmət insanı və eyni zamanda ruhlara nizam və həyat peyvəndi vuran könül təbəsidir.

Xidmət insanı Allah-Təalanın Rəhman və Rəhim isimlərini layiqincə təfəkkür edərək, xidmət etdiyi varlıqlara qarşı şəfqət və mərhəməti əsas götürməlidir. Çünki xidmət qəlblərdə cücərən mərhəmətin məhsuludur.

KÖNÜL YORĞUNU OLMAMAQ

“İman gətirənlərin qəlblərinin Allahın zikri və haqdan nazil olan (Quran) üçün yumşalması vaxtı gəlib çatmadımı?! Onlar özlərindən əvvəl kitab verilən kimsələr (yəhudilər və xaçpərəstlər) kimi olmasınlar. Onlarla (öz peyğəmbərləri arasında) uzun bir müddət keçmiş və (öyüd-nəsihəti unutduqları üçün) qəlbləri sərtləşmişdir. Onların çoxu (Allaha asi olan) fasiqlərdir!”
(əl-Hədid, 16).

Yorucu və məşəqqətli bir səfərdən sonra böyükklərdən birinə utanaraq: “Əfəndim, sizi çox yorduq, lütfən, bizi üzrlü hesab edin!”. Xidmət və irşad öndəri o gözəl insan da öz növbəsində belə buyurur: “Qardaşlar, Rəbbimiz könül yorğunluğu verməsin, bədən yorğunluğu nədir ki?”. Bəli, “könül yorğunu” olmamaq. Həyəcan və şövqün sönərək, qəlbin tənbelləşməsi. Üzərində həssaslıqla titrəyə-cəyimiz əsas məsələ budur. Enişli-yoxuşlu həyat yollarında əlbəttə ki, xoş anlar da olacaq, pis günlər də. Həyat səfəri dümdüz bir xətt deyil. Xəstəlik, sağlamlıq, zənginlik, kasıblıq, nemətlər, fəlakətlər, sevinclər, hüznlər və bu kimi hadisələr insan üçündür. Bütün baş verənlər qarşısında müvazinəti qoruya bilmək, əlbəttə, asan deyil. Əgər qəlb diridirsə və yenidən həyəcan təzələyəcək səviyyədədirsə, hər bir hadisə qarşısında doğru duruş sərgiləyə biləcək və yorulmadan yoluna davam edəcək. Əks halda dayanacaq və sönəcək. Nəhayət, yorğun könül bədənə də, sinəyə də yük olacaq və nəticədə həyatın dadı da, mənası da qalmayacaq. Bədən zahirən sağlam olsa və nemətlər içində üzsə də maddi firavanlıq insana dünyada belə səadət verə bilməyəcək. Stress və könül darlığı həyatı zindana çevirəcək. Könül yorularsa, təbəssüm edən nurlu çöhrələr yerini buz kəsilmiş sifətlərə verəcək. Belələrinə xeyriyyəçilik və xidmətdən söz açılsa, tənbel-tənbel ağırlaşmış bədənləri yerlərindən qımıldana bilməzlər. Onlar sönmüş gözlərlə baxan və hissiyatını itir-

miş duyğularla ətdən və sümükdən ibarət canlı cənazələr kimidirlər. Bu hala düşməkdən Rəbbimizə sığınırıq. Həzrət Mövlana –quddisə sirruh- buyurur: *“Ağacın gövdəsində kökdən və daxildən gələn bir canlılıq və dirilik yoxsa, onun dibinə minlərlə çay axıtsan, yenə faydasızdır”*. Bəs könül nə üçün yorular? Yorulan könül necə yenidən canlanar, özünə gələr? Rəbbimiz belə buyurur:

“İman gətirənlərin qəlblərinin Allahın zikri və haqdan nazil olan (Quran) üçün yumşalması vaxtı gəlib çatmadımı?! Onlar özlərindən əvvəl kitab verilən kimsələr (yəhudilər və xaçpərəstlər) kimi olmasınlar. Onlarla (öz peyğəmbərləri arasında) uzun bir müddət keçmiş və (öyüd-nəsihəti unudduqları üçün) qəbləri sərtləşmişdir. Onların çoxu (Allaha asi olan) fasiqlərdir!” (əl-Hədid, 16).

Bəli, qəlbin qatılaşması ən böyük yorğunluq səbəbidir. Zaman içərisində iman və xidmət həyəcanının vərdiş və ülfət kimi iki əhəmiyyətli mənəvi virus tərəfindən təsirsiz hala gətirilişi, bu qatılığın ən əsas səbəbidir. Ancaq qəlb qatılaşmasının başqa səbəbləri də var: Günahlar səbəbində qəlbəki qara nöqtələrin artaraq onu laqeyd hala gətirməsi, Allahı unudaraq lüzumsuz söhbətə dalmaq və ya bu kimi boş sözlərə qulaq vermək, Yetimlərin, kimsəsizlərin və möhtacların yanından uzaqlaşmaq, Allahın zikrindən məhrum qalmaq, Gözünü və könülünü dünya sevdası bürümüş qafil və fasiqlərlə birlikdə olmaq.

Bu və bu kimi bir çox xüsuslar var ki, qəlbi daşlaşdırar. Həmçinin qəlbi yoran digər xüsuslar da belə sadalana bilər: Axmaq və anlayışsız kəslərin qəlbə tikan kimi sancılan kobud söz və davranışları. İnciməyəcək bir qəlbi səviyyəyə çatmamış kəslərin könüllərinə bu kimi söz və davranışlar çox ağır gələr və yorar. Bunun ən gözəl çarəsi belələrindən uzaq durmaqdır. Bu kimi insanlarla birlikdə olmaq məcburiyyəti varsa, incidici sözlərini qəlbə deyil, zibilliyə atmağı bacara bil-

məkdir. Çünki qəlbə atılan hər bir acı söz və davranış, zamanla dərd olar və sahibini əldən salar.

Yorğun könülləri yenidən dirilmək üçün nə etməli? Könüllərin diriliyi imanla başlayar. Çünki iman bir nurdur ki, ürəyə girincə oranı genişləndir. Elə isə imanı təzə tutmaq və yəqinə nail olmaq üçün vəsilələrə əl atmaq ən kəsə və ən faydalı yoldur. Bunun da üsulu imanımıza iman qatan ilahi səkinənin könüllərimizə etməsinə vəsilə olan xüsuslara sarılmaqdır. Bu vəsilələrin ən təsirli olanı heç şübhəsiz Allahı çox zikr etməkdir. Allahın kitabının oxunduğu məclislərə davam etmək və xüsusilə imanı yeniləyən “kəlmeyi-tövhid”in məna dənizində təfəkkür və müraqibəyə dalmaq da imanımıza güc qatan ilahi sirlərdir.

- Qəlbi laqeydləşdirən günah tozlarını silib süpürmək üçün xüsusilə səhər vaxtlarında tövbə və istiğfara çox davam etmək.

- Göz yaşı ilə dua və niyələri çoxaltmaq. - Camaatla namazın dirildici atmosferindən istifadəni artırmaq.

- Heç nəyə fikir vermədən xidmətdən soyumamaq və xidmətin könül feyzi ilə bərəkətlənmək.

- Hikmət əhli, eşq və həyəcanı diri, saleh və sadıqları ziyarətlə dualarını almaq, söhbətlərinə davam etmək.

- Xəstələri, kimsəsizləri və qəmli ürəkləri ziyarət etmək.

- Hikmətlər məcmuəsi olan Qurani Kərim başda olmaq üzrə, ənbiyanın və övliyanın söz və hallarını ifadə edən əsərləri tez-tez oxumaq. Həzrət Əli buyurur: “Fərasətli və hikmətli söz və davranışlarla ruhlarınızı dinləndirin. Bədənlərin yorulduğu kimi ruhlarda yorular”. Nəticə olaraq könül yorğunluğunu ciddi qəbul etmək və müalicəsi üçün laqeydlilik etmədən tədbir görmək ağıl və bəsirət gərəyidir. Əks halda gecikilmiş hər xəstəlik kimi könül yorğunluğunun da müalicəsi çətinləşə bilər.

SALEH VƏ SADIQLƏRLƏ BƏRABƏRLİK

*Əshabi-Kəhfın köpəyi Qitmir
sadiqlərlə birlikdə olduğu üçün
böyük şərəfə nail oldu, adı Qurani-
Kərimdə zikr edildi. Lakin Hz. Nuh
və Hz. Lutun xanımları isə fasiqlərlə
qəlbi birlik içində olduqları üçün
cəhənnəmə vasil oldular.*

Hər gün Allaha yaxınlaşan, Onunla könül bağlılığı olan mömin əslində Hz. Muhəmmədin (s.ə.s) həyatına bənzər həyat yaşamağa səy göstərir. Hal və hərəkətləri ilə yanaşı demək olar ki, bütün davranışlarında - gülüşü, yerışı, ədəb və əxlaqında Ona bənzəməyə çalışır. Məhz bu, insandakı Rəsulullah (s.ə.s) sevgisinin əlamətidir.

Bütün həyatı ilə yaddaşlarda silinməz izlər buraxan, qəlblərə hakim olmağı bacaran, Rəsulullah (s.ə.s) insanları haqq və həqiqətlərə inanmağa, həmçinin günah bataqlığından çıxaraq siddiqlərlə, salehlərlə birgə olmağa səsləyirdi. Onun (s.ə.s) sözləri yanındakı əshabı üçün qanun oldu. Bu səbəbdən hərəsini bir ulduza bənzətdiyi əshabı bütün varlıqlarını - canlarını, mallarını Onun (s.ə.s) yolunda fəda etməyə, qurban verməyə hazır idilər. Çünki Onun (s.ə.s) ətrafında olanlar hamısı sadiqlər və salehlər idi. Həmin o sadiqlər və salehlər ki, Məkkəni, Mədinəni, Həbəşistanı, Bədri, Uhudu, Xəndəyi, bütün uğurlarını Onunla (s.ə.s)

birlikdə qazanma şərəfinə nail olmuşdular.

Rəsulullahın (s.ə.s) vəfatından sonra İslam məhz həmin sədiqlər və salehlər vasitəsilə dünyanın dörd tərəfinə yayıldı. Rəsulullahı (s.ə.s) sevdilər və Onu hər kəsə sevdirdilər. Müsəlmanlar arasında qardaşlıq və sevgi bağları qurdular. Onların fədakarlığı sayəsində möminlər bir-birindən öz yardımlarını əsirgəmədilər. Salehlər bağçasında yetişən səhabələr bu baxımdan İslam ümmətinə öz tövhəsini verdi.

Sədiqlər və salehlərlə bərabər olmaq müsəlmanlara Allahın əmridir. **“Ey iman gətirənlər, Allahdan qorxun və sədiqlərlə birlikdə olun!”** (ət-Tövbə, 119)

Kənardan saleh və sədiqlərə baxdığımız zaman onlarda bir çox gözəlliklərə şahid oluruq. Lakin şeytanın vəsvəsisinə uyan nəfsimiz bəzən bizi onlardan uzaqlaşdırır. Beləliklə nəfs şeytanın vəsvəsisinə uya-raq insanın dinini, imanını, ədəbini, həyasını, əxlaqını əlindən almağa çalışır.

Ona görə də möminlərdəki mənəvi gözəlliklərin memarı Allahdır. Bu gözəl sifətləri möminlərə verən də odur. Ona görə ki, möminlər Uca Yaradanın saleh və sədiq qullarıdır.

Allahın saleh və sədiq qulları heç vaxt Uca Yaradandan ayrı durmazlar. Rəsulullahın (s.ə.s) sünnəsindən bir an belə ayrılmazlar. Hər halı ilə ibadətdə olurlar. Mömin kəslər də məhz onlardır. Onlar haqqında da Quranda belə buyrulur: **“Bilin ki, Allah dostlarının heç bir qorxusu yoxdur və onlar qəm-qüssə görməzlər.”** (Yunus, 62)

İnsan həmişə iman sahibləri ilə bərabər olmağa və onlarla dostluq etməyə çalışmalıdır. Ona görə ki, möminlərlə dost olmağın mənfəəti axirətə qədər davam edir. Saleh və sədiq kimsələrlə görüşmək, onlarla həmhəl olmaq insanın təqvası artırır.

Hikmət sahiblərinin sözlərində qeyd etdikləri kimi, salehlərlə birlikdə olan on-

lardan heç bir şey öyrənməsə belə yeddi fəzilətə qovuşar: Elm öyrənməyə çalışan tələbə kimi savab qazanar. Onlarla birlikdə ikən günahlardan uzaq olar. Evindən çıxandan etibarən ona rəhmət olunar. Onlara enən rəhmətdən faydalanar. Onları dinləyərkən savab yazılar. Mələklər ondan məmnun olub dua edər.

Salehlərlə bərabər olmayan insanların isə Qurani-Kərimdən ibrət alması lazımdır. *Əshabi-Kəhf*in köpəyi *Qitmir sədiqlərlə birlikdə olduğu üçün böyük şərəfə nail oldu, adı Qurani-Kərimdə zikr edildi. Lakin Hz. Nuh və Hz. Lutun xanımları isə fəsiqlərlə qəlbi birlik içində olduqları üçün cəhənnəmə vəsilə oldular.* (Peyğəmbər xanımı olmaları da onlara fayda vermədi).

İmam Malik bin Ənəs (r.ə) rəvayət edir: Böyük bir qəlb memarı olan Peyğəmbərin (s.ə.s) yanına Mədinədən kənarda, səhrada yaşayan biri nəfər gəldi və: “Ey Allahın Rəsulu! Qiyamət nə zaman qopacaq?”- deyə soruşdu. Rəsulullah (s.ə.s):

“*Sən qiyamət üçün nə hazırlanmısan?*”,- deyə soruşdu. Adam: “Elə çox ibadətim yoxdur, ancaq mən Allah və Rəsulunu (s.ə.s) sevirəm”,- deyə cavab verdi. O zaman Rəsulullah (s.ə.s):

“*Sən sevdinlə bərabər olacaqsan*”,- buyurdu. Oradakılar Rəsulullahdan: “Biz də onun kimiyik, bizə də eyni müjdə var?”, - deyə soruşdular. Rəsulullah (s.ə.s):

“*Bəli*”,- buyurdu. Həmin gün *bu müjdəyə o qədər çox sevindik ki, daha öncə heç belə sevinməmişdik*”.

Kamil insan olmağın birinci şərti müsəlman olmaqdır. Kamil müsəlman olmaq isə çox çətinidir. Buna görə də kamil müsəlman olmaq üçün saleh insanlarla bərabər olaraq onlardan faydalanmağa çalışmalıyıq. Hz. Mövlananın qeyd etdiyi kimi: *“Qarğalarla uçan zibilliyə, bülbüllə uçan isə gülə qonar”*.

QƏLBİN MƏRƏZLƏRİ

İnsanı yaşadan ürəkdir. Əgər ürək öz fəaliyyətini dayandırsa, insan ölmüş sayılır. Bəlkə də dünyada ən gözəl nemət elə ürəkdir. Ancaq biz adətən, dəyərli orqan kimi gözü götürürük. Dünyada ən dəyərli nemət gözdür. Bəli, insana Allah tərəfindən bəxş edilən hər bir orqanın, hər bədən üzvünün öz yeri, öz dəyəri var. Ancaq mənə elə gəlir ki, ürəyin dəyəri digərlərindən üstündür. İnsanın gözü kor, qulağı kar olsa, ağılı, qolunu, ayağını itirsə, yenə də yaşaya bilər. Ancaq insan ürəyini itirsə, yaşaya bilməz. Ürəyi dayansa, həyatı, yaşamağı dayacanaq. Deməli, ən dəyərli nemət ürəkdir. Ürəkdən xəstə olanlar yarımcağırlar. Daima pəhriz saxlamaq, özünü qorumaq məcburiyyətindədirlər. Həyəcan, əsəb, nigarçılıq kimi hallar ürəyə ziyanlıdır və ürək xəstəliklərinin artmasına səbəb olur. Ona görə də ürəkdən muğayat olmaq labüddür.

Bu yanaşma maddi nöqteyi-nəzərdən idi. Bir də ürəyin mənəvi cəhəti var. Biz ürəyi maddi xəstəliklərdən qoruduğumuz kimi, mənəvi xəstəliklərdən də qorumalıyıq. Hətta mən deyərdim ki, ürəyin mənəvi xəstəliyi maddi xəstəlikdən daha təhlükəlidir. Çünki yer üzündə bütün haqsızlıqların, günahların meydana gəlməsi ürəklərin mənəvi cəhətdən xəstə olmasından qaynaqlanır. Mənəvi cəhətdən qəlbin (bundan sonra ürək yerinə

“qəlb” ifadəsini işlədərik) “xəstə”liyinə mərəz deyilir. Biz Qurani-Kərimdə və Peyğəmbərimizin hədisi-şəriflərində də “qəlb” ifadəsinə çox rast gəlirik. Allah-Təala Qurani-Kərimdə inanmayanların qəblərində mərəzin olduğunu və Allahın da onların mərəzini artırdığını bildirir: **“Onların ürəyində mərəz (nifaq və həsəd mərəzi) var. Allah onların (şəkk, kin və nifaq) mərəzini daha da artırır. Yalan dedikləri üçün onlar şiddətli bir əzaba düçar olacaqlar!”** (Bəqərə, 10).

Mərəz sözü xəstəlik, naxoşluq, azar mənasındadır. Qəlbin mərəzlərini bu cür sıralamaq olar: şəkk-şübhə, şirk, küfr, qəflət, cəhalət, şəhvət, hərislik, ehtiras, nifaq, təkəbbür, həsəd, paxıllıq, kin-küdurət, nankorluq, inadkarlıq və s.

Qəlb xəstəliklərinin başında gələn sərtlik, qabalıq, kobudluqdur. Xalqımızın dediyi kimi, “daş ürəkli” olmaq da bu sərtlikdən irəli gəlir. Ancaq çox maraqlıdır ki, Quranda qəribə bənzətmə edilmişdir. Allah-Təala qəlbi daşla müqayisə etmiş və qəblərin daş kimi və daha da qatı olduğunu vurğulamışdır. Bundan əlavə, daşların içərisindən çayların fışkırdığını da misal gətirmişdir. “Bəqərə” surəsinin 74-cü ayəsində belə buyrulur: **“Bundan (bu əhvalatdan) sonra qəbləriniz yenə sərtləşərək daş kimi, bəlkə, daha da qatı oldu. Həqiqətən, bəzi daşların**

Bütün mənfi xüsusiyyətlər qəlbin mərzidir. İslam dininin əsas məqsədlərindən biri də insan qəlbini saflaşdırmasıdır. Qəlbən ibadətləri yerinə yetirmək, qəlbindən mənfi xüsusiyyətləri silib atmaq, qəlbi daima nəzərgah-ilahi şüurunda saxlamaq hər insanın ali hədəfi olmalıdır.

İçerisindən çaylar axar, bəzisi yarılıb içindən su fışqırar və bəzisi də Allahın qorxusundan (uca yerlərdən, dağda) yuvarlanıb düşər. Allah sizin etdiklərinizdən, əlbəttə, qafil deyildir!” Bu ayədən belə başa düşülür ki, qəlb sərtləşərsə, daşdan da sərt olur. Yəni qəlbə heç nə təsir etməz.

Digər qəlb mərzələrindən ən təhlükəlisi də təkəbbürdür. Özünü bəyənənmə, lovğalıq da qəlbi qatılaşdırır, mərhəmət, rıqqət və digər ülvî duyğuların qəlbə girməsinə mane olur. Qəlbində təkəbbür olan kəs heç bir zaman digərlərinə mərhəmət etməz, sadəcə özünü düşünər, insanlara xor baxar. Məzlumun ahı, yoxsulun qəmgin baxışı, yetimlərin möhtac əlləri onun qəlbini rıqqətə gətirməz. Çünki bu cür insanların qəlbi Allah-Təalanın Quranda vurğuladığı əvəzolunmaz təşbihində deyildiyi kimi, daşa dönmüşdür. Daha da sərtləşmişdir.

Qəlbin digər mərzələri həsəd, nifaq və paxıllıqdır. İnsanlar üz-üzə durub söhbət etdiyi zaman bir-birlərinin dediklərini başa düşürlər. Ancaq sözün hansı məqsədlə deyildiyini bilməzlər. Çünki qəlbə gizli olanı sadəcə Allah bilir. Kimin qəlbində paxıllığın, kinin, küdurətin olduğunu bilmək elə də asan deyil. Yəni səmimiyyətin olub-olmadığını bilmək qeyri-mümkündür. “Fələq” surəsində buyrulduğu kimi, “Həsəd aparının şərrindən

Allaha sığınmaq” ifadəsi bir daha göstərir ki, insanın qəlbində mərzə kimi həsədin yer etməsi çox təhlükəlidir.

Bütün mənfi xüsusiyyətlər qəlbin mərzidir. İslam dininin əsas məqsədlərindən biri də insan qəlbini saflaşdırmasıdır. Qəlbən ibadətləri yerinə yetirmək, qəlbindən mənfi xüsusiyyətləri silib atmaq, qəlbi daima nəzərgah-ilahi şüurunda saxlamaq hər insanın ali hədəfi olmalıdır. Hər kəs öncə qəlbini saflaşdırmalıdır. Səmimiyyətlə həm əməllərin Rəbbi olan Allaha ibadət etmək, həm də Allahın bəndələrinə qarşı səmimi münasibət qurmaq dinimizin bizə təlqin etdiyi ülvî hədəflərdəndir.

Unutmayaq ki, bir insanın yaxşı və ya pis adam olması onun qəlbinin halına görədir. Bir adamın ürəyi (qəlbi) gözəl olarsa, özü də gözəldir. Yox, əgər ürəyi pisdirsə, özü də pis adamdır.

Qəlbimizi haldan-hala salan Rəbbimiz bizim qəlbimizdən keçənlərin hesabını da soruşacaqdır. Ona görə də qəlblərimizi həm maddi xəstəliklərdən, həm də mənəvi mərzələrdən qoruyaq. Allahın hüzuruna qəlbi-səlimlə getmək bizim ali hədəfimiz olmalıdır. Bir daha unutmayaq ki, ürəyimiz maddi tərəfdən xəstə olarsa dünyamızı, mənəvi cəhətdən xəstə olarsa axirətimizi itirəcəyik.

Qurban Mülkün Sahibinə Yaxınlaşmaqdır

Qurban ibadəti də digər ibadətlər kimi ilk insanla başlamışdır. Adəmin (ə.s) iki oğlu olan Həbil və Qabilin Uca Yaradana qurban təqdim etmələri Qurani Kərimdə qeyd olunmaqdadır. Bu haqda belə buyururlur; “(Ya **Muhamməd**) **Onlara Adəmin iki oğlu ilə əlaqəli xəbəri haqq olaraq oxu. Hansı ki, hər ikisi (Allaha) qurban təqdim etmişdilər birindən qəbul edilmiş, digərindən qəbul edilməmişdi...**” (əl-Maidə, 27) Bəşər tarixində bütün səmavi dinlərdə qurban kəsmək insanı mənən Allaha (c.c) yaxınlaşdıran bir ibadət sayılmışdır. Allah (c.c) buyurur; “**Və Biz bütün ümmətlər üçün (qurban haqqında eyni) üsulları təyin etdik ki, onlara, (Allahın) ruzi olaraq verdiyi (qurbanlıq) heyvanların üstünə Allahın adınıni çəksinlər (Allahın Adı ilə qurbanları kəsinlər). O halda, sizin İlahınız Tek Bir İlahdır. Elə isə Ona təslim olun! Və alçaq könüllüləri müjdələ.**” (əl-Həcc, 34)

Çünki insan hər zaman Yaradana yaxınlaşmaq, Onunla dost olmaq üçün yollar və vasitələr axtarmışdır. Uca Rəbbimiz isə

yaratdığı insana bir çox nemətlər vermiş, bunun müqabilində isə yalnız Rəbbini tanımağı istəmişdir. Ona yaxınlaşmaq, Onunla dost olmaq üçün ibadət şəkilləri və formaları təyin etmişdir. Bunun üçün yollar və vasitələr çoxdur. Məsələn; namaz qılmaq, oruc tutmaq, həccə getmək, Allah yolunda cihad etmək və s. Ancaq Allaha (c.c) yaxınlaşmağın, Onun rızasını qazanmağın bir yolu da çox sevdiyimiz puldan, vardan, dövlətdən Allah yolunda xərcləmək, imkansız, ac-susuz, yoxsul, yetim və fəqir insanlara əl tutmaqdır. Təbii ki, hər bir mömün qazancından Allah üçün infaq etməlidir. Bunda bir sərbəstlik vardır. Əgər belə edərsə savab qazanar, etməsə cəzası olmaz, ancaq bu malın hesabı vardır. Qurban isə belə deyil. Qurban kəsmək hər bir imkanlı, ağıldərrakəsi yerində və müsəlman olan hər kəsə vacibdir. Çünki qurbanda ictimai yardımlaşma, sevinc və paylaşmaq, digər möhtac insanların dərdinə şərik olmaq vardır. Bu, Ramazanda, zəkatda və fitrədə də belədir. Buna görə də deyirlər ki, İslam dini kimi ictimai tarazlığı qoruyan, yoxsul

Qurban ibadəti həm Allahın razılığını qazanmağa bir vəsilə, həm də var-dövlətlə olunan bir imtahandır. Bu imtahanı ilk dəfə Hz. Adəmin (ə.s) iki övladı verdi. Yalnız biri öz ixlas və səmimiyyətinə görə bu imtahanı qazandı. Allah (c.c) bu hadisəni bizə belə xəbər verir; “(Qurbanı qəbul edilməyən) “Səni mütləq öldürəcəyəm” dedi. O da, “Allah sadəcə təqva sahiblərindən qəbul edər”, - dedi (əl-Maidə, 27).

və kimsəsiz insanları himayə edən ikinci bir din yoxdur. Niyə də belə olmasın ki, bu dini bizə gətirən Rəsulullah (s.ə.s) yetim, yoxsul və kimsəsiz insanları bizə əmanət etmişdir.

Qurban ibadəti həm Allahın razılığını qazanmağa bir vəsilə, həm də var-dövlətlə olunan bir imtahandır. Bu imtahanı ilk dəfə Hz. Adəmin (ə.s) iki övladı verdi. Yalnız biri öz ixlas və səmimiyyətinə görə bu imtahanı qazandı. Allah (c.c) bu hadisəni bizə belə xəbər verir; “(Qurbanı qəbul edilməyən) **“Səni mütləq öldürəcəyəm” dedi. O da, “Allah sadəcə təqva sahiblərindən qəbul edər”, - dedi** (əl-Maidə, 27).

Allaha qurban kəsənlər çoxdur, bu ayədə də gördüyümüz kimi Allah (c.c) digər ibadətlərdə olduğu kimi bu ibadətdə də ancaq və ancaq gözəl niyyəti, ixlası, səmimiyyəti və təqvalı olmağı şərt qoşmuşdur. Qurani-Kərimdə belə bildirilir; **“Onların (qurbanların) nə ətləri, nə qanları Allaha çatar, fəqət Ona sizin (qəlbinizdəki) təqvanız çatar”** (əl-Həcc, 37).

Rəsulullahın (s.ə.s) da belə buyurduğu rəvayət edilməkdədir: *“Heç bir bəndə*

qurban günü, Allah nəzdində, qurban qanı axıtmaqdan daha sevimli bir iş edə bilməz. Çünki kəsilən heyvan qiyamət günü buynuzlarıyla, tükləri ilə, dırnaqları ilə (savab olaraq) gələcəkdir. Kəsilən qurbanın qanı yerə düşmədən əvvəl Allah nəzdində uca bir məqama çatar. Elə isə qurbanlarınızı könül xoşluğu ilə kəsin.” (Tirmizi; Ədahi, 1)

Bugünkü forması ilə qurban ibadəti Hz. İbrahim (ə.s) ilə başlamışdır. Bu tarixi hadisəni bir çoxlarımız bilirik. Bir atanın ən ağır imtahanı olan övlad imtahanı ilə qarşı-qarşıya qalan İbrahim (ə.s) öz oğlunu qurban kəsməklə əmr olunmuşdu. Bu əmrə gözəl bir tərzdə təslimiyyət göstərən İbrahim (ə.s) ailəsi min illərdir dillərdə dolaşmaqda və xatirəsi hər il Qurban bayramlarında xatırlanmaqdadır. Əvvəlcə var-dövləti ilə, sonra canı ilə, daha sonra öz övladı ilə imtahan olunan İbrahim (ə.s) məhz bu imtahan sayəsində Allahın dostu, yəni Xəlilullah ünvanını əldə etmişdir.

Demək ki, Allaha mənən yaxınlaşmaq üçün vardan-dövlətdən, ailədən və lazım gələrsə candan keçməyə də hər zaman hazır olmalıyıq.

HƏCC

ÖMRÜN ZƏKATIDIR

Həcc Kitab, Sünnə və ümmətin icması ilə sabit olan ən qüvvətli fərzlərdən biridir. Şərtlərinə sahib olan möminlərin ömürlərində bir dəfə həccə getmələri fərzdır.

Həcc Hz. İbrahimin canı, malı, övladı və hər şeyi ilə Rəbbinə göstərdiyi təvəkkül, tam təslim olma və itaətin qiyamətə qədər davam edəcək ən gözəl bir simvoldur.

Həcc saleh insanlardan ibarət olan böyük bir izdihamın müəyyən bir zaman və məkanda toplanmasıdır.

Həcc ehram, təlbiyə, təvaf, səy, Ərəfatda vəqfə, şeytana daş atma, qurban və saçları qırıxdırmaq kimi bir simvolik xarakter daşıyan və geniş mənalı bir ibadətdir. Bu səbəbdən də İslamın beş əsası içərisində ən sonuncusu olaraq həcc fərz buyurulmuşdur. Bir ayədə belə buyurulur:

“Həqiqətən insanlar üçün ilk bina olunan ev Məkkədəki evdir ki, o, şübhəsiz bütün aləmlərdən ötrü bərəkət və doğru yol qaynağıdır. Orada aydın nişanələr-İbrahimin məqamı vardır. Ora daxil olan şəxs əmin-amanlıqdadır. (təhlükədən kənardır.) Onun yoluna (ərzaq, minik və sağlamlıq baxımından) gücü çatan hər bir kəsin həccə gedib o evi ziyarət etməsi insanların Allah qarşısında borcudur. Kim bunu (bu borcu) inkar edərsə, (özünə zülm etmiş olar) Əlbəttə Allah aləmlərə (heç kəsə) möhtac deyildir.”¹

Kəbə, Allahın ilahi əmrinə tabe olaraq, dünyanın hər yerindən gələn dilləri, irqləri, rəngləri ayrı olan yüz minlərlə müsəlmanın, eyni iman, eyni şuur altında ağappaq ehramlar içərisində “Allah-Allah” nidalarının

yüksəldiyi mübarək bir məkandır. Kəbə Hz. Rəsulullahın (s.ə.s): *“Allaha and olsun ki (ey Məkkə) sən Allahın ən xeyirli yerisən. (əgər) Səndən (zorla) çıxarılmış olmasaydım qətiyyən (bu yerdən) çıxmazdım”* buyurduğu bərəkətli bir torpaqdır.

Həcc insan ömrünün zəkətidir. Malın zəkəti pulla, bədənin zəkəti namaz və orucla verildiyi kimi ömrün zəkəti də həcc etməklə verilmiş olur. Ağappaq kəfəni xatırladan ehramlara bürünən möminlər bu ibadət əsnasında dünyanın fani olduğunu, özlərinin isə əbədi bir həyatın yolçuları olduqlarını daha yaxından hiss edirlər.

Həcc insanın günahlardan təmizlənməsinə ən gözəl bir vasitədir. Həccin şərtlərinə uyaraq yerinə yetirənlərə Allahın Rəsulu bu müjdəni vermişdir:

*“Kim həcc edər, həcci əsnasında ağzından pis bir söz çıxarmaz, günahlara girməzsə, o kimsə anasından yeni doğulmuş kimi günahlardan təmizlənmiş olaraq dönər.”*²

Həccə gedən bir müsəlmanın Kəbədə yerləşən Həcərül-Əsvədi öpməsi sünnə əməldir. Ancaq başqalarına əziyyət etmək insanları itələmək surəti ilə bu sünnəni yerinə yetirmək istəyən kimsə sünnə deyil, əksinə, məkrub bir iş görmüş olur. Necə ki, bu barədə Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) Hz. Ömərə belə buyurmuşdur:

*“Ey Ömər, sən qüvvətli bir insansan, Həcərül-Əsvədə yaxınlaşmaq üçün çiyinlə insanları itələmə, zəifləri kənara sıxışdırma! Nə narahat ol, nə də başqalarını narahat et. Qələbəlik olduğuna görə Həcərül-Əsvədə yaxınlaşa bilməsən, aralıdan “əl sürtüb öpmək” işarəsi et, kəlmeyi-tövhid oxuyaraq və təkbir gətirərək keç!”*³

Namaz əsnasında çiyin-çiyinə saf quran möminlər həcdə daha toplu və daha geniş bir şəkildə yan-yanə gəlirlər. Qəlblər eyni duyğu ilə döyünür, dillər eyni şeyləri təkrarlayır. Müxtəlif rəng və millətlərdən olan möminlər həqiqi qardaşlığın necə olduğunu həcc əsnasında bir daha göstərirlər. Bu baxımdan bir məşvərət və fikir mübadiləsi demək olan həcdə müsəlmanlar bir-birlərinin dərdlərinə şərik çıxmağa çalışaraq, kədər və sevinclərini birlikdə paylaşırlar.

Həcc insan ömrünün zəkatıdır. Malın zəkatı pulla, bədəninin zəkatı namaz və orucla verildiyi kimi ömrün zəkatı da həcc etməklə verilmiş olur.

Bunun üçün üzərinə həcc fərz olan kimsələrin işi gecikdirmədən bu fərzi yerinə yetirmələri lazımdır. Həccə getməyə hər cür imkan olduğu halda həccə getməyən kimsələr haqqında Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) belə buyurur:

*“Hər kim azuqəsi və onu Allahın evi Kəbəyə aparacaq bir miniyi olduğu halda həcc ziyarətinə getməzsə istər yəhudi, istərsə də xristian kimi ölsün heç bir fərqi yoxdur.”*⁴

Yazıma Pakistanın mənəvi memarı Mühəmməd İqbalın həcdən gələn hacılara söylədiyi bu sözlərlə son verirəm:

“Ey hacılar! Məscidi-Həramı, Mədineyi-Münəvvərəni ziyarət etdiniz. Oradan nə kimi hədiyyələr gətirdiniz. Gətirdiyiniz təkkələr, təsbehlər, səccadələr bir müddət sonra solacaq və köhnələcək. Solmayan, köhnəlməyən, müsəlmanların könüllərinə həyat və hüsur verən hədiyyələr gətirdinizmi? Gətirdiyiniz hədiyyələr arasında Hz. Əbu Bəkrin təslimiyyəti varmı, Hz. Ömər in ədaləti varmı, Hz. Osmanın comərdliyi varmı, Hz. Əlinin cəsarəti varmı?”

Bəli, bu gün biz müsəlmanların Məkkədən, Mədinədən gətirilən təkkələrdən, təsbehlərdən, səccadələrdən daha çox Hz. Əbu Bəkrin təslimiyyətinə, Hz. Ömər in ədalətinə, Hz. Osmanın comərdliyinə, Hz. Əlinin cəsarətinə ehtiyacımız var.

1. Ali-İmran: 97.

2. Buxari, Müslim, Tirmizi, Nəsai, Ət-Tac, c. 2, sh. 120.

3. Heysəmi, III, 241; İbn Hənbəl, I, 28.

4. Tirmizi, Həcc 3.

QURBANLA BAĞLI BİR NEÇƏ MƏSƏLƏ

A. Qurban pulunu sədəqə vermək

Qurban, digər ibadətlərdə olduğu kimi, şərtləri və məqsədlərinə müvafiq olaraq qurbanlıq bir heyvanın, üsuluna uyğun kəsilməsilə yerinə yetirilən bir ibadətdir. Heyvanın qiymətini yoxsula verərək buna nail olmaq olmaz. Əgər verilsə belə bu, bir sədəqə mahiyyətində olar. Qurban ibadəti yerinə yetirilmiş olmaz. Çünki qurbanın hikmətlərindən biri də sayı-hesabı olmayan nemətlərə qarşı Allaha şükür etmək və günahların bağışlanmasını diləməkdir. Qurbanın kəsilməsi ilə həm kəsən ailə, həm də yoxsullar məhz bu tələbat malını əldə etmiş olar. Qurbanın bu funksiyasını ancaq qurbanlıq heyvanı kəsməklə təmin etmək olar və başqa heç bir şey bunu əvəz edə bilməz. Necə ki, fətvaya görə varlı bir möminin satın aldığı

heyvan ölər, və ya itərsə, əvəzində başqa bir heyvan alıb kəsməsi lazımdır.

B. Qurban ətinin satılması mümkündürmü?

Bayram günlərində bəzi bazarlarda “qurban əti” adı ilə satılan və ya alınan ətlərin qəssabdan alınan ətdən fərqi yoxdur. Çünki Həzrət Peyğəmbərin sün-nəsində kəsilən qurbanın ətindən satmaq kimi bir tətbiqat yoxdur. Mahiyyət etibarilə qurban imkanı olan bir möminin Allaha yaxınlıq məqsədilə və əsasən savab müqabilində paylaşdırmaq niyyəti ilə bir heyvan kəsərək özünə vacib və ya sünnə olan qurban ibadətini yerinə yetirməsidir. Burada Allahın verdiyi neməti şükür mahiyyətində ehtiyac sahibləri ilə paylaşmaq əsasdır. Əks təqdirdə, yəni pulla satmaq isə qurban yox, ticarət olar.

C. Müsəlman olmayan qonşulara qurban əti vermək

Qurban ibadətində əsas olan üsuluna və şərtlərinə uyğun bir heyvanın ibadət və qulluq məqsədi ilə kəsərək qanının axıdılmasıdır. Heyvanın kəsildiyi andan etibarən mömin bu ibadətini yerinə yetirmiş hesab edilir. Uca Allah buyurur: **“Onların nə əti, nə də qanı, əlbəttə, Allaha çatmaz. Allaha çatacaq olan yalnız sizin təqvanızdır** (səmimi-qəlbdən etdiyiniz ibadətdir).” (Həc 22/37).

Hz. Aişədən (r.ə.hə) rəvayət edilən bir hədisdə də belə buyurulur: *“Adəm oğlu üçün Allah dərgahında Qurban bayramı günündə qurban kəsməkdən daha bir əməl yoxdur. Bu heyvan qiyamət günü buynuzları, tükləri və dırnaqları ilə gələcəkdir. Şübhə yoxdur ki, qurbanın qanı yerə düşməzdən əvvəl Allaha vasil olur. Odur ki, qurbanlarınızı səmimi-qəlbdən kəsin.* (Tirmizi, Ədahi, 1; İbn Macə, Ədahi, 3; Əhməd İbn Hənbəl, V, 239.)

Həm ayə, həm də hədisi-şərifə görə qurban ibadətinin məqbul olması onun kəsilməsidir. Qurbanlıq heyvan kəsildikdən sonra ilk damla qanı yerə düşməmiş ibadət yerinə yetirilmiş hesab edilir. Qurbanlıq ətin paylanması bu ibadətin rüknlərindən deyil. Ona görə onun ətindən varlı, yoxsul, müsəlman və qeyrimüsəlman hər kəsə verilə bilər. Müsəlman hansı ölkədə yaşayırsa yaşasın, kəsdiyi qurbanın ətindən müsəlman olmayan qonşularına da verə bilər.

D. Nəzir qurbanı nədir və sahibi ondan niyə yeyə bilməz?

Nəzir (adaq) dini baxımdan məsul olmadığı halda müsəlmanın öz vədi nəticəsində ona vacib olan qurban növüdür. Bu, filan işim baş tutarsa, və ya əgər bu dərddən xilas olarsam (şərtə bağlı olaraq) qurban kəsəcəyəm deməkdən ibarətdir. Bunun istinadı hər şeydən əvvəl **“ibadət niyyəti ilə Allaha verilən sözdür”**. (<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0071.htm> (06/VII-2014)

Təfsir alimlərinə görə bu, Həzrət İbrahimdən gələn sünnə əməldir ki, səhabələr də bunu davam etdirmişdir. İbrahim əleyhissalamın qurbanı üçün belə deyilir: *“Hz. İbrahim, övladı olmadığına görə, əgər Allah ona bir oğul verərsə onu qurban edəcəyini vəd etmişdi. Bu səbəblə Allah ona İsmayılı verdi. Uşaq artıq böyümüşdü. Ancaq İbrahim vədini unutmuşdu. Allah onu yerinə yetirməsi üçün rəya yolu ilə vədindən xəbərdar etdi.”* Həmçinin Peyğəmbərimizin (s.ə.s) babası Əbdülmüttəlib, “əgər oğlum olarsa qurban edəcəyəm”,- deyərək nəzir etmişdi. Allah ona Abdullahı oğul olaraq bəxş etdi. Əbdülmüttəlib yüz dəvə kəsərək əhdini yerinə yetirmişdir. (İbn Sad, e.ə.ə., I/83-85.) Bu səbəblə Həzrət Peyğəmbər əleyhissalam *“Mən iki qurbanlığın oğluyam”*, - demişdir. (Acluni, *Kəşful-Xəfa*, Beyrut 1988, I/199.)

Həyata keçirilməsi istənilən bir şərtə bağlı nəzirlərdə, şərt yerinə gəldiyi vaxt nəziri yerinə yetirmək vacib olur. Nəzir qurbanı üçün müəyyən bir vaxt müəyyənləşdirilibsə, həmin vaxtda da kəsilməlidir. Belə bir vaxt müəyyən edilməmişsə, münasib bir vaxtda kəsilə bilər. Əgər nəzir edilən şey qurban olarsa, qurbanın halal olan heyvanlardan seçilməsi lazımdır. Qoç, inək, dəvə və s. kimi.

Nəzir qurbanının ətini paylayan kəs özü və ailəsi ondan yeməməlidir. Bütün əti kasıblara paylaması lazımdır. Əgər yəsələr, yediklərinin dəyərində kasıblara sədəqə verməlidirlər. Bunun mahiyyəti müsəlmanın öz vədi ilə üzərinə vacib qıldığı ibadət və Allaha verdiyi sözdür. Belə bir şərtlə yüz manat sədəqə verəcəyini vəd edən kəs, həmin işi həyata keçərsə, vəd etdiyi sədəqəni verərkən yüz manatdan bir hissəsini ala bilmədiyi kimi və ya söz verdiyi miqdarın tamamını verdiyi kimi qurban nəzirinin də tamamını vermək məcburiyyətindədir.

ƏHMƏD YƏSƏVİ

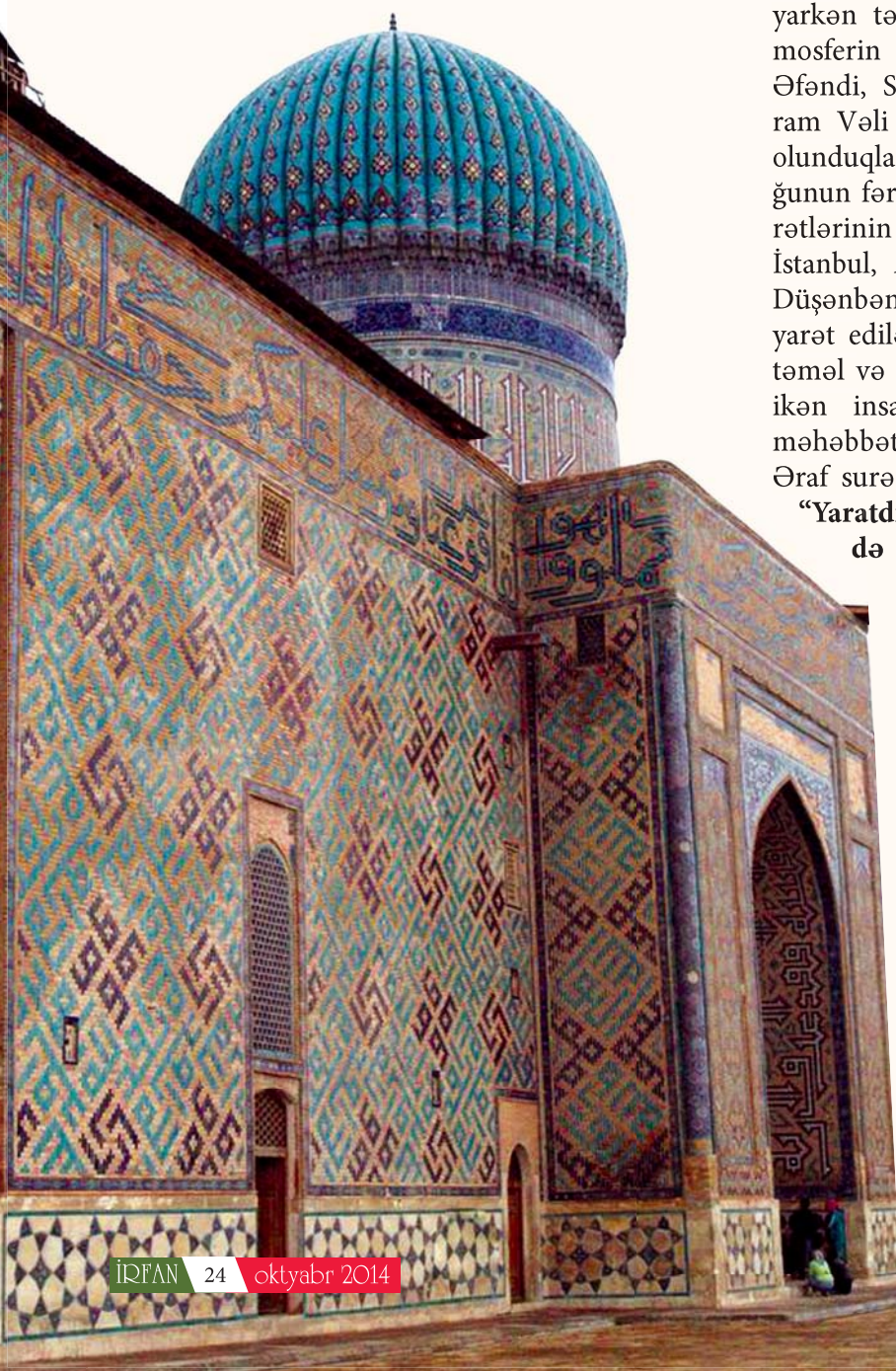
HƏZRƏTLƏRİNİN HÜZURUNDA

Təhsil müəssisələrində hər şöbənin özünəxas ətri var. Gözləri bağlanan adam əgər diqqətli isə, olduğu otağın sinif, məscid, mətbəx, kitabxana, yoxsa yataqxana olduğunu asanlıqla hiss edə bilər...

Əhməd Yəsəvi həzrətlərinin türbə-sindəyik. Türbələr radiasiyaya məruz qal-mayan baza stansiyalarıdır. Üsuluna riayət edilərsə, qulu Rəbbə bağlayar, axirət əla-qələrini gücləndirər. GSM şirkətləri ki-mi dildən-dilə yox, könüldən-könülə və könülün həqiqi sahibi ilə əlaqəni güc-ləndirir. Sənduqənin qarşısında Fatihə oxu-yarkən tənəffüs etdiyimiz havanın və at-mosferin Əziz Mahmud Hüdai, Yəhya Əfəndi, Seyyid Yəhya Şirvani, Hacı Bay-ram Vəli kimi böyük şəxsiyyətlərin dəfn olunduqları ziyarət yerləriylə eyni oldu-ğunun fərqi nə vardıq. Əhməd Yəsəvi həz-rətlərinin türbə-sindən Mədinə, Konya, İstanbul, Ankara, Bakı, Daşkənd, Buxara, Düşənbənin ətri gəlir. Dəyişməz ətir... Zi-yarət edilən və sevilən türbə sahiblərinin təməl və ortaq xüsusiyyətləri həyatlarında ikən insanlara haqq-ədalət, mərhəmət, məhəbbət kimi ölçüləri təlqin etmələridir. Əraf surəsinin 181-ci ayəsində buyrulur:

“Yaratdıqlarımız içərisində bir zümrə də vardır ki, onlar insanları haqq yola aparır, (haqqı rəhbər tutaraq onlar arasında) ədalətlə hökm edirlər”.

Həzrət Peyğəmbər yağış ya-ğanda mübarək sarığını çıxar-daraq saçını islatmış, üzünə düşən damcılar sevinclə qar-sılayaraq “bu damlaların Rəb-bimlə olan beyəti yenidir, On-dan bir az əvvəl əmr alıblar”,- demişdir. Allah dostları da yağış kimidirlər. Onların da Rəbləri ilə beyətləri, zikrləri hər za-man yenidir. Yağış kimi olan Allah dostları bərəkətdirlər, onlarla rahatlıq tapırıq və həs-

rət duyuruq. Yunus surəsinin 63-cü ayəsində də Allah dostlarının qorxu və hüzn-dən uzaq olduqları, iman və təqva sahibi olduqları bildirilir. Yağış kimi pak və şəffaf olan Allah dostları sağlıqlarında da, vəfatlarından sonra da ziyarət edənlərə heç vaxt qorxu, bədbinlik, ümitsizlik və hüzn yaşatmazlar. Ziyarət edənlərin iman və təqvalarının artmasına, özlərini hesaba çəkmə duyğularının qabarmasına səbəb olurlar. Yağışın təsiri susuzluqdan quruyan kö-nüllərdə dərhal hiss olunur.

Diplomatiyada və qurumlararası iş və əlaqələrdə, görüşmələrdə, telefon danışıklarında, yazışmalarda, imzalarda, davranışlarda, qəbullarda, ziyarətdə, qarşılama və bu kimi fəaliyyətlərdə bərabərlik və qarşılıqlı olmaq əsasdır. Böyükdən-kiciyə onlarla insan Əhməd Yəsəvi həzrətlərinin hüsurunda digər türbələrdə olduğu kimi Fatihə oxuyur, Qurana qulaq asır, dua edir. Bütün dünyada tətbiq olunan protokol qaydaları və iyerarxiya eynilə məsciddə olduğu kimi burada da tətbiq olunur. İstər alim olsun, istər cahil, dərhal hüsuru çıxılır. Gözləmə, vaxt təyini, bürokratik əngəllər yoxdur. Bir anlıq özümüzü Rəsulullahla (s.ə.s) görüşən və ağlına gələn sualı çəkinmədən soruşan səhra bədəviləri kimi hiss edirik. Yəsəvi həzrətlərini və ya ziyarət etdiyimiz ali şəxsiyyətlə canlı görüşsəydik, kim bilir hansı sualları verərdik?

Televiziya verilişlərində xüsusilə Ramazan aylarında ilahiyyatçılara verilən sualların səviyyəsi hamıya məlumdur. Bərabər hüquqlu olma əsasına görə Əhməd Yəsəvi həzrətlərinin hüsuruna elm, irfan və ehsan baxımından ali dərəcəli insanlar çıxmalıdır. Məndə rəviş deyil, bu devrilmiş halımla Yəsəvi həzrətlərinin təhəccüd namazına qalxmaqda əziyyət çəkən, ən zəif, tənbel, miskin, mənəvi dərslərinə müntəzəm olaraq davam edə bilməyən, qəlbi sağa-sola sovurulmuş, əlinə, dilinə, gözüne və belinə hakim ola bilməyən yarımçıq dərvişi varsa, onu ziyarət etməliyəm. Hər kəs özü kimi

olanla, özünə ən yaxın oxşarı ilə görüşməli deyilmi?

Üzüm salxımı günəşi gördüyü üçün daha gəlir. Salxımın gün dəyən ətrəfi daha sarı və dadlı olur. Böyük insanlar da günəş kimidirlər. Yetiştirir, dad və rəng verirlər. Yəsəvi həzrətlərinin ən zəif dərvişi belə günəşi gördüyü üçün dadlıdır. Turş və bərk deyil. Səhabələr də günəşi görüblər. Günəşin şüa və istiliyindən faydalandıqları üçün yetişmişlərək dadlı olmuşlar. Səhabə olmayanlar isə dağın gün dəyməyən quzey yamaclarında yetişmişlər. Dağın güney yamacı olan səhabələr həm şüadan, həm də hərarətdən istifadə ediblər. Quzey yamacda olanlar isə hərarətdən pay almamış, işıq ilə kifayətlənmişlər. Günəşi görməmək, günəşdən üz çevirmək ən böyük xamlıq səbəbidir. Yəsəvi həzrətlərinin ən zəif, ən tənbel dərvişinə belə minlərlə salam və hörmət olsun.

Müasir həyat, şəhərləşmə, əlaqə vasitələrinin yaygınlaşması dərvişləri deyil, devrilmişləri artırır. Devrilənlər ya dərvişlərin yolunda, ya da əks istiqamətdə doğrulmağa çalışırlar. Qazancına haram, şübhəli və faiz qarışdırmayanlar, söhbət məclisindən qeybət etmədən və eşitmədən qalxanlar, yolda Allah və Rəsulunu narazı salacaq bir əməldən uzaqlaşaraq bir dəqiqə addımlamağı bacaranlar və media vasitələrindən istifadə edərkən günahə düşməkdən qaçınanlar devrilməyən qəhrəmanlardır.

Rəvayət edildiyinə görə “insan sevdiyi ilə bərabərdir” hədisi qədər səhabələri sevindirən ikinci bir söz olmamışdır. Birlikdə olmaq üçün əsas ölçü bərabər hüquqlu olmaq deyil, sevməkdir. Səhabələr kimi devrilmiş dərvişlər olaraq bizi də sevdiqlərimizlə birlikdə olmaq müjdəsi sevindirir, qanadlandırır. Yəsəvi həzrətlərinin hüsurundayıq. Dəstəmazımızda nöqsan ola bilər, səviyyə bərabərliyi onsuz da mümkün deyil, amma Ona olan sevgi və təzimimizdə zərrə qədər şübhəmiz yoxdur, şükürlər olsun.

BİR AYƏ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

**“Bilin ki, qəlblər (möminlərin ürəkləri) yalnız
Allahı zikr etməklə aram tapar!”.**

Rəd surəsi, 28

Zikr düşünmək, xatırlamaq, xəbərdarlıq, nəsihət mənalарına gəlir. Qurani-Kərimdə müxtəlif söz tərkibləri formalarında 250-dən çox yerdə keçir. Uca Yaradan müqəddəs kitabın bir çox yerində Quranın da bir “zikr” olduğuna diqqət çəkir. (Ali-İmran 58, əl-Hicr 6, ən-Nəhl 44, Yasin 61, 69 və s.)

Zikr xəbərdarlıq, xatırlatma və nəsihət olduğu üçün Allahın bütün kitabları zikr hesab olunur. İnsanlara cənnəti, cəhənnəmi xatırladaraq, mükafat ilə müjdələyir, əzab ilə tənbeh edərək doğru istiqamət üzrə yaşamaları üçün nəsihətlər verir. Zikrin müqəddəs kitablara dəlalət edən mənasından başqa digər mənalарı da vardır. Bunların ən əsası; məhz Allahı yad etmək, Onu daim xatırlamaq, qəlblərdən bir an olsun Onu çıxarmamaq. Belə olan halda məhz qəlbin “mutmain” yəni aram tapması mümkün olur. Könüllər onun vasitəsi ilə hüzur əldə tapar, mənəvi sıxıntılar onunla aşılır, dərdlər, xəstəliklər onunla dəva tapar. Çünki hər şeyin başlanğıcı və sonu Allaha bağlıdır. Səbəblər zənciri Allahdan başlayaraq yenidən Ona dönər. Uca Yaradanın məkan, zaman, sərhəd, miqdar kimi fiziki məfhum və məna daşıyan ünsürlərdən tamamilə uzaq yəni “mütəal” olması, yalnız Onun zikr ilə qəlbə yer tutmasının mümkün olduğunu göstərir. Qəlblər Ondan başqa hansı dünya nemətlərinə meyil edirsə-etsin, hansı arzu və istəyə nail olursa-olsun, qəlbinin daim olaraq aram tapmasına səbəb olmaz. Yalnız bir müddət ərzində bu dünyəvi həva və həvəsinin ləzzətini yaşayar. Ancaq daha sonra bu zövq və səfa sonlanır və yenidən daimi sükunət və hüzur axtarışına başlayar. Hər cür nemət və maddiyyata qovuşsa da bu boşluğu yenə hiss edər və nəticədə Allahın yer tapmadığı bir qəlb mənəvi sıxıntı və iztirablarla boğuşar. Odur ki, insan hər zaman ilk növbədə imanın tələbi olan dini məsuliyyətini dərk etməli, bu məsuliyyət hissi ilə yaşamını formalaşdıraraq qəlbini də ona görə nizamlamalıdır. Allahı tanımaq, dərk etmək olaraq izah edilən “mərifətullah” səviyyəsinə yüksəlməyən və Allahı zikr etməyən qafil qəlblər heç bir zaman iztirabdan xilas olmaz, hüzur tapmaz və boşuna çırpınar. Həmçinin bu çırpınış bir ilahi eşq nəşvəsinin oyandırdığı vüslət həyəcanı ilə deyil, müvəqqəti səbəblərin, boş arzuların sarsılıb yıxılmasından qaynaqlanan bir hicran acısıdır ki, “Allah” demədiyi müddətcə əbəс yerə çırpınar. Fəqət, “Allah” deyər çırpınan bir qəlb insanı mənfi və mənfur şeylərdən qoruyan və onu daima nəzarət altında tutan bir mexanizm rolunu oynamaqla əbədi səadətə qovuşmasını təmin edər.

BİR HƏDİS

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نَكَتَتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةً سَوْدَاءٌ، فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ سُقِلَ قَلْبُهُ، وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبُهُ، وَهُوَ الرَّأْيُ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ {كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ}

Əbu Hürayrədən (r.a) rəvayət olunduğuna görə Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurmuşdur: “Bəndə bir xəta etdiyi zaman qəlbinə qara bir nöqtə düşər. Əgər (xətasını anlayıb) geri addım ataraq tövbə və istiğfar edərsə, qəlbi cilalanar (təmizlənər). Əgər tövbə etməzsə, qara nöqtələr qəlbinə tamamilə örtər. Diqqət edin! Allahın buyurduğu **“Xeyr! Onların qəlbinə qazandıqları günahlar bürümüşdür”** (Mut-təffifin 83/14) ayəsində keçən “ranə” kəlməsinin mənası bax budur.” (Tirmizi, Təfsir, 74; İbn Macə, Zöhd, 29)

Qəlb nəzərgahi-ilahidir. Qəlb vücudun mərkəzidir. Qəlb bütün hal və davranışların birləşdiyi nöqtədir. Qəlb bəndənin aynası və ‘qara qutu’sudur. Qəlb zahiri etibarilə bir ət parçası, batini etibarilə insanın gözlə görünməyən dünyasıdır. Burada qeyd olunan və olunmayan bir çox məziyyətləri səbəbilədir ki, İslam dini qəlbi həyatın mərkəzində yerləşdirmişdir. Təmiz bir qəlbə sahib olanları diri, qəlbi günah kirləri ilə qaralmışları isə ölüyə bənzətmişdir.

Dünyaya qədəm basan hər bir bəşər övladı yeni açılmış tərtəmiz səhifə kimi təmiz bir qəlbə sahib olur. Oluş (doğum) ilə başlayıb, ölüm ilə sona çatan bu ömür yolçuluğunda əsas hədəflərdən biri insana bəxş olunan bu təmiz qəlbin saflığını qoruması və aldığı kimi əsl sahibinə (Allaha) qaytarmasıdır. Hədisi-şərifdə Rəsulullah (s.ə.s) qəlbin günahlarla, xətalarla kirləndiyinə diqqət çəkərək qəlbin saflığını qorumaq üçün günahlardan uzaq durulması lazım gəldiyinə diqqət çəkmişdir. İşlənən hər bir günahın qəlbə iz buraxdığını və günahlar çoxaldığı nisbətdə qəlbin də qaralmağa başladığını buyuran Allah Rəsulu (s.ə.s) eyni zamanda qəlbin günah ləkələrindən təmizlənməsi üçün tövbə və istiğfarı çarə olaraq göstərmişdir. Günah işlədiyi halda tövbə və istiğfara yönəlməyən insanların qəlb-lərinin günah ləkələriylə tamamilə örtüldüyü də hədisimizdə vurğulanan məqamlardandır. Allah-Təala Qurani-Kərimdə günah bataqlığında boğulan kafirlərdən bəhs edərkən **“Allah onların qəlblərini möhürləmişdir...”** (Bəqərə 2/7) **“Onların qəlblərində xəstəlik vardır...”** (Bəqərə 2/10) buyurmaqdadır. Belə bir qəlbə sahib olan insanlar artıq Allahın nəzərindən uzaq qalar və günah bataqlığına batdıqca batırlar.

Günahlar qəlbə sıxıntı verdiyi halda savablar və gözəl əməllər qəlbə rahatlıq gətirər. Unutmamaq lazımdır ki, qəblər Allahın zikriylə rahatlıq tapır. Qəlbinin hakimi Allah olan bir bəndənin ömrü hüsur içində keçər.

Bu hədisi-şərif eyni zamanda Rəsulullahın (s.ə.s) Qurani-Kərimin ilk müfəssiri olaraq ayədə keçən və mənası gizli olan bir kəlməni təfsir etdiyinə dair bir nümunə təşkil etməkdədir.

TƏSƏVVÜF QURAN VƏ SÜNNƏ İLƏ KAMİLLƏŞMƏKDİR -4-

Allah-Təala biz bəndələrini heç bir əvəz ödəmədiyimiz halda “əhsəni-təqvim”, yəni ən gözəl şəkildə və İslam fitrəti üzrə yaratdı. Fəqət bizi imtahan etmək üçün “təqva”ya da, “fücur”a da, yəni xeyrə də, şərə də, savaba da, günaha da meyilli “nəfs” ilə təchiz etdi.

Dünya həyatında qulluq imtahanından üzüağ çıxmaq üçün keçməli olduğumuz ən çətin maneə öz nəfsimizdir. Nəfs maneəsindən keçmək üçün də onu **təzkiyə** etməli, yəni mənəvi tərbiyə və təkamül yoluna girməliyik.

İmam Qəzali həzrətləri belə buyurur: “İnsan mum kimidir. Tərbiyə ilə ona müsbət və ya mənfi, istənilən formanı vermək mümkündür”.

Məsələn, üç yaşlı iki uşaqdan biri qarşısına çıxan zavallı küçüyə süd verir, digəri isə daş atır. Bu hərəkət onların fərqli tərbiyə görmələrinin nəticəsidir.

İnsanın fitrətindəki mənfi təmayüllərdən qurtulub, müsbət istedadları inkişaf etdirmək üçün **mənəvi tərbiyəyə** ehtiyacı var.

İmam Qəzali həzrətləri insanın hal və davranışlarını formalaşdıran üç fitri gücdən söz açır:

- 1) **Qüvveyi-Əqliyyə** (ağılın gücü)
- 2) **Qüvveyi-Qəzəbiyyə** (qəzəbin gücü)
- 3) **Qüvveyi-Şəhəviyyə** (arzuların gücü)

Bu fitri güclər həyata üç cür əks edər:

ifrat, təfrit və etidal.

- **ifrat** həddi aşmaqdır.

- **təfrit** həddi aşmanın əksidir. Yəni səhlənkarlıq edib mərkəz xəttin altına düşməkdir.

- **etidal** isə ifrat və təfritin ortası, yəni hal və davranışların məqbul olan səviyyəsidir.

Qüvveyi-əqliyyənin ifratı hiylədir, təfriti axmaqlıq. Məqbul olan **etidalı** isə hikmətə ram olmaqdır.

Qüvveyi-qəzəbiyyənin ifratı hiddət, yəni hirsə həddi aşmaqdır. **Təfriti** qorxaqlıqdır. Məqbul olan **etidalı** isə şücaətdir. Güc və cəsarəti yerində və lazımınca istifadə etməkdir.

Qüvveyi-şəhəviyyənin ifratı fücür, ədəbsizlik və əxlaqsızlıqdır. **Təfriti** durğunluqdur. Məqbul olan **etidalı** isə ədəb, iffət və həyadır.

Mənəvi tərbiyə məhz insanın güc və təmayüllərini ifrat və təfritlərdən qoruyub məqbul olan etidal (orta) səviyyəsinə

gətirmə cəhdidir. Bu fitri təmayüllər öz-başına buraxılaraq tərbiyə edilmədiyi zaman xeyrə deyil, şərə vasitə olur. Fayda vermək yerinə zərərə səbəb olur. Ona görə də insan mütləq təlim-tərbiyəyə möhtac varlıqdır.

Allah-Təala da peyğəmbərləri ən böyük insan tərbiyəçiləri olaraq bəşəriyyətə ərməğan etmişdir. Xüsusilə haqq-ədalətin, insanlıq duyğularının yox olduğu, cəhalətin tüğyan etdiyi dövrlərdə peyğəmbərlərini göndərmişdir. Peyğəmbərlər özlərinə tabe olanları vəhyin tərbiyəsi ilə yetişdirib kamilləşdirərək cəhalət bataqlığından xilas etmiş, onları fəzilətlər mədəniyyəti inşa edəcək ulduz şəxsiyyətlərə çevirmişlər.

PEYĞƏMBƏRLƏRİN ÜÇ VƏZİFƏSİ

Ayeyi-kərimədə buyurulur:

“Həmçinin (nemətimizi tamamlamaq məqsədilə) **sizə ayələrimizi oxumaq, sizi təzkiyə etmək** (günahlardan təmizləmək), **Kitabı, hikməti və bil-mədiklərinizi öyrətmək üçün sizə öz içərinizdən bir peyğəmbər göndərdik!”** (əl-Bəqərə, 151).

Allah-Təala bu ayeyi-kərimədə Həzrət Peyğəmbər -in üç əsas vəzifəsinə diqqət çəkir:

1) Allahın ayələrini oxuyub dini təbliğ etmək.

2) Daxili aləmi təzkiyə etmək; duyğuları təmizləmək.

3) Bu ruhi tərbiyə nəticəsində Kitabın dərinliklərini; kainat, hadisələr və baş verənlərlə sərgilənən ilahi sirr və hikmətləri öyrətmək.

Bildiyimiz kimi Hz. Peyğəmbərin ümmətini İslama və tövhid inancına dəvəti gələn vəhyi oxuyub təbliğ etməsi ilə başlamışdır. Ancaq bu vəzifə insanları son hədəfə çatdırmaq üçün ilk mərhələdir.

Əbul-Həsən Haraqani həzrətləri belə buyurur:

“Necə ki, namaz və oruc fərzdır, ifası məcburidir; təkəbbür, həsəd və ehtirasdan təmizlənmək də zəruridir”.

“Təndirdən paltarına bir qığılcım sıçrasa, tez onu söndürməyə çalışırsan! Bəs dinini yandıracaq olan alovun, yəni təkəbbür, həsəd və riya kimi pis xislətlərin qəlbində kök atmasına necə razı olursan?!”.

*Dünya həyatında qulluq
imtahanından üzüağ çıxmaq üçün
keçməli olduğumuz ən çətin maneə
öz nəfsimizdir. Nəfs maneəsindən
keçmək üçün də onu təzkiyə etməli,
yəni mənəvi tərbiyə və təkamül yolu-
na girməliyik.*

Tövhid dəvətinin əsl məqsədinə çatması isə nəfsləri **küfr, şirk, nifaq, riya, təkəbbür** və **həsəd** kimi mənəvi kirlərdən tamamilən təmizləyib **ixlas, təqva, xüsu** və **hüzura** nail etməklə mümkündür.

Bu xüsusda **Əbul-Həsən Haraqani həzrətləri** belə buyurur:

“Necə ki, namaz və oruc fərzdır, ifası məcburidir; kibir, həsəd və ehtirasdan təmizlənmək də zəruridir”¹.

“Təndirdən paltarına bir qığılcım sıcrasa, tez onu söndürməyə çalışırsan! Bəs dinini yandıracaq olan alovun, yəni təkəbbür, həsəd və riya kimi pis xislətlərin qəlbində kök atmasına necə razı olursan?!”².

Təzkiyə bütün duyğuların iman süzgəcindən keçirilərək təmizlənməsi, bir növ süzülərək xalis hala gəlməsidir.

İbn Abbas ayeyi-kərimələrdə zikr olunan **“təzkiyə / təmizlənmə”** ifadəsini təfsir edərkən belə qeyd edir: *“Bu, insanın “lə iləhə illəllah!” deməsidir”³* Çünki təzkiyənin ilk addımı qəlbin küfr və şirkdən təmizlənməsidir.

Kəlmeyi-tövbid **“nəfy”**lə başlayır. Yəni **“lə iləhə”** deyərək sanki qəlbə bütləşən nəfsani həvəslər və çirkin xislətlər kənarlaşdırılır. Sonra **“isbat”** gəlir. Yəni **“il-ləllah”** deyərək ilahi nəzərgah olan qəlb Allah-Təalanın tövhid nurları ilə doldurulur.

Şair bu həqiqəti necə də gözəl ifadə edir:

Sür çıxar ağyarı dildən, ta təcəlli edə Haqq,

*Padişah girməz saraya xanə məmur ol-
madan...*

*Allahdan başqa nə varsa hamısını könül
sarayından çıxar. Çünki gözəl və təmiz ol-
mayan saraya padşah təşrif buyurmaz.*

Bu qəlbi təmizlikdən keçdikdən sonra isə ilahi əmr və qadağaları bəyan edən **“Qurani-Kərimin təlimi”** mərhələsi başlayır.

Quranın təfəkküründə dərinləşə bil-mək də bu qəlbi təmizliyə nail olmaqla mümkündür. Çünki Qurani-Kərim təmiz bir qəlb ilə oxunub idrak edilə bilər.

Həzrət Osman belə buyurur:

*“Əgər qəlbləriniz tərtəmiz olsaydı, Al-
lahın kəlamından doymazdınız”* (Əli əl-
Müttəqi, II, 287/4022)

Ona görə də daxili aləmin batil fikir və süfli duyğuların təsirindən qurtarılaq səhih etiqad, yəni düzgün inanc və gözəl əxlaq ilə bəzədilməsi şərtidir. Məhz bütün bu mərhələlərdən sonra qul **“hikmət”** təcəllilərinə, yəni baş verən hadisələrin və əşyanın batini həqiqətlərinə, sirlərinə məzhər olmağa başlayar.

FAYDASIZ ELM

Ayeyi-kərimələrdə **“təzkiyə”** ilə **“Kitab və hikmətin təlimi”**nin birlikdə zikr edilməsi də diqqət çəkir. Bu, eyni zamanda təzkiyə olunmamış bir qəlblə həqiqi mənada elm təhsil etməyin mümkünsüzlüyünün, öyrənilən elmin isə sahibinə əbədi qurtuluş yolunda heç bir fayda verməyəcəyinin ifadəsidir.

Buna görədir ki, **Hz. Peyğəmbər** :

*“Allahım, fayda verməyən elmdən, tit-
rəməyən qəlbədən, doymayan nəfəsdən və qə-
bul olunmayacaq duadan Sənə sığınırım.”*
duasını etmişdir. (Müslim, Zikr, 73)

Qəlbən mərhələ qət etməmiş bir insan nə qədər elm sahibi olsa da, xam qalmağa məhkumdur. O, bu xamlığı ilə oxuyub hə-

kim olsa, insanlara şəfa bəxş edəcəyi yerdə nəfsani ehtirasların ram olaraq orqan qaçaqçılığı ilə məşğul olan insan qəssabına çevrilər. Hüquqçu olsa, ədalətin keşiyində durmalı olduğu halda, hansısa cinayət şəbəkəsi liderinə, yaxud zalım bir cəllada çevrilər.

Çünki ehtirasların əsirinə çevrilən xam bir nəfs sahib olduğu elmi bayağı mənfəətlərə alət edir. Əldə etdiyi elmlə cahilin cəhaləti səbəbilə edə bilməyəcəyi zülmədən daha dəhşətlisinə səbəb olar. Yəni elm onları Haqqa yaxınlaşdırmalı olduğu halda daha da uzaqlaşdıran qəflət pərdəsinə çevrilər.

Mövlana həzrətləri buyurur:

“Bir çox alim var ki, irfandan nəsibi yoxdur. Elmi əzbərləyib onunla yoğrulsa da Allahın sevdiyi dostu ola bilməmişdir!”.

Onu da unutmamaq lazımdır ki, bütün elmlər Allah-Təalanın kainata qoyduğu qaydaları öyrənməyə xidmət edir. Həqiqi elm isə o mərhələdə qalmayıb bir addım da ataraq həmin qaydaları qoyan uca qüdrəti tanımaq, beləliklə də ilahi sirr və hikmətlərə agah ola bilməkdir.

Necə ki, **Mövlana həzrətləri** zahiri elmlərin zirvəsində olduğu, lakin hələ Haqqa yaxınlığın mənəvi həzzini dada bilmədiyi halını **“xamdım”**, könül iqlimində ilahi sirr və hikmətlərə vaqif olmağa başlayaraq kainat kitabının səhifələrini vərəqlədiyi dövrünü **“bişdim”**, ilahi sirlərin hərarətindən qovrulub həqiqi eşqə nail olduğu mərifətullah mərhələsini də **“yandım”** sözləri ilə ifadə etmişdir.

Digər tərəfdən könlünü Quran və Sünnə ölçüləri ilə istiqamətləndirə bilməyən bir adamın elm təhsilində olduğu kimi heç bir əməlindən də fayda gəlməz. **Həzrət Əlinin** dediyi kimi:

“Əyrinin kölgəsi də əyri olar”.

İnsanın bütün hal və hərəkətləri daxili dünyasının üzə çıxmasıdır. Əyri xətkəşlə düz xətt çəkməyin imkansız olması kimi,

qəlb aləmi şəffaf olmayan bir insandan da fəzilətli davranışlar gözləmək qeyri-mümkündür. Niyyəti qaranlıq olanların yolu işıqlı olmaz. Küpün içində nə varsa, çölünə də o sızır. Bulanıq könüldən təmiz hal və hərəkət zühur etməz.

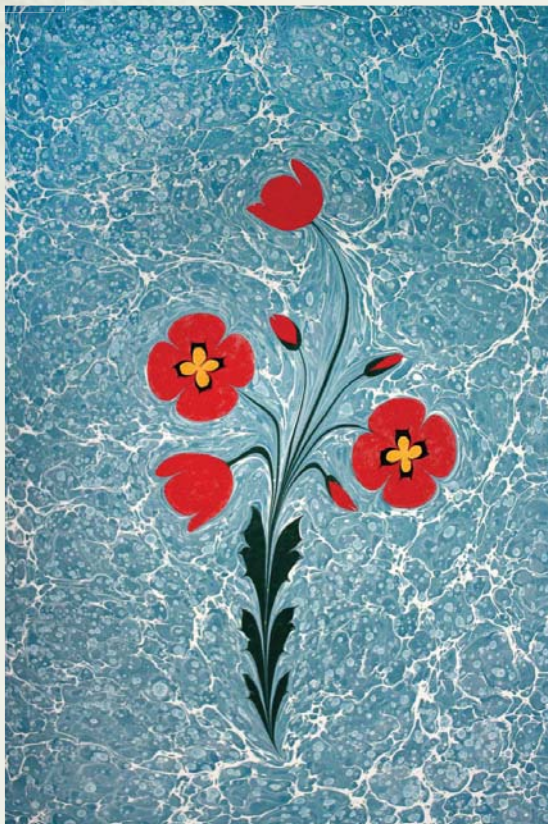
Əsil elm təhsili sadəcə məlumatları zehində toplamaq deyil. Elmin dünya və axrətdə insana fayda verməsi üçün mənəvi tərbiyə nəticəsində qəlbən səviyyə qazanması, vicdanının və əxlaqının kamilləşməsi zəruridir.

Təsəvvüfün qayəsi də nəfsi təzkiyə edərək qəlbi həssasiyyətlərin inkişafına zəmin hazırlamaqdır. Çünki əsil elm və hikməti əldə edə bilmək üçün onun məkan tutacağı zəmin olan qəlbin ilk növbədə zərərli şeylərdən, hətta lüzumsuz və gərəksiz düşüncələrdən belə təsfiyə olunması (təmizlənməsi) lazımdır.

Məcəllənin bir qaydasında belə deyilir:

“Dəfi-məfasid cəlbi-mənaqədən əvladır”.

Yəni pisliliklərin uzaqlaşdırılması faydalı olanların qazanılmasından daha mühumdür. Necə ki, bir yaraya məlhəm qoyub sarımadan əvvəl mikrobu təmizlənilir. Əks halda qoyulan məlhəm nə qədər mükəmməl də olsa, yara sağalmaz.

TƏXƏLLİ, TƏHƏLLİ, TƏCƏLLİ

Təsəvvüfdəki mənəvi təkamül yolçuluğu bu cümlə ilə xülasə edilmişdir:

«التَّحَلِّي ثُمَّ التَّحَلِّي ثُمَّ التَّجَلِّي»

Yəni mənəvi yolçuluq:

- Əvvəlcə **təxəlli** / **təxliyə**, yəni daxili aləmi Allahdan uzaqlaşdıran hər şeydən – şirk, küfr, nifaq, riya, təkəbbür, ucub, həsəd kimi mənəvi xəstəliklərdən təmizlənmək.

- Sonra **təhəlli** / **həmhəl olmaq**, yəni insanı Rəbbinə sevdirecək, ilahi məhəbbəti cəlb edəcək gözəl əxlaq və saleh əməllərlə təchiz olunmaq. Bunların başında isə fərzlərdən əlavə əda edilən nafilə ibadətlərlə comərdlik, mərhəmət, şəfqət, xidmət və fədakarlıq kimi əxlaqi keyfiyyətlər gəlir.

- Bütün bunların nəticəsi isə **təcəllilərdən** öz payına düşəni almaqdır. Yəni qəlbin rıqqət də zəriflik qazanmasının

ardından mərifətullah və məhəbbətullah zirvələrinə doğru məsafə qət etmək.

Zira Allah-Təala Qurani-Kərimdə və kainatda sərgilədiyi ilahi qüdrət və əzəmət təcəllilərinin sirr və hikmətlərini yalnız müseffa qəlblərə, yəni mənən təmizlənmiş səlim qəlblərə ehsan edər.

MÜRŞİDİ-KAMİLLƏR...

Allah-Təala bəşəriyyət üçün kamil insan modelini ən mükəmməl formada **Həz. Peyğəmbərin** şəxsində sərgiləmişdir. Ona görə də ən böyük rəhbərimiz, örnəyimiz və mürşidimiz şübhəsiz ki, **Allah Rəsuludur**.

Bununla yanaşı Həzrət Peyğəmbərin üç vəzifəsindən biri olan ayələri oxuyub halal-haramları **təbliğ etmək alimlər tərəfindən**, nəfsləri təzkiyə, qəlbləri olan **irşad vəzifəsi isə mürşidi-kamillər tərəfindən** zamanəmizə qədər gəlib çatmışdır.

Həqiqi mürşidi-kamillər peyğəmbər varisi olan örnək şəxsiyyətlərdir. Nəbəvi irşad və davranış mükəmməlliyinin zamanlara yayılmış zirvəleridir. Yəni onlar Həzrət Peyğəmbər və əshabını görmək şərəfindən məhrum olanlar üçün nümunə götürüləcək **“kamil insan modelləri”**dirlər. Onların rəhmət dili ilə könuülləri əhya edən irşad və nəsihətləri də əsasən nəbəvi mənbədən süzülüb gələn ruhaniyyət şəbnəmləri mahiyyətindədir.

Mürşidi-kamillərin etdikləri xidmət peyğəmbərlərin təzkiyə vəzifəsinin ifası və davam etdirilməsi səyləridir. Bu mənada təsəvvüf də Həzrət Peyğəmbərə varis olmuş həqiqi tərbiyəçilərin əlində nəfsin təzkiyə, qəlbin təsfiyə edildiyi mənəvi bir məktəbdir.

SÜNNƏYƏ RİAYƏT HƏSSASLIĞI

Həqiqi mürşidlərin ən mühüm xüsusiyyəti və özünəxaslığı Allah Rəsuluna olan müstəsna bağlılıq və itaətləridir. Onların ən çox önə çıxan vəsfi Qurani-Kərimə və

onun canlı təfsiri olan Rəsulullah -in sünnələrinə həssaslıqla riayət etmələri, sevənlərini də eyni həssaslıqla yetişdirmələridir.

Nəticə etibarilə Sünnəyə riayət etməyə və ya bu xüsusda nöqsan və səhlənkarlıqları olan birinin kamil mürşid olması imkansızdır.

Qeyd edəcəyimiz hadisə bu xüsusu necə də gözəl izah edir:

Böyük mürşidi-kamillərdən **Bəyazid Bistami həzrətləri** bir gün insanlar arasında vəli kimi məşhur olan bir nəfəri görmək üçün müridləri ilə səfərə çıxır. Ziyarətinə getdikləri şəxsın evdən çıxıb məscidə gedərkən qiblə istiqamətinə tüpürdüyü görür. Bəyazid həzrətləri onun bu dərəcədə xam və laqeyd halını görüb hüznə qərq olur, heç salam da vermədən dərhal geri qaydır. Tələbələrinə də belə deyir:

“Bu şəxs Rəsulullah -in öyrətdiyi ədəblərdən birinə riayət xüsusunda belə etibarsızdır. Allahın sirləri xüsusunda ona necə etibar etmək olar?!”⁴

Həmçinin **Bəyazid Bistami həzrətləri** hər halını Rəsulullah -in haliyla müqayisə edərdi. Allah Rəsulu onun üçün feli etalon idi. Mühüm nəsihətlərindən biri də belədir:

“*Kim Qurani-Kərim qiraətini və zöhd həyatını tərk etdiyi, camaatla namaza davam etmədiyi, cənazələrdə iştirak etmədiyi, xəstələri ziyarətə getmədiyi halda sufi olduğunu iddia edərsə, o adam yalnız bidətçidir*”.⁵

Yəni mürşid bir tərəfə, hər hansı bir mürid belə bu kimi sünnələrdən, yəni fərdi və ictimai qulluq vəzifələrindən uzaq qalırsa, onun yaşayışının təsəvvüflə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Təhəccüd namazı və səhər vaxtlarının əhyası da mühüm sünnələrdəndir. **Rəsulullah** təhəccüd namazını uzun və məşəqqətli səfərlərində də olsa tərk et-

məmişdir. Ona görə də təsəvvüf əhlinin təhəccüd namazına və səhər vaxtlarına biganə qalmasını düşünmək qeyri-mümkündür. Necə ki, **Bəyazid Bistami həzrətləri**:

“*Gecələr gündüz olmadan heç bir sir mənə ağah olmadı*”, - buyurmuşdur.

Həmçinin **Bəyazid həzrətlərinin** bu sözləri Sünnəyi-Səniyyəyə riayət həssaslığına dair necə də gözəl ölçü qoyur:

“Allah-Təaladan məni yemək-ichmək və zövcə ehtiyacından qurtarmasını istəməyi düşünürdüm, sonra öz-özümə:

“Rəsulullah belə bir şey istəmədiyi halda mən Allahdan belə bir şeyi necə istəyə bilərəm, bu nə dərəcədə düzdür!”, - dedim və bu fikirdən daşındım”.⁶

Deməli, **zöhd** və **təqva** adı altında Allah Rəsulunun sünnəsində olmayan hal və davranışlara dalan kəslərin ardınca getməmək lazımdır. Çünki bu kimi adamlar girdikləri ağır riyazət və mücahidə həyatı ilə özlərini sanki Allah Rəsulundan daha dindar və zahid göstərməyə çalışırlar ki, bu da yalnız böyük cürət, qəflət və azgınlıqdır.

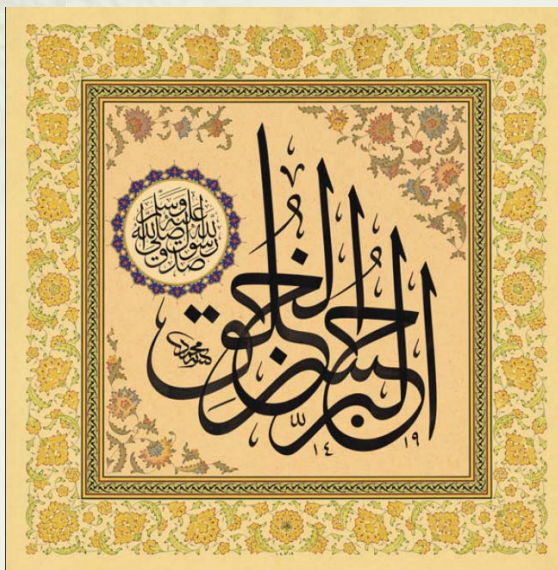
Necə ki, ayei-kərimədə bu kimi hədsizlik və ədəbsizliklərdən çəkəndirmək üçün belə buyurulur:

“**Ey iman gətirənlər! (Sözləriniz, iş və hərəkətlərinizdə) Allahdan və Peyğəmbərindən önə keçməyin. Allahdan qorxun.**” (əl-Hucurat, 1)

Unutmamaq lazımdır ki, Allaha ən yaxın qul olan Həzrət Peyğəmbər ﷺ hər xüsusda etidalı tövsiyə etmiş, özü də bunun canlı nümunəsi olmuşdur.

Qeyd edəcəyimiz hadisə bu xüsusu necə də gözəl izah edir:

Rəsulullah bir gün əshabi-kirama qiyamət haqqında söhbət etmişdi. Onlar da çox təsirlənib ağladılar. Sonra onlardan on nəfər **Osman bin Məzun**un evinə yığıldı. Məşvərət edərək bundan sonra dünyadan uzaqlaşmağa, özlərini

kişilikdən məhrum etməyə, gündüzləri orucla, gecələri isə səhərə qədər ibadətlə keçirməyə, ət yeməməyə, xanımları ilə münasibəti azaltmağa, gözəl ətirdən istifadə etməməyə və yer üzündə gözib dolışmamağa qərar verdilər.

Rəsulullah bundan xəbər tutan kimi onlara xəbərdarlıq etdi, sonra əshabi-kiramı toplayıb belə buyurdu:

*“Bəzilərinə nə olur ki, xanımları ilə birlikdə olmağı, yeyib-içmək, gözəl ətirdən istifadə etmək, yatmaq və bu kimi halal olan dünya zövqlərini özlərinə haram edirlər? Əlbəttə ki, mən sizə keşiş və ruhban olmağı əmr etmirəm. Mənim dinimdə ət yeməyi tərək etmək, qadınlardan uzaqlaşmaq yoxdur. Tərki-dünyalıq edib monastırlara qapanmaq da yoxdur.”*⁷ Ümmətimin səyahəti oruc, ruhbanlığı (taqvası) isə cihaddır.

Allaha ibadət edin, Ona heç nəyi şərik qoşmayın, həcc və ümrə edin, namazlarınızı qılın, zəkatınızı verin, Ramazan orucunu tutun. Siz istiqamət üzrə olun ki, başqaları da elə olsun. Sizdən əvvəlki ümmətlər həddi aşdıqları üçün həlak oldular. Dini özlərinə çətinləşdirdilər, Allah da onlar üçün çətinləşdirdi. Bu gün kilsə və monastırlarda olanlar onların qalıqlarıdır”.

Bunun üzərinə ayeyi-kərimə nazil oldu:

“Ey iman gətirənlər! Allahın sizə halal buyurduğu pak nemətləri (özünüzdə) haram etməyin və həddi aşmayın. Doğrudan da, Allah həddi aşanları sevməz!” (əl-Maidə, 87 Bax. Vahidi, s. 207-208; Əli əl-Qari, *əl-Mirqat*, I, 182-183)

Deməli, Allah Rəsulunun bəşəri həyata dair qoyduğu ölçülərdən kənara çıxan həyat tərzində xeyir yoxdur. Əksinə, bu, insan üçün müəyyən problemlərə səbəb ola bilər. Hüzursuzluq, stres, müvazinəti itirmə, əsəbilik və ya şəri olmayan yollara düşmək kimi...

Bu nöqteyi-nəzərdən baxanda, ən doğru yol halal dairəsindəki təbii ehtiyaclarımızı sünnəyə uyğun təmin etməyə çalışmaqdır. Dinə xidmət və ya Allaha daha yaxın olmaq üçün haqlı görünən bəhanələrlə bəzi halalları özünə haram etmək əsla dindarlığın şərti kimi başa düşülməməlidir.

Mömin hər şeydən əvvəl ən böyük rəhbərinin **Allah Rəsulu** olduğunu unutmamalıdır. Onu yaxından tanımağa səy göstərməlidir. Hər halını Onun halı ilə müqayisə etməlidir. Bunu etdikdən sonra kimin Allah Rəsulunun yolunda olduğunu, kimin olmadığını, kimə tabe olub, kimə tabe olmamalı olduğunu anlaması çox asandır.

Müfəssir **Bursəvi** bu haqda belə deyir:

*“Təbə olacaqsansa, peyğəmbərlərin öndəri **Muhamməd** -ə təbə ol! O Muhamməd ki, Adəm və ondan sonrakı bütün peyğəmbərlər və vəlilər bayrağı altındadır.*

*Onun ümmətindən birinə təbə olmaq istədikdə isə kiməsə sırf camaat arasında məşhur, idarəçilər və sultanların yanında məqbul olduğu üçün təbə olma! Sənin edəcəyin iş əvvəlcə haqqı tanımaq, sonra insanların onunla götür-qoy etməkdir. Bu məsələdə Rəbbani elmin qapısı **Həzrət Əli** belə deyir:*

“Haqqı (qafil) insanlar vasitəsilə tanıyan azgınlıq girdabında çırpınar. Bunun üçün əvvəlcə (Quran və Sünnədən) haqqı tanı, beləliklə haqq əhlini tanımış olarsan” (Ruhul-Bəyan, c. 6, səh. 370-371, Erkam Yayınları).

Bu baxımdan həyat tərzində Quran və Sünnəyə tabe olma həssaslığına riayət etməyən kəslərə -xalq arasında mürsid kimi məşhurlaşmış olsalar da- etibar edilməməlidir. Onlardan kəşf, kəramət və fəzilətə bənzər hallar zühur etsə də ehtiyatla yanaşmaq lazımdır. Çünki belə qeyri-adiliklər çox vaxt kəramət və fəzilət yox, şeytanın tələsi və istidrac olur.⁸

Cüneyd Bağdadi həzrətləri bu həqiqətə diqqət çəkərək belə buyurmuşdur:

“Bir adamı havada uçan görsəniz, halı Kitab və Sünnəyə uyğun deyilsə, bu, (kəramət deyil) istidracdır”.

Abdulkəlim Gücdivani həzrətləri də “fəneyi-nəfs” mərtəbəsinə yalnız bir əlinə Qurani-Kərimi, digər əlinə isə hədisi-şərifləri alıb, bunların nuru ilə işıqlı yolda adımlayan kəslərin çata biləcəyini ifadə etmişdir.⁹

Bir müridinə də belə nəsihət etmişdir:

“Heç vaxt elm öyrənməkdən uzaq qalma! Fiqh və hədis elmini öyrən! Cahil sufilərdən uzaq dur, çünki onlar din yolunu zəiflədənlərdir... Sünnəyi-Şəriyədən möhkəm yapış və sələfi-salehin imamlarının yolu ilə get!...”

DİNİNİ KİMDƏN ÖYRƏNDİYİNƏ DİQQƏT ET!

Rəsulullah Abdullah bin Ömərə belə buyurmuşdur:

*“Ey İbn Ömər, dinindən bərk yapış, dinindən bərk yapış! Çünki o həm ətin, həm də qanıdır. Dinini kimdən öyrəndiyinə diqqət et! Dini elmləri və hökmləri istiqamət sahibi alimlərdən al, sağa-sola meyil edənlərdən olma!”*¹⁰

Mömin ilk növbədə Quran və Sünnədən haqq və həqiqətin mahiyyətini öyrənməlidir. Sonra isə Quran və Sünnə ölçülərinə görə rəhbər qəbul edəcəyi kəsləri müəyyənləşdirib yenə Quran və Sünnə istiqamətində irəliləməyə çalışmalıdır. Zira Quran və Sünnəyə tabe olmayana həqiqi mürsidi-kamilin də faydası olmaz.

Mövlana həzrətləri necə də gözəl buyurur:

“Qurani-Kərim peyğəmbərlərin hal və vəsfəridir. Oxuyub həyatına tətbiq etsən, fərz et ki, peyğəmbər və vəlilərlə görüşmüşsən! Quran oxuduğun halda əmrlərinə tabe olmazsan və Quran əxlaqı ilə əxlaqlanmazsan, peyğəmbər və vəliləri görməyindən nə fayda?...”

Allah-Təala hər birimizə Quran və Sünnə istiqamətində ömür sürməyi, sevdiklərinin yolunda addımlamağı və saleh bəndələri ilə həşr olunmağı nəsib etsin.

Amin!..

1. Əttar, *Təzkirətül-Övliya*, s. 629.

2. Haraqani, *Nurul-Ulum*, s. 239.

3. Qurtubi, *əl-Cami*, XX, 22.

4. Quşeyri, *Risala*, s. 57, 416-417.

5. Beyhəqi, *Şuab*, III, 305; İbnul-Cövzi, *Təlbisü iblis*, s. 151.

6. Quşeyri, *e.ə.ə*, s. 57; Münəvi, *Feyzul-Qadir*, VI, 108.

7. Təsəvvüfün təlqin etdiyi də məhz budur. Yəni kəsətdə vəhdəti yaşaya bilmək, izdiham içində də qəlbən Allah-Təala ilə birlikdə ola bilməkdir.

8. **İstidrac:** Kəramətin ziddidir. Kafir, fasiq və yalandan şeyxlik iddiasında olan bəzi adamlardan zühur edən fəvqəladə hallardır. Bunlar ilahi imtəhandır və sahiblərini

yavaş-yavaş həlaka sürükləyir.

9. Abdurrahman Cami, *Nəfəxatül-Üns min Həzəratil-Qüds* (thq. Mahmud Abidi), Tehran 1375 hş./1996, s. 384.

10. Xatib əl-Bağdadi, *əl-Kifayə fi İlmi-Rivayə*, əl-Mədinətül-Münəvvərə, əl-Məktəbətül-İlmiyyə, s. 121.

İSLAMİ NİZAM ELMDƏDİR

Uca Allah (c.c) Qurani-Kərimdə belə buyurur:

“Allah (c.c) Özündən başqa heç bir tanrı olmadığına şahiddir. Mələklər və elm sahibləri də haqqa-ədalətlə boyun qoyaraq (haqqa tapınaraq) o qüvvət, hikmət sahibindən başqa ibadətə layiq heç bir varlıq olmadığına şəhadət verdilər.” (Ali-İmran, 18)

Bizləri xəlv edən, Özündən başqa heç bir İlah olmayan Rəhman və Rəhim olan Uca Allah (c.c) şükürlər və həmd-sənalar olsun. Gətirdiyi şəriətə tabe olmadan qurtuluşun mümkünsüz olduğu rəhmət peyğəmbəri Hz. Mühammədə salətu-salam olsun.

“Sizə gələn hər bir nemət Allahdandır. Sonra sizə bir müsibət üz verdikdə Ona yalvarıb-yaxarırsınız!” (ən-Nəhl, 53) buyuran Uca Rəbbimizin elm neməti ilə şərəfləndirdiyi insanların, bu inanılmaz nemətin haqqını vermə yolundakı çalışmaları, bəşər övladlarına ilahi kəlamın mahiyyətini anlama istiqamətində sönməz bir nur olmuşdur. Mənəvi, dini məlumat mübadiləsinin olduqca geniş yayıl-

dığı indiki zamanda əsl elm sahiblərini digərlərindən ayırd etmək hardasa müşkül bir məsələyə çevrilməkdədir. Lakin İlahi rəhmətin himayəsinə sığınan İslam alimlərinin zəngin irsindən faydalanaraq, həqiqi elm sahiblərini tanıma və onlardan istifadə etmə bacarığını hər birimizdə canlandırmaq mümkündür. Böyük islam alimlərindən Abdulqadir Gilani həzrətləri bu haqda belə buyurur: “İnsanlar dörd qismidir:

1. Dili və qəlbi olmayanlar- Bununla acıdır və qatı qəlbli insanlar nəzərdə tutulur.

Bunlar günahkar, dünyaya aldanmış və axmaq kimsələrdir. Onlar kimi və ya onlarla birgə olmaqdan qətiyyətlə çəkinmək lazımdır. Çünki onlar əzaba uğrayacaq kimsələrdir.

2. Dili olub qəlbi olmayanlar – Bunlar gözəl və hikmətli şəkildə danışan, lakin söylədiklərinə əməl etməyən kəslərdir. Sadəcə insanları Allahın (c.c) əmrlərinə dəvət edərlər. Özləri isə əməl etməkdən çəkinərlər. Dadlı və səliqəli danışmaları səni aldatmasın deyərək onlardan uzaq dur.

Yoxsa onların günahlarının atəşi səni də yandırar, qəlblərinin pis qoxusu səni öldürər.

3. Qəlbi olub dili olmayan kimsə - Bu elə bir mömindir ki, Allah (c.c) onu məxluqundan gizlətməmişdir. Ona nəfsinin ayıblarını bildirmiş, qəlbini nurlandırmış, insanlarla lüzumundan artıq görüşmənin sıxıntılarını, lüzümsuz danışmanın pisliliyini ona göstərmişdir. Bu Allahın vəli qulu olub Onun mühafizəsi altındadır. Belə bir kimsə ilə bərabər ol, ona xidmət et. Əgər belə edərsənsə Allah-Təala (c.c) səni sevir.

4. Alim adam - Elmi ilə əməl edir. Bu şəxs Allahı (c.c) və ayələrini, Rəbimizin əzəmət və kibriyasına dəlalət edən dəlilləri bilir. Uca Allah (c.c) onun qəlbinə hər kəsin bilmədiyi incə və dərin elmləri qoymuşdur. Onun qəlbini bu elmlərə açmışdır. Belə bir zata müxalifət etməkdən, ona yan çevirib ondan uzaqlaşmaqdan çox çəkin. Onun nəsihətlərinə qulaq verməkdən kənara qalma”.

Abdülqadir Gilani həzrətlərinin anlatdığı bu ifadələrin məzmunu hamımızı daima ilahi elm və təqva ilə dəstəklənən alim qulların mənəvi himayəsinə dəvət etməkdədir. Bueləbirhimayədir ki, onunla unudulmuş, silinmiş qulluq təəssübkeşliyi canlı bir həyat qazanmaqdadır. Bu elə bir himayədir ki, onunla ilahi vəhyin və şəriətin pərdələnməyə çalışıldığı indiki zamanımızda dinimizlə olan əlaqəmizi vicdan müsahibəsindən keçirib həyatımıza tətbiq etmə bacarığını dirildə bilərik. Bu elə bir himayədir ki, onunla insanları haqq dindən uzaqlaşdırmaq məqsədi daşıyan bütün dünyəvi fitnə və fəsad ünsürlərindən qoruna bilərik. Sadalanması daha çox çəkəcək, neçə-neçə cəhalət ünvanlarının qapanmasına və İslamın əsl adının və dadının yaşanmasına yönələn parlaq misallar, həqiqi elm sahibi olan Allahın (c.c) alim qullarının islamı ayaqda tutma yarışında ilahi yardımla necə müvəffəq olduqlarını incəliklə açıqlamaqdadır:

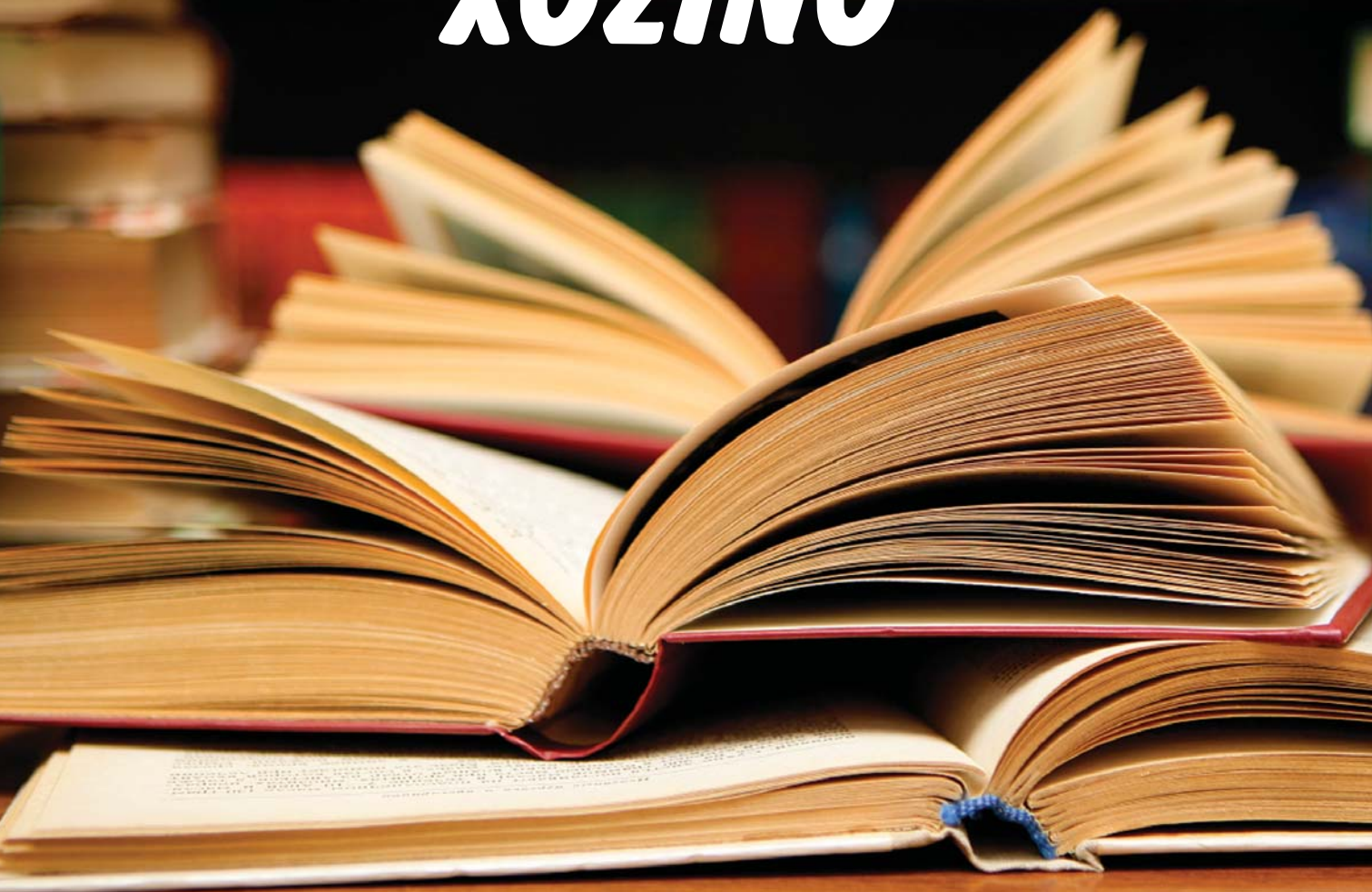
1858- ci ildə dini ilahi ilə, daha doğrusu İslamdan qeyri hər şeyin əks edildiyi bir uydurma din ilə meydana atılan Hind hökmdarı Əkbər şah bununla böyük bir xalqın əbədi səadətini ayaqları altına atmış oldu. Şahın təbliğat maşını cəhalət ünsürlərini böyük bir xalqa diqtə etməyə başladı. İlk əvvəl şəhadət kəlməsinə əl uzadıldı. Sonra islami salamlaşma üsulu dəyişdirildi, şəhərlər rəsm və heykəllərlə bəzədildi. Hökumdarı razı etmək üçün ona səcdə etmək adət halını aldı. Yeni dinin qayəsi bütün dinlərin yaxşı tərəflərinə yiyələnmək şüarı olsada İslamdan başqa hər bir dinə böyük imkanlar qazandırıldı. İslama isə Əsla. Məcusilərdən sönməyən atəşi, xristianlardan kilse zənglərini, hinduların isə bütün bayram və saygı günlərini, günəşə tapma rəzalətini, yeni dinin əsaslarına çevirənlər bədənlərini döymələrlə bəzədərək, inəkləri müqəddəsləşdirməyə başladılar. Ərəbcə öyrənmək və hədis oxumaq xoş qarşılanmadığından məktəblərin boşaldılması səbəbindən İslam alimləri xaricə köçməyə məcbur oldular. Faiz, içki, qumar halal qəbul edilməyə başlandı. Qızıl və ipəkdən istifadə, aslan əti yemək halal sayıldı. Donuz isə haram sayılmağı bir yana düşün, müqəddəs hevanlar sırasına daxil edilib hər səhər görülməsi uğur hesab edilməyə başlandı. Ölülərin dəfn edilməsi yerinə yandırılmasına üstünlük verilməklə yanşı müsəlman cəsədlərinin Əkbər şahın istəyinə görə ayaqları qibləyə doğru uzadılaraq dəfn edilməsinə rəvac verildi. İslama qarşı kinli inadı ilə ayaqlarını daima qibləyə doğru uzadan Əkbər şah bununla nifrət və zülmə zəhərlənmiş, mahiyyətini ortaya qoymuş oldu.

Bəs bu dəhşətli vəziyyətdə inadcıl hökmdara, onun minlərlə adamdan ibarət yaltaq ordusuna, dırnaqarası aliminə və tərəfdarlarına kim qarşı dura bilərdi? İslama kim yardımçı ola bilər və bu dini yenidən kim dirçəldə bilərdi?

ardı var

ƏN BÖYÜK XƏZİNƏ

O, hələ maddi problemləri düşünə bilməyəcək qədər kiçik yaşda idi. Hər şey istəyir, amma heç nə istədiyi kimi olmurdu. Xəyallarında geyinmək istədiyi paltarlar, yemək istədiyi yeməklər elə xəyal olaraq da qalırdı. İstədiyini ala, aldığı da doya-doya istifadə edə bilmirdi. Düşündüyü və yaşamaq istədiyi dünya çox uzaqlarda görünürdü. Dostlarının yaşadığı və haqqında danış-

dıqları maraqlı dünyanın heç adını belə eşitməmişdi. Evdə ailə üzvlərinin hər biri onun oxuması üçün bütün güclərini səfərbər etmişdilər. Ancaq ailənin çətinliklə qazanıb ona verdikləri birillik pul, onun məktəb yoldaşlarının bir günlük xərclərinə bərabər idi. Onu görənlərin diqqətində ilk olaraq geyindiği paltarlarla seçilirdi. Bir ayaqqabını ən azı iki, çox çətinliklə ailəsinin aldığı kostyumu isə ən azı

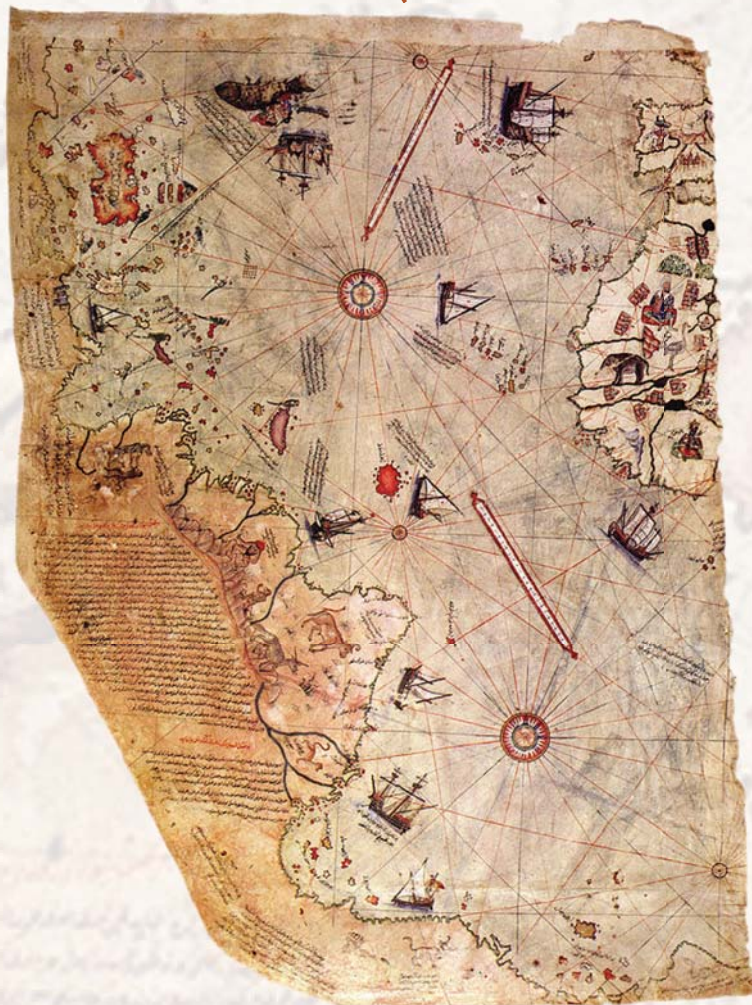

üç il idiki geyinirdi. Üzərindəki paltarlar getdikcə köhnəlsə də beynindəki fikirlər gündən-günə yenilənir və gözəlləşirdi.

O, sadəcə bir şeyə inanırdı; çalışan qazanar. Hələ ilk olaraq çalışdıqca müəllimlərin gözündə hörməti və gözəl qiymətləri qazanmışdı. İllər tez vaxtda birbirini əvəzləyirdi. Artıq universitet üçün verdiyi imtahanın nəticələrini gözləyirdi. Çox keçmədi ki, onun adı ən yüksək balla ən çox istədiyi universitetin tələbələrinin siyahısı arasında göründü. Çalışqanlığının bəhrəsi yavaş-yavaş görünürdü. Hər zaman həyatlarına qibtə ilə baxdığı məktəb yoldaşlarının indi qibtə olunacaq halları yox idi. Hamısı onu təbrik edir, onun yerində olmaq istəyirdilər. Çalışqanlığının verdiyi uğurlar çətin günlərinin verdiyi acıları unutturmuşdu. Universitetdə qazandığı uğurlar da onun həyatına başqa bir rəng qatmışdı. Sel kimi axıb gedən illər onun məşhur bir həkim olmasına şahidlik edirdi. Dünyanın dörd bir yanından insanlar onun yanına pənah gətirirdilər. İndi o kasıb insanların ümid yerinə çevrilmişdi. Özü yaşadığı həyatı düşünüb, o çətinlikləri yaşamamaları üçün aztəminatlı ailələrə yardım edirdi. Bəlkə də yaşadığı çətin həyat onu bu uğura gəlməyə məcbur etmişdi. Amma yox, o bunu belə düşünmürdü. O, hər şeyin çalışmasının bəhrəsi olduğuna inanırdı. Sevvə-sevvə çalışmağı və daha çox sevdidiyi üçün az sevdiklərini qurban verməyi öyrənmişdi. Hər zaman ümid etdiyi xoşbəxt həyatı indi başqalarına qazandırırırdı.

O Allahdan sonra, bütün uğurlarının qaynağını kasıb günlərində oxuduğu bu hekayəyə borclu idi: Bir vaxtlar Fars diyarında dul bir qadın varmış. Bu qadın, öləcəyini hiss etdiyi zaman yeganə oğlunu yanına çağıraraq ona: “Məni yaxşı dinlə övladım! Olduqca kasıb olduğumuzdan çox çətinlik çəkdik. Sənə bir kitab miras qoyuram. Bu kitabdakı təlimatları tətbiq etsən çox zəngin olacaqsan”,- deyir. Anası

vəfat etdikdən sonra oğlu o kitabı oxumağa başlayır. Kitabın baş qismində “Xəzinəyə çatmaq üçün səhifələri atlamadan oxuyun. Əgər bir səhifəni belə oxumadan keçsəniz, xəzinəyə daxil ola bilməyəcəksiniz” yazılır. Kitabda ərəb dilində mətnlər olur. Gənc oğlan, başqalarının da bu sirri öyrənib xəzinəyə sahib olmalarından qorxduğu üçün mətni tərcümə etdirmək yerinə ərəb dilini öyrənməyə başlayır. Sonunda ərəb dilində olan bütün mətnləri mükəmməl şəkildə oxuyacaq hala gəlir. Lakin bir nöqtədən sonra kitab çin dilində davam edir. Sonra da başqa dillər gəlir. Gənc əzmlə və səbirlə bu dillərin hamısını öyrənir. Bir müddət sonra da paytaxtın yaxşı tərcüməçilərindən biri olur. Kitabın irəliləyən səhifələrində xəzinənin necə idarə ediləcəyinə dair təlimatlar yer alır. Gənc bu səfər də iqtisadiyyat və ticarəti öyrənir, bundan başqa xəzinəni bir dəfə ələ keçirdikdən sonra aldanmamaq üçün qiymətli şeylərin dəyərini də təyin etməyi öyrənir. Çox dil bilən və maliyyədən yaxşı anlayan biri olaraq şöhrəti sultana qədər gedib çatır. Sultan onu dövlətinin ümumi qubernatoru təyin edir. Kitabın sonlarına doğru əsərdə daha texniki məlumatlar yer alır. Böyük daş qapılar açılarkən böyük daş kütlələr necə çıxardılır, yol tikintisində yolları düzəltmək üçün dolanbac yollar necə doldurulur və buna bənzər mövzular izah edilir. Bu sirləri heç kimsəylə paylaşmağı düşünməyən və dolayısı ilə heç kimdən kömək almayan o dul qadının oğlu, beləcə müdrik və sayılıb-seçilən bir adam olur. Daha sonra mühəndislik edir və şəhərin planlamasında çalışır. Nəhayət, mədəniyyətini və məlumatını çox təqdir edən sultan onu vəkili və sarayın memarı təyin edir. Elə bu minvalla sonunda vəzirliyə yüksəlir. Gənc nəticədə son səhifəyə gəlir. Bu son səhifəni oxuyacağı gün padşahın qızı ilə evlənir. Cavan son vərəqi çevirib bu son cümləni oxuyur: “Bilmək, elm və həqiqət ən böyük xəzinədir”.

OXU VƏ YUXU

“Oxu” əmri insanlar üçün tarix boyu keçmiş aydınladan, gələcəyə işıq salan bir məşəl olub. İnsan ona möhkəm sarıldıqca irəli gedib, ondan uzaqlaşdıqca yerində donub qalıb. Düzdür, insan hər zaman kitab oxumayıb. Zaman-zaman tarixi oxuyub, həyatı oxuyub, təbiəti oxuyub, özünü oxuyub. Bu oxumağın və oxuduğunu dərk etməyin kəfiyyəti nisbətində də irəli gedib. Günümüzdə oxumaq deyəndə yadımıza sadəcə kitab düşür. Elə ən çətin işlərdən biridir, könüllü olaraq, heç bir məcburiyyət və təsir altında qalmadan kitab oxumaq. Bəzən boş vaxtımızda stolun üstündə və ya rəfdə yığılan kitablara nəzər salırıq. “Görəsən, bir az kitab oxusam necə olar?!” Kitaba əlimizi uzatdığınız an isə göz qapaqlarımız ağırlaşır və yuxumuzu qaçırtmaq üçün kitabı yerinə qoyub

başqa bir məşğuliyyət axtarıq. Hətta kitab ilə yuxu arasında elə kəsilməz bir əlaqə qurmuşuq ki, yuxumuz gəlməyəndə oxuyub yuxuya getmək üçün bəzilərimizin yastıqaltı kitabları da var.. Görəsən, kitabı insanı yatırdan yuxu dərmanı kimi təqdim etmək nə dərəcə düzgündür! Halbuki kitab bizi oyatmalıdır, oxuduqlarımız yuxumuzu qaçırtmalıdır, xəyal dünyamızı açıb yeni-yeni hədəflərə

tərəf üfüq açmalıdır. Tarixdə bildiyimiz bir çox insan əməli möhtəşəm abidələr var ki, baxanda deyirik görəsən, bunları necə hesablayıblar, nə cür qaldırıblar. Misir Piramidaları, İskəndəriyyə Fənəri, Babil və Asma Bağçaları, Efes-Artemis Məbədi, Rodos heykəli, Bodrum Mavzoleyi və s. bunların bir çoxunu gözlərimizlə görməmişik, eləcə tarix kitablarından var olduqlarını öyrənmişik. Yenə də bizi heyrtləndirib, keçmişə yönəlik təsəvvürümüzün sərhədlərini keçib və onları dünyanın möcüzələri olaraq adlandırmışıq. İnsan möcüzə dəyərindəki əsərlərini sadəcə keçmişdə düzəldə bilirdimi? Xeyr, yaxın tariximizdə də insanın əlindən çıxan bir çox əsərlər var ki, oxuyanda, görəndə heyretə düşürük. İnsanın dünyanın bir ucundan o biri ucuna telsiz

telefonlarla görüntülü olaraq danışa biləcəyini bir əsr əvvəl kim təsəvvür edə bilərdi? Bunları inkişaf edən elmin nailiyyəti olaraq görə bilərik, amma elmin bu dərəcə inkişaf etmədiyi dövrlərdə də insanın ortaya qoyduğu əsərlər göz qamaşdırmağı bacarıb. Məsələn, keçən il YUNESKO tərəfindən Piri Rəis ili elan olunmuşdu. Görəsən, neçə müsəlman uşağı onun kim olduğunu və nəyə görə bu qədər əhəmiyyətli bir təşkilat tərəfindən tanındığı haqda məlumata sahibdir? Piri Rəisin 1513-cü ildə, yəni 500 il bundan əvvəl çəkdiyi dünya xəritəsi o dövrdə həqiqətən də qiyməti biçilməz bir xəzinə demək idi. Zamanında bu xəritə düzgün qiymətləndirilməsə belə o xəritənin günümüzə gəlib çıxan yarım parçası hələ də elm adamlarını buna açıqlıq gətirməkdə aciz qoyur. Afrikanın qərb sahilləri ilə Amerikanın şərq sahillərini içinə alan bu xəritənin Kolumb ilə arasında 19 yaş fərqi olan Piri Rəis tərəfindən ortaya çıxardılmış olması bunun Kolumbun təcrübələri əsasında çəkilmiş olması ehtimalına əsas ola bilməz. Çünki Kolumb özü vəfatına qədər yeni bir qitə kəşf etdiyini bilməyib. Gedib Hindistana yaxın bir əraziyə çıxdığına inandığına görə onları bitişik torpaq sahəsi olaraq çəkərdi. Məsələnin qeyri-adi olması xəritənin sanki kosmosdan çəkilmiş bir fotosəkilin nüsxəsi kimi kənarlardan içəriyə doğru bükülü vəziyyətdə, eləcə də girintili-çıxışlı yerlərin dəqiq rəsm edilmiş olmasıdır. Bundan daha da maraqlısı isə odur ki, Misir və İskəndəriyyənin (tarixi İskəndəriyyə kitabxanası bu şəhərdə yerləşir) Osmanlı İperiyası tərəfindən öz torpaqlarına daxil edildikdən sonra Piri Rəisin belə bir xəritəni sultana təqdim etmiş olması və daha sonra Kitabı-Bəhriyyə adlı əsərində yer alan qeydlərində bu xəritənin hazırlanmasında ona Süleyman peyğəmbərin yol göstərdiyini iddia etməsidir. İskəndər və Süleyman adları mü-

*Kitaba əlimizi uzatdığınız an
isə göz qapaqlarımız ağırlaşır
və yuxumuzu qaçırtmaq üçün
kitabı yerinə qoyub başqa bir
məşğuliyyət axtarıyıq. Hətta
kitab ilə yuxu arasında elə
kəsilməz bir əlaqə qurmuşuq
ki, yuxumuz gəlməyəndə
oxuyub yuxuya getmək üçün
bəzilərimizin yastıqaltı
kitabları da var..*

səlmanlar üçün dünya hakimiyyəti bəxş edilmiş olan müqəddəsləri ifadə edir. Zülqərneyn deyə adı Quranda keçən İskəndərin şərqdən qərbə hüddud tanımaz səyahətləri nəql edilir. Günəşin çıxdığı yerə, günəşin batdığı yerə getdiyi Quranda bizə xəbər verilir. Qədim Mayalarda olan Mehdi bənzəri bir inancın, günəşin oğlunun bir gün təkrar qayıdıb onları qurtaracağı inancının da Zülqərneynlə bağlı olduğu bəzi müsəlman təhqiqatçılar tərəfindən iddia olunur. Həzrət Süleymanın da küləklərə hakim olub yer üzündə çox sürətli hərəkət qabiliyyətinə malik olduğu və dünyaya bir daha heç kimin onun qədər hakim ola bilməyəcəyi bildirilir. Qurandakı ifadə ilə desək: "səhərdən günortaya qədər bir aylıq yolu gedər, günortadan axşama qədər də bir aylıq yol qət edərdi..." Başınızı çox ağrıtmayın istəmirəm. Nəticə olaraq, həm öz keçmişimizi həm də dünyanın sirlərini çox yaxşı oxumaq lazımdır. Oxuyanda elə kitablar seçməliyik ki, yuxu gətirməsin, yuxumuzu qaçırtsın. Bizi yatırımağa xidmət eləmək yerinə oyandırсын, gözümüzə işıq verib gələcəyimizə işıq saçsın.

Qovaq və Qabaq

Qoca bir qovaq ağacının yanında bir qabaq çəyirdəyi cücərib baş qaldırır. Yaz fəsli olduğu üçün gü keçdikcə qovaq ağacına sarmaşaraq yüksəlməyə başlayır. Yağış və günəşin təsiri ilə sürətlə böyüməyə davam edir, az qala qovaq ağacı ilə eyni boyda olsun.

Bir gün qovaqdan soruşur:

- Sən neçə aya bu boyda olmusan? Qovaq:

- On ilə,- cavabını verir. Qabaq:

- On ilə?,- deyib gülməyə başlayır. Mən iki aya sənə boyda olmuşam. Ağac sakitcə:

- Doğrudur,- deyir.

Günlər gəlib keçmiş, payız fəsli qapını döymüş. Qabaq əvvəlcə üşüməyə başlamış, sonra yarpaqlarını tökmüş, soyuq şiddətləndikcə üzəşəyi sürüşməyə başlamış. Tələşlə qovaqdan soruşmuş:

- Mənə nə olur?

- Ölürsən.

- Niyə?

Ağacın cavabı çox möhtəşəm olmuş:

- Mənim on ilə gəldiyim yerə sən iki aya gəlməyə çalışdın, ona görə!

Həyatın Mənası

Qədim zamanlarda bir gənc həyatın mənasının nə olduğunu öyrənmək istəyir. Öz-özünə nə qədər götür-qoy etsə də bir cavab tapmır. Nəhayət, qarşısına çıxana bu sualı vermək qərarına gəlir. Kəndbəkəd, şəhərbəşəhər gəzsə də istədiyi cavabı ala bilmir ki bilmir. Bütün ümidlərini itirdiyi anda bir kəndin sakinləri qarşı yatan dağda yaşlı bir müdrikin yaşadığını və bu sualın cavabının onda ola biləcəyini söyləyirlər. Gənc uzun və məşəqqətli səfərdən sonra nəhayət müdrikin yaşadığı evə gəlib çatır. Qapıdan içəri girib həyatın mənasının nə olduğunu soruşur. Müdrik qoca:

- Sualına cavab verərəm, amma əvvəlcə səni imtahan etməliyəm,- deyir. Gənc razılaşır. Müdrik qoca gəncin əlinə çay qaşığı verir və qaşığı zeytun yağı ilə doldurur. Sonra da əlindəki qaşıqla bağçada gəzib qayıtmasını tapşırır. Amma bir şərtlə, zeytun yağından bircə damcı azalsa, sualına cavab yoxdur.

Gənc adam əlindəki qaşıqla bağcanı gəzib qayıdır. Müdrik qaşığa baxdıqdan sonra deyir:

-Hə, qaşıqdakı yağ dağılmayıb, əla. Bəs bağça xoşuna gəldi? Gənc çəşqin-çəşqin:

- Amma mən qaşıqdan başqa heç yerə baxmadım,- cavabını verir. Müdrik qoca:
- İndi bir daha bağcanı gəz. Qaşıq əlində olsun, amma gözün bağçada olsun.

Gənc təkrar bağcanı gəzir. Gördüyü gözəlliklər qarşısında sanki tilsimə düşür. Çünki bağca həddən artıq gözəlmiş. Geri qayıdanda müdrik bağcanın necə olduğunu soruşduqda uzun-uzadı danışmağa başlayır. Müdrik qoca gülümsəyərək: “Amma qaşıqda yağdan əsər-əlamət qalmayıb”,- deyərək əlavə edir:

“Həyat sənin baxışınla mənə qazanır. Ya sadəcə bir nöqtəni görərsən, həyat axıb gedər, amma xəbərin olmaz. Yaxud da bütün gözəlliklərin mərkəzində həyat sürərsən, axıb gedən zaman sənin üçün mənalı olar”.

Həzrət Əlidən soruşurlar:

- Allah qiyamət günü bu qədər insanı necə hesaba çəkəcək?

Belə cavab verir:

- Necə ruziləndirirsə, elə!

Qum və Qaya

İki dost birlikdə yol gedirdilər. Birdən aralarında mübahisə düşdü və dostlardan biri digərinə yumruq atdı. Yumruq yeyən zərbənin ağrısını hiss etsə də heç nə demədən aşağı əyildi və qumun üstünə belə yazdı:

“Bu gün ən yaxşı dostum mənə yumruq atdı”.

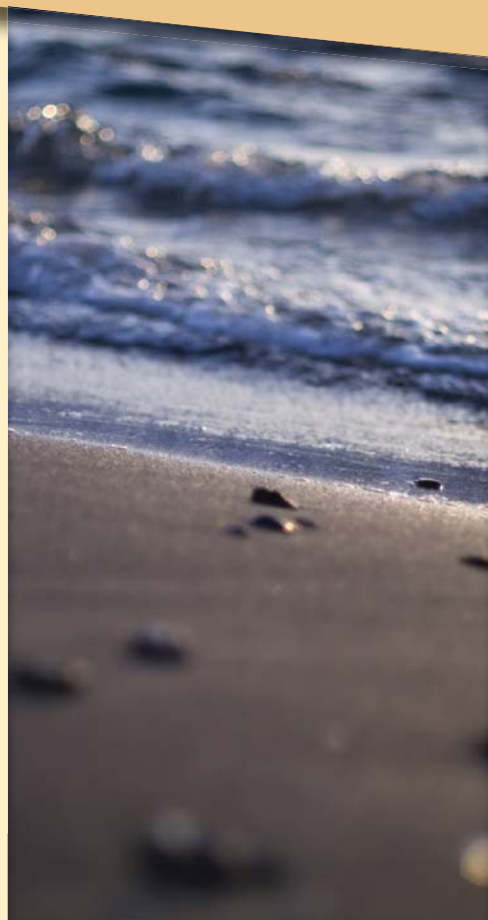
Dostlar xeyli yol getdikdən sonra bir vahəyə gəlib çatdılar. Sudan keçməli oldular. Yumruq yeyən bataqlığa düşdü və xilas olmaq üçün çırpınmağa başladı. Dostu qolundan tutaraq onu düşdüyü bataqlıqdan çıxardı. Ölümdən xilas olan dost bir daşa belə yazdı:

“Bu gün ən yaxşı dostum həyatımı qurtardı”.

Dostu dözə bilməyib nə üçün daha əvvəl qumun üstünə, indi isə daşın üstünə yazdığını soruşdu.

Bir az əvvəl ölümdən xilas olan dost bu cavabı verdi:

“Bir adam bizi incidəndə bunu qum üzərinə yazmalıyıq ki, bağışlama rüzgarı silib apara bilsin. Amma bir adam bizə yaxşılıq etsə, onu da daş üzərinə həkk etməliyik ki, heç bir rüzgar silib apara bilməsin”.

“Müəllimlər Günü”

*Nəzər salmaq gələcəyə, keçmişə,
Bəxş edibdir hər yetənə bir peşə.
Böyük aqillər də deyib həmişə,
Ən yüksək, şərəfli addır müəllim.*

Hər birimizə məlum ol-
duğu kimi 5 oktyabr
beynəlxalq müəllimlər
günüdür. Beynəlxalq müəllim-
lər günü ilk dəfə 1966-cı ildə
YUNESKO və Beynəlxalq
Əmək Təşkilatının birgə təş-
kilatçılığı ilə çağırılan kon-
fransda müəllimlərin peşə
fəaliyyətinin şərtlərini tə-
yin edən “Müəllimlərin
statusu haqqında” adlı
ilk beynəlxalq sənəd im-
zalanmışdır. 1994-cü ildən
isə həmin tarix YUNESKO
tərəfindən “Ümumdünya
Müəllimlər Günü” kimi tə-
sis edilmişdir. Bu tarix həmçinin BMT-nin
də beynəlxalq və ümumdünya günlər sis-
teminə daxildir. Bu günün qeyd olunması
müəllimlərin cəmiyyətdəki mövqeyi, təhsil
və inkişafdakı roluna diqqət çəkməyi nəzərdə
tutmuşdur. Hal-hazırda dünyanın 100-dən
çox ölkəsində ümumdünya səviyyəsində
qeyd olunduğu halda, bəzi ölkələrdə müx-
təlif tarixlərdə ayrıca olaraq milli səviyyədə
“Müəllimlər günü” qeyd edilir. Məsələn,
müxtəlif əlamətdar hadisələr əsasında Al-
baniyada 8 mart, Cənubi Koreyada 15 may,
Argentinada 11 sentyabr, Çində 28 sentyabr,
Özbəkistanda 1 oktyabr, Türkiyədə 24
noyabr tarixləri “Müəllimlər Gü-
nü” kimi qeyd olunur.

Bu, o şəxslərin günüdür ki, xalqın nicat tapması, qaranlıqdan aydınlığa çıxması üçün gecə gündüz çalışırlar. “Müəllimlər günü” haqqında yazmaq həm şərəflidi, həm də məsuliyyətli. Çünki onlara, onların gördükləri işə nə qədər təriflər söyləsək yenə də azdır xidmətləri qarşısında. Bir həkim düşünün hansı ki, sizin sağlamlığınızın keşiyində durur onu da müəllim yetişdirir. Bizə dinimizi öyrədən Peyğəmbərimiz (s.ə.s) bütün müsəlmanların müəllimi deyilmi?! Hansı peşə sahibini müəllimlər yetişdirmir ki?!

Kimdir əsl müəllim? Əsl müəllim yalnız bizə elm öyrədən deyil. O bizə həyatı, insanları, doğru-dürüst olmağı öyrədən şəxsdir. Müəllimlik dünyada ən çətin, eyni zamanda ən şərəfli və ən gözəl peşə olduğundan insanlar həmişə müəllimə hörmətlə yanaşmışlar. Müxtəlif dövrlərdə minlərlə müəllim əməyi milləti cəhalətdən qurtarmış, müharibələrin qarşısı alınmış, insanlığı tərəqqiyə aparmışdır. Müəllimlər şagirdlərin dərin və hərtərəfli bilik almaları, yaşadıkları dövrün problemlərindən baş çıxarmaları üçün bütün bilik və bacarıqlarını sərf edirlər. Bu əməyin nəticəsində cəmiyyət formalaşır, savadlı, bilikli, geniş dünyagörüşlü, nümunəvi əxlaqa malik insanlar yetişir. Bu insanlar isə cəmiyyəti daha da inkişaf etdirir. Müəllim həmçinin şagirdlərinin mənəvi atası, anası funksiyasını daşıyır. Onların kədəri ilə kədərlənir, sevinci ilə sevinir. Yetişdirdiyi şagirdlərinin uğurları ilə hər zaman qürur duyur. Bütün bu sadaladıqlarımız peşəsinə sadıq, daşdığı adının məsuliyyətini layiqincə dərk edən müəllimlərin xüsusiyyətləridir. L.N. Tolstoya görə, öz işini sevən müəllim yaxşı müəllimdir, bununla yanaşı uşaqları və fənnini sevən müəllim isə əla müəllimdir.

İllər öncə bizdən yaşca böyüklərdən belə bir ifadə eşidirdim: “Biz orta məktəbdə oxuyarkən elə zənn edirdik ki, müəllimlər yemək yemir, su içmir hətta yuxu

Kimdir əsl müəllim? Əsl müəllim yalnız bizə elm öyrədən deyil. O bizə həyatı, insanları, doğru-dürüst olmağı öyrədən şəxsdir. Müəllimlik dünyada ən çətin, eyni zamanda ən şərəfli və ən gözəl peşə olduğundan insanlar həmişə müəllimə hörmətlə yanaşmışlar. Müxtəlif dövrlərdə minlərlə müəllim əməyi milləti cəhalətdən qurtarmış, müharibələrin qarşısı alınmış, insanlığı tərəqqiyə aparmışdır. Müəllimlər şagirdlərin dərin və hərtərəfli bilik almaları, yaşadıkları dövrün problemlərindən baş çıxarmaları üçün bütün bilik və bacarıqlarını sərf edirlər.

belə yatmırlar”. Düşünürmüşlər ki, müəllim adi insan ola bilməz. Müəllim hər şeyi bilir. Sözün ən doğrusunu o söyləyə bilər.

Tarixi vərəqləyəndə görürsən ki, hər dövrdə layiqli müəllimlər olub. Həmin müəllimlər öz işlərini layiqincə yerinə yetirdikləri üçün tarix onları öz yaddaşına həkk etmişdir. Buna misal olaraq Şəmsin tələbəsi olmuş, ondan “həqiqət dərslərini almış” Rumini və bu kimi bir çox dahiləri yetişdirmiş müəllimləri göstərmək olar.

Biz də “İRFAN” jurnalı olaraq hamıya ömürlərindən pay verən müəllimlərimizə hər zaman can sağlığı, üzlərində təbbəsüm arzu edirik. Bayramınız mübarək, əziz müəllimlərimiz!

YAS MƏCLİSLƏRİNDƏ DİNİ SÖHBƏTLƏR

Belə bir mülahizə var ki, Azərbaycandakı yas mərasimləri, – üç, cümə axşamları, yeddi, qırx və il Sovet dönəmində vaxtilə ateizmin aparıcı ideologiya olaraq hökm sürdüyü bir dövrdə, məhz dini ənənələrin qorunması məqsədilə həyata keçirilmiş. Əgər belə olubsa, çox yaxşı, amma fikrimizcə, indi müəyyən qədər dini azadlığın olduğu bir zamanda hüzlə bağlı müəyyən adətlərə xitam vermək olar. Bu barədə biz keçən məqaləmizdə, yas mərasimlərində olan israfçılıq probleminə nəzər salmışdıq. Elə yazı çapa gedən ərəfədə dövlət, necə deyirlər, bu məsələyə əncam çekdi, - hüzl məclislərində yeməklə bağlı israfçılığın qarşısının alınması ilə bağlı məlum qərarı qəbul etdi.

Yas mərasimlərində digər az əhəmiyyəti olmayan problemlərdən biri cəmiyyət-

də kifayət qədər müzakirə olunan məsələ, dini söhbətlərin aparılması qaydalarıdır ki, bu barədə yenə də söhbət açmağın yeri var. Məlum olduğu kimi, Sovet dövründə belə bir problem demək olar yox idi, çünki hüzl məclislərini əsasən mollalar aparırdı və eyni zamanda, əhalinin mütləq əksəriyyətinin, açığı, İslam dininin baza biliklərindən məhrum olması hansısa mübahisələrin qarşısını apriori almış olurdu.

Keçən əsrin 90-cı illərinin sonlarından başlayaraq, Azərbaycan üçün qeyri-ənənəvi olan cərəyanların ölkədə geniş yayılmasından sonra müəyyən adətlərin, ayinlərin keçirilməsi ilə bağlı müxtəlif dini təriqətlərin nümayəndələri arasında mübahisələr yaranmağa başladı. Məsələnin kökünə varanda, demokratik şəraitin, fikir plüralizminin olduğu istənilən

bir cəmiyyətdə mübahisələrin yaranması əslində normal hal sayıla bilər.

Amma məsələ burasındadır ki, mübahisələr bəzən emosiyaların qızışmasına aparıb çıxarır ki, bu da sonda xoşagəlməz hadisələrlə nəticələnir. Bunun bariz nümunəsini bir neçə ay öncə Sabirabadda bazarda bir nəfərə qarşı edilən haqsızlığın timsalında gördük. Deməli, məsələnin kökündə tolerantlıq mədəniyyətinin hələ də tam oturmaması durur.

Hümr məclislərində yaranan mübahisələr təxminən bu cür baş verir. Tutaq ki, molla hansısa adamın əqidəsinə zidd, uyğun olmayan bir fikir deyir, o və onun həmfikirləri o dəqiqə reaksiya verirlər, molla da öz növbəsində onlara cavab verir, cavab kobud şəkildə verilsə, əks tərəfin nümayəndələrindən kimsə emosiyalarına sahib ola bilmir, o da qayıdıb sərt tonda fikrini deyir. Ya da əksinə, molla kifayət qədər tolerantlıq göstərir, amma məclisə təşrif buyurmuş digər məzhəb nümayəndəsi kobudluq, mədəniyyətsizlik nümayiş etdirir və sonda xoşagəlməz vəziyyət yaranır. Və məsələyə yas yiyələri qarışır, el dilində desək, *ara qarışır, məzhəb itir*.

Məsələnin kökünə varanda, bu tipli problemlərin yaranmasında səbəb əqidə məsələsi deyil, məhz insan faktoru, terminoloji dildə desək, "insanın situasiyaya adekvatlığı" faktoru durur. Məsələn, Avropanın on beşdən çox ölkəsində olmuş birisi kimi o ölkələrin hümr məclislərində bu cür halların olmasını, düzü, təsəvvürümə belə gətirə bilmirəm.

Aydındır, bunun səbəblərindən biri Qərbdə dini deyil, dünyəvi prinsiplərə söykənmiş adətlərin mövcud olmasıdır, – yəni hümr zamanı həyata keçirilən adətlər daha çox formal xarakter daşıdığından, həmin ölkələrdə hansısa neqativ nəticələrə səbəb olacaq bu cür mübahisələr də yaranmır. Razıyam, amma eyni zamanda məsələnin kökündə yuxarıda qeyd etdiyim kimi, tolerant insan

faktoru da durur. Məhz bunu nəzərə alaraq mübahisə məsələsində mən Qərb cəmiyyətinə üstünlük verirəm.

İstər-istəməz məlum sual meydana çıxır: tolerantlıq həddi hara qədər olmalıdır? Burada artıq etika həddləri problemi aktuallıq kəsb etməyə başlayır. Söhbət hümr məclislərini aparan mollaların özləri üçün müəyyən etdiyi sərhədlərdən gedir. Yəni burada məsuliyyət deyək ki, daha çox molla üçün düşür, nəinki o məclisdə ona opponentlik edən qeyri-ənənəvi cərəyanın nümayəndəsinin üzərinə. Çünki mərasimin idarə edilməsinin dini tərəfinə ilk növbədə o cavabdeh olur. Bir sözlə, tolerantlıq məsələsində mənsub olduğu məzhəbdən asılı olmayaraq, daha çox molla həssaslıq göstərmək məcburiyyətindədir.

Sözsüz ki, biz heç də bu cür məsələlərdə qeyri-ənənəvi din nümayəndələrinin mənəvi məsuliyyət məsələsindən uzaq olması fikrini söyləmirik. Bir dəfə qeyri-ənənəvi məzhəb mənsublarından biri ilə söhbətdə mən zarafat tonunda, əslində ciddi niyyətlə demişdim: "Olmaz ki, siz hümr məclislərində mollaların dediklərinə ümumiyyətlə reaksiya verməyəsiz, mərhumun ruhuna "Fatihə" oxuyub, ehsanı təam edib, başsağlığı verib, hümrü sakitcə tərk edəsiz?"

Əlbəttə, emosiyalı insanların əqidələrinə əks olan fikri eşidib susmaq çətin məsələdir, -bunu başa düşmək olar. Amma veriləcək reaksiyanın nəticələrini də öncədən görmək lazımdır. Bu baxımdan, ən azından, hansı məzhəbə, cərəyana aid olmasından asılı olmayaraq, istənilən müsəlmanın razı olmadığı fikrə mülayim şəkildə reaksiya verməsi labüddür. Yeri gəlmişkən, hümr məclislərində tolerantlığın nümayiş etdirilməsi müəyyən mənada məzhəblərarası dialoqa verilmiş bir töhfə sayılmış olardı.

Allaha yaxınlaşmaq üçün

QURBAN

“Onların nə əti, nə də qanı, əlbəttə, Allaha çatmaz. Allaha çatacaq olan yalnız sizin təqvanızdır (səmimi-qəlbdən etdiyiniz ibadətdir)”.
(Həcc surəsi, 37-ci ayə)

Hansı Heyvanlar Qurban Kəsilir?

Qurban kəsiləcək heyvan

- * Qoyun, keçi, dəvə, inək, camış cinsindən olmalıdır.
- * Qoyun və keçi cinsindən olan heyvanlar birillik, inək və camış cinsindən olanlar ikiillik, dəvə isə beşillik olmalıdır.
- * Kəsiləcək heyvan sağlam və canlı olmalı, orqanlarında hər hansı bir qüsurlu olmamalıdır.

“Rəbbin üçün namaz qıl,
qurban kəs!”
(Kövsər surəsi, 2-ci ayə)

Qurban İbadətinin Faydaları

- ✓ Allahın əmrini yerinə yetirərək Ona yaxınlaşırıq.
- ✓ Cəmiyyətdə yardımlaşma duyğularını yaygın hala gətirir.
- ✓ Bizə verdiyi nemətlərə görə Allaha şükür etmiş oluruq və bu nemətləri başqaları ilə də paylaşırıq.
- ✓ Allaha itaət xüsusunda Hz. İbrahim və Hz. İsmayılın yaşadığı imtahanı yada salırıq. Bununla da Allaha təslim olduğumuz zaman Onun da bizə yardım edəcəyini bir daha xatırlayırıq.

Kimlər Qurban Kəsməlidir?

Bir adama qurban kəsməyin vacib olması üçün aşağıdakı şərtlər tələb olunur.

- * Müsəlman olmaq
- * Ağıl sahibi olmaq və həddi-büluğa çatmaq
- * Səfərdə olmamaq
- * Əsli ehtiyaclardan əlavə nisab miqdarı mala sahib olmaq. (Nisab miqdarı: 85 qr. qızıl, 595 qr. gümüş və ya bu dəyərdə mal)

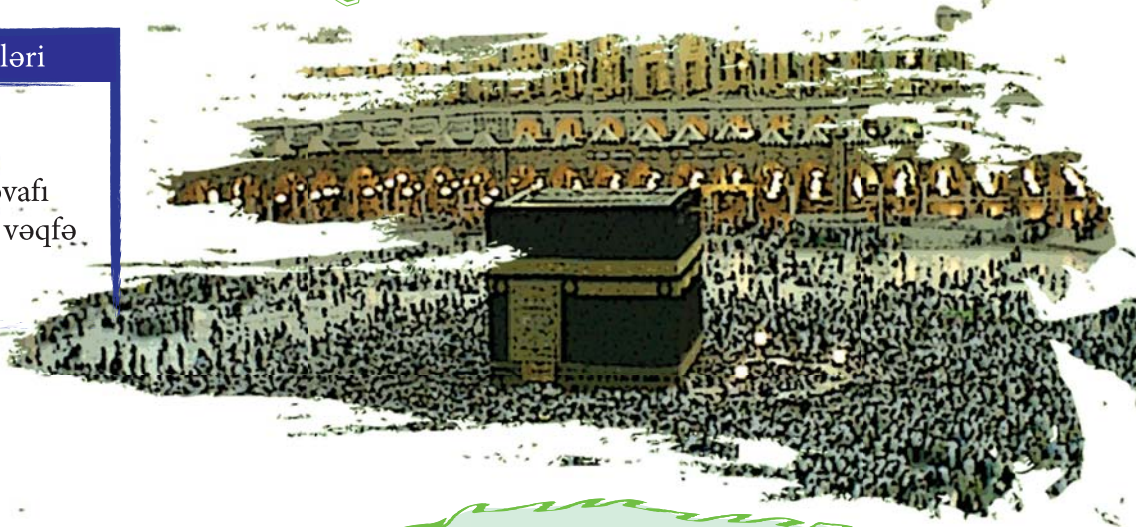
HƏCC

“Onun yoluna (ərzaq, minik, və sağlamlıq baxımından) gücü çatan hər bir kəsin həccə gedib o evi ziyarət etməsi insanların Allah qarşısında borcudur.”
(Ali-İmran surəsi, 97-ci ayə)

İlin müəyyən olunmuş günlərində Məkkədə yerləşən Kəbəni və bura-
dakı bəzi müqəddəs yerləri ziyarət
etməyə həcc deyilir. Həccin xüsusi
zamanı və yeri var. Həcc İslamın beş
şərtindən biridir. İmkanı olan hər
bir müsəlmanın ömründə bir dəfə
həccə getməsi fərzdır.

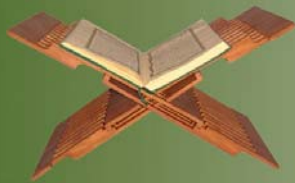
Həccin Fərzləri

- * ehram
- * ziyarət təvafı
- * Ərəfatda vəqfə

Həccin Faydaları

- * Həcc vasitəsilə irqi, dili, adət-ənənəsi fərqli olan bir çox müsəlmanla tanış oluruq.
- * Birlikdə hərəkət etmək, çətinliklərə sinə gərmək, insanların haqqına hörmət etmək, səbirli olmaq kimi yaxşı vərdişlər qazanırıq.
- * Var-dövlət, millət, dil, cinsiyyət kimi fərqliliklərimizin Allah qarşısında heç bir dəyərinin olmadığını, əslində digər insanlarla eyni olduğumuzu dərk edirik.
- * Allahın verdiyi nemətlərə şükür edirik.
- * Həcdə gördüyümüz insan izdihamı bizə axirəti və məhşər meydanını xatırladır. Beləliklə axirətə tədarük görməli olduğumuzu bir daha yada salırıq.
- * Peyğəmbərimizin və əshabının yaşadıkları və bir çox əzab-əziyyətə qatlandıkları yerləri yaxından görmüş olarıq. Sevimli Peyğəmbərimizə və səhabələrinə sevgi və bağlılığımız daha da güclənər.
- * Həcdə bütün dünya müsəlmanlarının bir bütünün hissələri olduğunu hiss edirik. Bu sayədə yardımlaşma və məsuliyyət kimi duyğularımız güclənir.

KAFİRÜN SURƏSİ

Kafirun surəsi Məkkədə enmişdir və 6 ayədir. Allahı birləmə, şirk və azgınlıqdan uzaq olmağı açıqlayan surədir. Müşriklər Hz Peyğəmbəri (s.ə.s) razılaşmağa çağırdılar və bir il onun öz ilahlarına ibadət etməsini bir il də özlərinin onun Allahına ibadət etmələrini təklif etdilər. Bunun üzərinə kafirlərin bu həvəslərini kəsmək, iki qrup yəni möminlərlə bütperəstlər arasındakı mübahisəni aradan qaldırmaq və bu pozğun fikrin nə indi, nə də gələcəkdə əsla mümkün olmayacağını kafirlərə bildirmək üzrə bu surə nazil oldu.

Qureyşin irəli gələnələrindən bir qrup Rəsulullah (s.ə.s) sən gəl bizim dinimizə tabe ol, biz də sənə dininə tabe olaq, bir il sən bizim tanrılarımıza ibadət edərsən, bir il də biz sənə məbuduna ibadət edərək, - dedilər. Rəsulullah (s.ə.s): "Allaha başqasını ortaq qoşmaqdan Allaha sığınırım", - dedi. Onlar "elə isə bizim tanrılarımızın bəzisinə əlini sürt, biz də səni təsdiq edək və məbuduna ibadət edək", - dedilər. Bu səbəblə Kafirun surəsi nazil oldu. Rəsulullah səhər Məscidi-Hərəmə getdi, qüreyşdən böyük bir heyət var idi. Yüksək bir yerə çıxdı və bu surəni oxudu, onlar da ümidlərini kəsdilər.

İbn Cəririn və Razinin qeyd etdiklərinə görə "De ki: Allahdan başqasına ibadət etməyi mənə əmr edirsiniz, ey cahillər?" (əz-Zumər, 64) ayəsi də bu səbəblə nazil olmuşdu. Ayədə Peyğəmbərə Allahdan başqasına qulluq etməyi əmr etdiklərinə görə kafirləri cahilliklə ittiham edərək onlara "ey cahillər" deyərək xitab etməsi əmr edilir. Bundan daha ağır olaraq "ey kafirlər" deyərək xitab əmr olunaraq onların dinindən uzaq-

laşma və haqq din olan tövhid dinini mənimsemək təbliğ buyrulur.

"(Ya Peyğəmbər! Sənə - bir il bizim bütllərimizə ibadət et, bir il də biz sənə Rəbbinə ibadət edək - deyən müşriklərə) **de: "Ey kafirlər! Mən sizin ibadət etdiklərinizə (bütllərə) ibadət etməyəm! Siz də mənim ibadət etdiyimə (Allaha) ibadət etməzsiniz! Mən sizin ibadət etdiklərinizə ibadət edənmə deyiləm! Siz də mənim ibadət etdiyimə ibadət edənmə deyilsiniz! Sizin öz dininiz var, mənim də öz dinim! (Elə isə sizin dininiz sizə, mənim dinim də mənə)!"** (əl-Kafirun, 1-6)

Rəsulullah (s.ə.s) buyurdu ki: "Hər kim Kafirun surəsini oxusa, Quranın dördüdə birini oxumuş kimi olar" (Tirmizi, Fəzailul-Quran, 10; Əhməd bin Hənbəl, Müsnəd, 3 / 146,221; Beyhəqi, Şuabul-İman, 2/497).

Rəsulullah (s.ə.s) Həzrət Novfəldən soruşdu:

"Səni bura gətirən mühüm iş nədir?". O, bu cavabı verdi:

"Yanıma gəlməyimin səbəbi yatmağa hazırlaşanda nə oxuyacağımı öyrənməkdir".

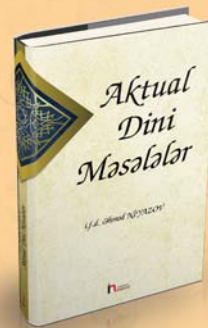
Rəsulullah (s.ə.s):

"Yatmağa uzananda Kafirun surəsini oxu, onu oxuduqdan sonra yat! Çünki o, şirkdən uzaqlaşma bəyannaməsidir!", - buyurdu. (Darimi, Fəzailul-Quran, 23, 3430; Tirmizi, Dəavət, 14,25,116; Əbu Davud, Ədəb, 101; İbn Macə, Dua, 15)

Rəsulullah (s.ə.s) bir dəfə belə buyurdu: "Sizə Allah-Təalaya şirk qoşmaqdan sizi qoruyacaq bir söz söyləyimmə? Yatmazdan əvvəl Kafirun surəsini oxuyun!" (Süyuti, Dürrül-Mənsur, 8/657).

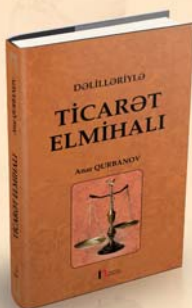
Aktual Dini Məsələlər

Sosial bir haldır ki, dindarlığın artdığı cəmiyyətlərdə dini mülahizələr gündəlik həyatın tərkib hissəsinə çevrilir. Bu hal bəzən qabarıq bir səviyyəyə və yüksək həddə gəlib çatır. Dini mülahizələrə, etiqad və ehkama insanların təvəccöhü artır. Belə olduqda dini referanslar düzgün təqib edilməli və istinad metodları ilahi ölçülər əsasında aparılmalıdır. Həqiqətdir ki, tarixin şahidi olduğu bəzi dövrlər belə halların axarını məcrasına uyğun məhdudlaşdırmaqda aciz qalmışdır. Bu da təbii olaraq din kimi ən müqəddəs dəyərin ictimai müstəvidə xələl görməsinə səbəb ola bilər. Onun toplum dəyərləri və ictimai mənafeələr üçün təklif etdiyi meyarları iş görməkdə aciz qala bilər.

Bu məqsədlə belə bir müqəddəs işdə ona kömək etmək, qət edəcəyi yolda ona bələdçilik edəcək çalışma ilə onların qarşısına çıxmaq bir baxıma bizim onlara qarşı vəzifə və məsuliyyətimizdir. Ona görə də, “yaşayan elm” mənasında işlənən “Elmihal” kimi qaydalar toplusu kitablarının istinadları möhtəvasında hazırladığımız “**AKTUAL DİNİ MƏSƏLƏLƏR**” kitabı hiss edilən ehtiyacın məhsuludur.

Kitabdakı məsələlərin izahında daha çox onun Quran və sünnədəki istinadlarına yer verilmiş, mövzu haqqında məzhəb imamlarının əsas görüşləri qeyd edilmişdir. Məcbur olmadığımız müddətcə məzhəb alimlərinin görüşlərinə qədər təfərrüata yer verilməmişdir. Ölkəmizdə mövcud olan məzhəblərin birdən çox olmasını nəzərə alaraq eyni məsələdəki fərqli hökmlərin aidliyyəti əks etdirilmişdir. Hənəfi, Cəfəri, Şafei və digər məzhəblərin görüşləri əsas alınmışdır.

Ticarət Elmihalı

İslam dinində ibadət anlayışı geniş mənada Uca Allahın razı olduğu bütün əməl və davranışları əhatə edir. Belə ki, insanın yoldan bir daşı götürməsi və ya yoldakı bir çuxuru dolduraraq onu düzəltməsi, bir yetimə nəvaziş göstərməsi, insanlara qarşı təbəssümlü olması ibadətdir. Bununla bağlı Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) bir hədisi-şərifində belə buyurmuşdur: “*Kim qida məhsul-*

larını yığar və günün bazar qiymətinə satarsa, sanki yoxsullara sədəqə vermiş kimi savab qazanar”. İnsanın salam verməsi, ailə fərdlərinin dolanışığını təmin etmək üçün işləməsi ibadət olmaqla yanaşı, qazancını halal yoldan, İslam əxlaqına müvafiq olaraq əldə etməsi də bir ibadətdir”

Bundan əlavə, hər növ halal ticarətdə insanın dünya və axirət qazancı olduğu kimi, insanlara xidmət etmə tərəfi də vardır. Məhz bu səbəbdən namaz, oruc, zəkat və həcc

kimi ibadətləri yerinə yetirmək üçün şərtlərini, rüknlərini və qadağalarını öyrənmək vacib olduğu kimi, halal ticarət üçün də ticarətlə bağlı əsas prinsipləri öyrənmək vacibdir. Hz. Ömər-in: “Alış-veriş üsulunu bilməyənlər bazarlarımıza girməsinlər”, – deməsinin əsas məqsədi də, məhz budur.

Odur ki, Qurani-Kərim və Sünnə başda olmaqla İslam mədəniyyətində ticarət münasibətlərinin təməl əxlaq normaları çərçivəsində yerinə yetirilməsi, ticarətin sadəcə olaraq maddi baxımdan bir qazanc vasitəsi yox, eyni zamanda insanların ehtiyac duyduqları müxtəlif növ əşyaları onlara təmin etmək surətilə Allahın razılığına nail olmaq üçün bir vasitə kimi qiymətləndirilməsini təlqin edən bir əxlaq anlayışı ortaya qoyulmuşdur. Ona görə də İslam alimləri əxlaq normaları çərçivəsində və şüurlu bir şəkildə edilən ticarəti fərzi-kifayə hesab etmişlər.

Onu da vurğulamaq lazımdır ki, həqiqətən də, əsrlər boyu qeyri-müsəlman ölkələrdə İslamı təmsil edən və insanlararası münasibətlərdə nümunəvi davranışlar nümayiş etdirərək, vəhyin əsas məqsədini təbliğ edənlərin əksəriyyətini məhz tacirlər sinfi təşkil etmişdir.

Qələmə alınan bu kitab giriş və iki bölmədən ibarətdir. Giriş qisminə “İslam hüququndakı ümumi hökmlər, ticarət anlayışı və onun əhəmiyyəti və ticarət münasibətlərində əxlaq normaları”; birinci bölmədə “əqdin tərfi və mahiyyəti, əqdin qisimləri, əqdin ünsürləri (rüknləri), müqavilənin bağlanması üçün lazımı şərtlər, əqdin etibarlı olması üçün tələb olunan şərtlər, bütlan və fəsad nəzəriyyəsi, əqdin hökmü, əqdə xitam vermək və əqdin növləri”; ikinci bölmə isə tamamilə ticarətlə bağlı aktual məsələlərə dair sual-cavabdan ibarətdir.

Bu kitab zamanəmizdə mövcud olan ticarətlə bağlı məsələləri ticarətlə məşğul olan insanları məlumatlandırmaq məqsədilə hazırlanmışdır. Müxtəlif məsələlərdə fərqli fikir və izahların olması İslamın zənginliyi kimi qiymətləndirilməlidir.

İmam Rəbbanidən Hikmətlər

Həzrət Peyğəmbər və əshabından sonra nümunə götürüləcək nümunəvi şəxsiyyətlər Haqq dostları və ariflərdir. Çünki onlar elm, irfan və örnək əxlaqları ilə “Peyğəmbər Varisi” mərtəbəsindədirlər.

Unutmayaq ki, biz də bu gün fani aləmdən əbədi aləmə köçən **Bəhaəddin Nəqşbənd, Əbdülqadir Gilani, Həzrət Mövlana, Yunus Əmrə və İmam Rəbbani** kimi irşadları ilə dünyaya istiqamət göstərən Haqq dostlarının bugünkü övladları, tələbələri və dostlarıyıq. Allahdan duamız odur ki, fani həyatımızdan sonra qəbrimizdə qiyaməti gözləyərkən yer üzündə bizi də yad edərək ruhumuzu şad edəcək dostlarımız olsun. Özümüzdən sonra gələcək olan nəsillər üçün xoş bir səda qoyub getmək necə də böyük xoşbəxtlikdir...

Türkiyənin baş naziri Əhməd Davudoğlu Bakıda rəsmi səfərdə oldu

Türkiyənin baş naziri Əhməd Davudoğlu sentyabrın 19-da Bakıya rəsmi səfərə gəlib. Səfər proqramına Cənubi Qafqaz qaz dəhlizinin təməlqoyma mərasimində, həmçinin "Azəri-Çıraq-Günəşli" neft müqaviləsinin imzalanmasının 20 illiyinə həsr olunmuş təntənəli tədbirlərdə iştirak, eləcə də Azərbaycan rəhbərliyi ilə danışıqlar nəzərdə tutulurdu.

Səfər çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Baş naziri Əhməd Davudoğlunun təkbətək görüşü olub. Görüşdən sonra Prezident İlham Əliyevlə keçirdikləri mətbuat konfransında Türkiyənin baş naziri Əhməd Davudoğlu qeyd edib ki, "Türkiyə üçün çalışdığımız qədər Azərbaycan üçün də çalışırıq. Azərbaycan bizim üçün bir eşqdır, bir sevdə, bir məhəbbətdir" deyən baş nazir iki ölkə arasında gözəl bir ənənə olduğunu ifadə edib: "Son 10-12 il ərzində qarşılıqlı çox əhəmiyyətli layihələr inkişaf etdirdik. Türkiyənin müvəffəqiyyəti Azərbaycanın müvəffəqiyyəti, Azərbaycanın müvəffəqiyyəti isə Türkiyənin müvəffəqiyyətidir. Ətraf bölgələrə, dünyaya baxdıqda iki müvəffəqiyyət hekayəsi istənilsə, Yaxın Şərqdə, Qafqazda, bütün Avrasiyada Türkiyə və Azərbaycan iki müvəffəqiyyət hekayəsidir. Bu, iki qardaşın çiyin-çiyinə davam edən müvəffəqiyyət hekayəsidir".

Qarabağ probleminə də toxunan Davudoğlu Azərbaycan torpaqlarının hər bir qarışı işğaldan azad olunana qədər Türkiyənin Azərbaycanın yanında olacağını bildirib. "Beynəlxalq hüququn tələbi yerinə yetirilənə qədər Türkiyə ilə Azərbaycan çiyin-çiyinə bölgəni sülh bölgəsi etmək üçün əlindən gələni edəcək. Azərbaycana yönəlcək hər cür mənfi münasibət Azərbaycanda olduğu qədər Türkiyədə də eyni reaksiyanı görür. Təəssüf ki, bəzi ölkələr hələ bu əməkdaşlığı anlamırlar".

Davudoğlu Ermənistan bu qeyri-konstruktiv mövqeyini davam etdirdiyi müddətcə bölgədəki layihələrdən kənarda qalacağını söyləyib. Baş nazir həmçinin, Azərbaycan Ermənistan sərhəd bölgəsində baş verən qarşıdurmalarda şəhid olan Azərbaycan əsgərlərinə Allahdan rəhmət diləyib.

Həmçinin Ə.Davudoğlu qeyd edib ki, "Azərbaycan və Türkiyə hazırkı təxminən 5 milyard dollarlıq ticarət dövriyyəsini 2023-cü ilə qədər 15 milyard dollara çatdırmaq niyyətindədir. Bütün bunlarla yanaşı Azərbaycanla qarşılıqlı investisiyaların da artırılması hədəflənilir".

Səfər çərçivəsində rəsmilər mərhum prezident, ümummilli lider Heydər Əliyevin məzarını və Şəhidlər Xiyabanını ziyarət ediblər. Türkiyə Respublikası Baş naziri Əhməd Davudoğlunun rəsmi səfəri sentyabr ayının 20-də başa çatıb. Türkiyə Respublikasının Baş nazirini hava limanında Azərbaycan Respublikasının baş nazirinin müavini Abid Şərifov və digər rəsmi şəxslər yola salıblar. Qeyd edək ki, səfərdə Əhməd Davudoğlunu həyat yoldaşı Sare Davudoğlu, baş nazirin müavini Yalçın Akdoğan, enerji və təbii ehtiyatlar naziri Taner Yıldız, təhsil naziri Nabi Avcı və başqaları müşayiət edib.

Azərbaycan və Türkiyə ordusundan irimiqyaslı təlimlər

Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin təsdiq etdiyi plana əsasən sentyabrın 13-dən 20-dək Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin bütün qoşun növlərinin, o cümlədən Türkiyə Respublikası Silahlı Qüvvələrinin hərbi hissələrinin cəlb olunması ilə mərhələli surətdə irimiqyaslı əməliyyat-taktiki və komanda-qərargah təlimləri keçirilib. Müdafiə Nazirliyinin mətbuat xidmətindən verilən məlumata görə birinci mərhələdə kəşfiyyatın bütün növlərinin, Xüsusi Təyinatlı Qüvvələrin, Hərbi Hava Qüvvələri, o cümlədən hava hücumundan müdafiə qoşunlarının qarşılıqlı fəaliyyəti və uzlaşma məsələləri öyrənilib.

İkinci mərhələdə Quru qoşunlarının birləşmə və hissələri müxtəlif şəraitlərdə, o cümlədən dağlıq ərazidə hücum əməliyyatının təşkili və aparılması, taktiki hava desantının, reydlər və ön dəstələrin tətbiqi, əməliyyatların hərtərəfli təminatı üzrə tapşırıqları yerinə yetiriblər. Göstərişə əsasən təlimlər zamanı birləşmə və hissələrin səfərbərlik tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi səviyyəsinin yoxlanılması məqsədilə ehtiyatda olan 10 min nəfərədək hərbi vəzifəli təlim toplanışına cəlb edilib. Döyüş hazırlığı çərçivəsində onlarla silah və hərbi texnikadan istifadə qaydaları üzrə praktiki məşğələlər, döyüş atışları, mənəvi-psixoloji hazırlıq və döyüş uzlaşması üzrə tədbirlər keçirilib.

Üçüncü mərhələdə təlim mərkəzləri və poliqonlarda motoatıcı və tank bölmələrinin, raket və artilleriya qurğularının, zenit-raket komplekslərinin, döyüş təyyarə və helikopterlərinin döyüş atışları icra olunaraq, praktiki raket buraxılışları və bombalama həyata keçirilib. Təlimlərə 30 min nəfərədək şəxsi heyət, 250-dən artıq zirehli texnika, raket və artilleriya qoşunlarının 150-dən çox qurğusu, Hərbi Hava Qüvvələrinin 20-dək təyyarəsi və 15 helikopteri, həmçinin qruplaşmanın havadan mühafizəsi məqsədilə qoşunların hava hücumundan müdafiə bölmələri və müasir hava hücumundan müdafiə kompleksləri ilə silahlanmış zenit-raket briqadaları cəlb edilib.

Prestige Gallery Home

*İrfan oxucularına
xüsusi endirim
nəzərdə tutulur*

*Yeni sezonda yeni
məhsullarımızla
xidmətinizdəyik*

*Cəhizlik servis alanları
qiymətli hədiyyələr gözləyir*

Səderək T.M. ELİT (1 mərtəbə)
Sıra 3, Mağaza №:8
Tel: (+994 55/70) 209-23-19
(+994 50) 226-23-19

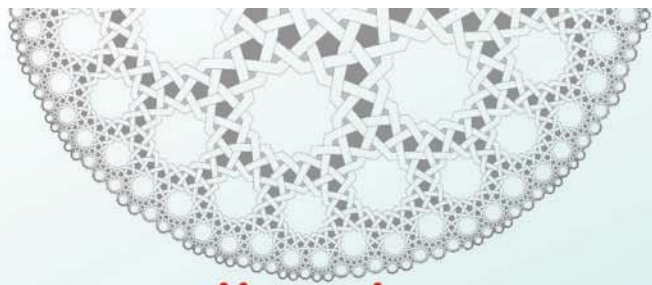
www.prestige-galleryhome.com

 Prestige Home

 PRESTİGE_AZ

MÖMİNƏ

Qadınlara xidmət etmək səadətdir

**İRFAN ABUNƏÇİLƏRİNƏ
XÜSUSİ ENDİRİM
NƏZƏRDƏ TUTULUR**

Çox rahat tapa
biləcəyiniz ünvan

Binə ticarət mərkəzi, 7-ci sıranın qarşısı
Şəhər avtobus dayanacaqlarının yanı

TEL: (012) 408-40-43

Mob: (070 / 055) 208-72-55

Topdan və pərakəndə satış

**Bizimlə işləmək istəyən mağazalara
satış nümayəndəliyi veriləcək**